

บทที่ ๑

กำเนิดโลกสองขั้วอำนาจและการเผชิญหน้า

(ค.ศ. ๑๙๔๕ - ๑๙๕๕)

*โลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่างจากโลกก่อนสงครามมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์
มนุษยชาติ เพราะเป็นจุดจบของยุโรป ยุคของอภิมหาอำนาจกำลังเริ่มต้น*

อำนาจเคลื่อนย้ายจากโลกเก่าคือยุโรปไปยังโลกนอกยุโรป การเลื่อนไหล
ของอำนาจนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ แต่สงคราม “โลก” ครั้งที่ ๒
ในระยะแรกนั้นยังเป็นสงครามของยุโรป ยุโรปซึ่งล้มละลาย พังพินาศ จึงไม่อยู่ใน
สภาพที่จะสวมบทบาทที่เคยโดดเด่นของตนต่อไป ชาติที่เคยแย่งชิงความเป็นใหญ่
ทั้งในยุโรปและในโลก ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลีนั้น ไม่ว่าชาติเหล่านี้
จะเป็นผู้ชนะหรือผู้แพ้สงครามก็ตาม ก็ไม่ได้อยู่ในสภาพมหาอำนาจอีกต่อไป
มหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่และผู้ชนะที่แท้จริงคือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ใน
ค.ศ. ๑๙๔๕ ความยิ่งใหญ่ของสองชาตินี้วัดได้จากกำลังทางทหารที่กระจายอยู่ใน
ส่วนต่าง ๆ ของโลก กำลังของสหรัฐอเมริกานั้นมีอยู่ทุกแห่งทั้งในยุโรปและเอเชีย
ส่วนสหภาพโซเวียตนั้นมีกำลังอยู่ในยุโรปตะวันออกและเอเชียไกล สหรัฐอเมริกา
และสหภาพโซเวียตกลายเป็นต้นแบบสำหรับผู้คนจำนวนมากบนโลก

เมื่อเทียบกับยุคก่อนสงคราม การเปลี่ยนขั้วความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศนี้กลายเป็นเรื่องสับสนอลหม่านที่ปฏิเสธไม่ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ก็ไป

ไกลกว่านั้น เพราะเกี่ยวโยงไปถึงการเปรียบเทียบพลังอำนาจการรบ อดีตมหาอำนาจยุโรปเป็นประเทศขนาดเล็กทั้งในด้านจำนวนประชากร ขนาดพื้นที่ และปริมาณทรัพยากร มหาอำนาจใหม่เป็นประเทศขนาดยักษ์

อนึ่ง หลายประเทศในยุโรปได้ใช้การขยายอาณานิคมเป็นเครื่องมือในการสร้างตนเองให้เป็นมหาอำนาจระดับโลก และยังทำให้ประเทศของตนรวยขึ้นและมีประชากรมากขึ้น สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้ยุโรปสูญเสียภาพลักษณ์ของตนที่มีต่อบรรดาชนชาติที่อยู่ภายใต้การปกครองของยุโรป และกลายเป็นชนวนให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชในที่ต่างๆ ต่อมา

จากที่เคยเป็นการหาข้อตกลงระหว่างประเทศภายในยุโรป บัดนี้ก็มีคณะกรรมการ “สามชาติใหญ่” เข้ามาแทน ประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และสหภาพโซเวียต ซึ่งประสานงานกันมากขึ้นตั้งแต่ปี ๑๙๔๓ และสามชาตินี้เองที่จะจัดการกับอนาคตของโลกภายหลังสงครามด้วยการประชุมที่ยัลตา (Yalta) และที่พอทสดัม (Potsdam) แต่สัมพันธภาพที่เหนียวแน่นระหว่างสงครามแปรเปลี่ยนเป็นความไม่ไว้วางใจที่กันภายหลังสงครามจนถึงขั้นเผชิญหน้ากันโดยตรง โลกหลังสงครามไม่ใช่โลกสมานฉันท์หนึ่งเดียวแต่เป็นโลกแห่งสองขั้วอำนาจ

สันติภาพที่ยาหาหายไป (ค.ศ. ๑๙๔๕ - ๑๙๔๗)

หลังสงครามผ่านไป ๖ ปี ฝ่ายพันธมิตรต้องการคงความเป็นหนึ่งเดียวระหว่าง “สหประชาชาติ” เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและเพื่อรักษาสันติภาพของโลกด้วยการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้นมาองค์การหนึ่ง แต่การจัดลำดับความสำคัญของแต่ละประเทศใหม่ไม่ได้หมายถึงการกลับไปสู่สันติภาพ เพราะแม้ว่าพันธมิตรที่ยิ่งใหญ่ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตได้ร่วมกันตัดสินใจบางเรื่องลุล่วงไปได้ แต่ความร่วมมือกันนี้จะถูกแทนที่ด้วยความหวาดระแวงซึ่งกันและกันไม่ช้า

กำเนิดองค์การระดับโลกใหม่

เป็นการสร้างกลไกที่อาศัยประสบการณ์ที่ได้รับจากสันนิบาตชาติ (League of Nations) ซึ่งเป็นองค์การที่ล้มเหลวในการกิจของตนในช่วงเวลา ระหว่างสงครามโลกสองครั้ง ในกฎบัตรแอตแลนติก (Atlantic Charter) ลงนาม วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๑๙๔๒ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา แฟรงกลิน ดี. รูสเวลท์ ได้ ร่างกติกาพื้นฐานสำหรับระเบียบโลกที่จะเกิดขึ้นใหม่ วันที่ ๑ มกราคม ๑๙๔๒ ผู้นำประเทศประมาณยี่สิบชาติซึ่งประกอบด้วยเชอร์ซิลล์และรูสเวลท์ลงนามในคำ ประกาศที่ระบุให้ “สหประชาชาติ (United nations)” รับรองที่จะร่วมกันสร้าง กลไกเพื่อสันติภาพและความมั่นคงทันทีที่สงครามต่อต้านฝ่ายอักษะสำเร็จลง ในการประชุมที่กรุงมอสโกระหว่างวันที่ ๑๙ - ๓๐ ตุลาคม ๑๙๔๓ ตัวแทนจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา จีน และสหภาพโซเวียต ประกาศถึงความจำเป็นที่ต้องก่อตั้งองค์การ ทัวไปโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีอธิปไตยที่เท่าเทียม กันระหว่างชาติต่างๆ ที่ไร้สันติภาพ ในระหว่างการประชุมที่กรุงเตหะราน วันที่ ๘ พฤศจิกายน - ๒ ธันวาคม ๑๙๔๓ ผู้นำสำคัญสามคน ได้แก่ เชอร์ซิลล์ รูสเวลท์ และสตาลิน ตกลงที่จะก่อตั้งองค์การนี้ขึ้น ต่อมาในการประชุมของผู้เชี่ยวชาญที่ ดัมบาร์ตันโอกส์ (Dumbarton Oaks) ระหว่างเดือนกันยายน - ตุลาคม ๑๙๔๔ ได้พัฒนารายละเอียดขององค์การนี้ให้เป็นรูปธรรม

สี่เดือนถัดมา ในการประชุมที่ยัลตาระหว่างวันที่ ๔ - ๑๑ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๕ เชอร์ซิลล์ รูสเวลท์ และสตาลิน ได้แก้ไขปัญหาที่ละเอียดอ่อนบางประการ นั่นคือสมาชิกภาพของสหภาพโซเวียต สหภาพโซเวียตได้ใช้ข้ออ้างที่ว่าจักรวรรดิ อังกฤษที่มีประเทศในเครือจักรภพออย่างเช่นแคนาดาและออสเตรเลีย ถือเป็นหน่วย เดียวกันแต่ทุกชาติกลับเป็นสมาชิกขององค์การใหม่น้อย่างสมบูรณ์ สหภาพโซเวียต จึงต้องการให้สหพันธรัฐของตนทั้งหมด ๑๕ ชาติ มีสมาชิกภาพในองค์การด้วย แต่ จากการต่อรองลดเหลือเพียงสามรัฐ ได้แก่ ตัวสหพันธรัฐเอง ยูเครน และเบลารุส (หรือรัสเซียขาว) ทั้งสามชาติมหาอำนาจตกลงที่จะให้มีการเปิดประชุมก่อตั้ง องค์การสหประชาชาติที่ซานฟรานซิสโกในเดือนเมษายน - มิถุนายน ๑๙๔๕

เดือนมกราคม ๑๙๔๖) มีหน้าที่เลือกสมาชิกชั่วคราวของคณะมนตรีความมั่นคง และการรับสมาชิกใหม่ ภาระหน้าที่ของสมัชชานั้นกว้างขวางมาก แต่ในทางปฏิบัติ สมาชิกใหญ่เป็นเพียง “ข้อเสนอแนะ” (recommendations) ซึ่งต้องได้รับคะแนนเสียงมากกว่าสองในสามของสมาชิกที่มาประชุมและออกเสียง สมัชชาแต่งตั้งเลขาธิการแห่งสหประชาชาติตามการเสนอชื่อของคณะมนตรีความมั่นคง (สำนักเลขาธิการเป็นหน่วยงานด้านการบริหารและธุรการขององค์การสหประชาชาติ) เลขาธิการมีหน้าที่ในการประสานงาน และยังมีบทบาทสำคัญทางการเมือง ผู้ที่ปฏิบัติงานคนแรกภายหลังได้รับความเห็นชอบระหว่างสหรัฐอเมริกา กับสหภาพโซเวียตในตำแหน่งนี้คือนายทริก เวลี (Trygve Lie) ชาวนอร์เวย์ ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติที่มีหน้าที่กำหนดไว้ชัดเจน เช่น คณะมนตรีภาวะทรัสตี (Trusteeship Council) มีหน้าที่ดูแลการจัดการปกครองดินแดนอาณานิคม คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council : ECOSOC) และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเฮก

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่มีหน้าที่พิเศษอื่น ๆ ภายใต้การควบคุมของสหประชาชาติ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและการพัฒนา (International Bank for Reconstruction and Development : IBRD) องค์การอาหารและการเกษตร (Food and Agriculture Organization : FAO) และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Education, Scientific and Cultural Organization : UNESCO)

เลขาธิการใหญ่องค์การสหประชาชาติ

๒ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๖ - ๑๐ พฤศจิกายน ๑๙๕๒ :

ทริก เวลี (Trygve LIE) นอร์เวย์

๓๑ มีนาคม ๑๙๕๓ - ๑๘ กันยายน ๑๙๖๑ :

ยอมรับแผนการดังกล่าว และกลับเสนอให้มีการห้ามการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อประโยชน์ทางการทหาร และให้ทำลายอาวุธนิวเคลียร์ที่มีอยู่ บรรยายกาศยิ่งเลวร้ายลงและเพิ่มความหวาดระแวงกันมากขึ้นเมื่อมีข่าวอื้อฉาวเกี่ยวกับการสืบราชการลับ

การประชุมที่ยัลตา (๔ - ๑๑ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๕)

เป็นการประชุมระหว่างผู้นำ ได้แก่ เซอร์ซิลล์ โรสเวลต์ และสตาลิน เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นการยึดครองประเทศเยอรมนีของฝ่ายพันธมิตร และการจัดการปกครองโปแลนด์ ในขณะที่สงครามยังคงดำเนินอยู่

เยอรมนี จะถูกยึดครองโดยมหาอำนาจทั้งสาม เขตยึดครองจะถูกกำหนดตามการรุกของกองกำลังพันธมิตรในดินแดนเยอรมนี ฝ่ายสหภาพโซเวียตได้รับแคว้นเมคเคิลบูร์ก (Mecklenbourg) พอเมอเรเนีย (Pomerania) บรันเดนบูร์ก (Brandenburg) แซกโซนี - อันฮัลต์ (Saxony - Anhalt) ทูรินเจีย (Thuringia) และดินแดนที่ลึกเข้าไปทางทิศตะวันออก ฝ่ายอังกฤษควบคุมภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งรวมถึงแคว้นรุห์ร์ (Ruhr) ฝ่ายสหรัฐอเมริกาดูแลภาคใต้ ส่วนเมืองหลวงกรุงเบอร์ลินกลายเป็นเกาะอยู่ลึกเข้าไปในเขตควบคุมของสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ สตาลินยังตกลงที่จะให้ฝรั่งเศสเป็นสมาชิกเพิ่มอีกประเทศหนึ่งในคณะกรรมการควบคุมของพันธมิตรนี้ ฝรั่งเศสจะมีสิทธิ์และเสียงเท่าเทียมกับมหาอำนาจอื่นและมีเขตควบคุมเป็นของตนเองโดยมีข้อแม้ว่าเขตควบคุมของฝรั่งเศสนั้นต้องแบ่งมาจากเขตของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

โปแลนด์ จะมีรัฐบาลสมานฉันท์แห่งชาติปกครอง รัฐบาลประกอบด้วยกลุ่มคนจากเมืองลูบลิน (Lublin) สายโซเวียต และกลุ่มคนจากลอนดอน สายตะวันตก นอกจากนี้ยังตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการกำหนดค่าปฏิกรรมสงครามที่เยอรมนีต้องชำระให้กับผู้ได้รับความเสียหาย อนึ่งยังมีการยอมรับในคำประกาศซึ่งกำหนดให้ต้องมีการเลือกตั้งอย่างเสรีให้แก่ทุกพรรคการเมืองในทุกดินแดนของยุโรปที่จะได้รับการปลดปล่อยโดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากผู้แทนของมหาอำนาจทั้งสาม

สัญญาณแรกได้แก่การที่โรมานิยมต้องตกอยู่ในกำมือของสหภาพโซเวียต ด้วยการจัดตั้งรัฐบาลคอมมิวนิสต์ทั้งชุด (๒๗ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๕) ต่อมาคือ ความคิดของเหล่าผู้บังคับบัญชากองกำลังทหารฝ่ายพันธมิตรหลังจากทะเลาะลง แนวด้านทานต่าง ๆ ของเยอรมนีจนข้ามแม่น้ำไรน์ (Rhine) ได้สำเร็จแล้ว พวกเขาต้องการที่จะบุกเข้าไปจนถึงกรุงเบอร์ลินเป็นพวกแรก

โปแลนด์ระหว่างปี ๑๙๓๙ - ๑๙๔๕

৯

การประชุมที่พอทสดัม (๑๗ กรกฎาคม - ๒ สิงหาคม ๑๙๔๕)

เกือบหกเดือนหลังการประชุมที่ยัลตา การประชุมสุดยอดครั้งต่อมาจัดขึ้นที่พอทสดัมซึ่งรวมผู้นำมหาอำนาจขณะสงครามทั้งสามไว้อีกครั้ง แต่หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนไป ประการแรก ประธานาธิบดีโรสเวลต์ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน และสิ่งที่ตายพร้อมไปกับเขาคือความคิดที่จะรักษาสัมพันธภาพอันยิ่งใหญ่ ผู้สืบทอดตำแหน่งคนต่อมา ประธานาธิบดีแฮร์รี ทรูแมน (Harry Truman) มีความหวาดระแวงสหภาพโซเวียตมากกว่า ประการต่อมาคือเยอรมนียอมจำนนไปเรียบร้อยแล้ว ความสำเร็จของการทดลองระเบิดปรมาณูลูกแรกเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ไปโดยสิ้นเชิง ประกอบกับทรูแมนก็ไม่จำเป็นต้องร้องขอความช่วยเหลือจากสตาลินเพื่อต่อสู้กับญี่ปุ่นมากเหมือนเดิม ประการสุดท้าย เซอร์ซิลล์เองก็แค่มาปรากฏตัวในการเปิดการประชุมเพราะมีนายกรัฐมนตรีคนใหม่มาแทนคือนายคลีเมนต์ แอตทลี (Clement Attlee) ภายหลังชัยชนะของพรรคแรงงานในการเลือกตั้งทั่วไปของอังกฤษ ด้วยสาเหตุประการต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้สตาลินได้เปรียบ ก่อนการลงนามสนธิสัญญาสงบศึกเป็นการถาวร สตาลินได้ปรับแก้แผนที่ทางการเมืองของยุโรปตะวันออกไปมากแล้ว สหภาพโซเวียตได้ดินแดนในส่วนที่ยื่นออกมาของแคว้นปรัสเซียตะวันออกได้แก่ พื้นที่ตอนเหนือของเมืองเคอนิกส์แบร์ก (Königsberg) ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็น คาลินินกราด (Kaliningrad) ผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียต และพื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงใต้คืนให้กับโปแลนด์

โปแลนด์ถูกปรับแก้เขตแดนมากที่สุด สหภาพโซเวียตกลับไปยึดถือเอา
พรมแดนด้านตะวันออกที่กำหนดโดยลอร์ดเคอร์ซัน (Curzon) สมัยเป็นรัฐมนตรี
ต่างประเทศอังกฤษ (Foreign Office) ที่เจรจากำหนดประเทศ “โปแลนด์ใหม่”
ในปี ๑๙๑๙ ซึ่งถูกขนานนามว่า “เส้นเคอร์ซัน” ตัดเอาพื้นที่ของโปแลนด์ฝั่ง
ตะวันออกของเส้นดังกล่าวไปรวมเข้ากับรัฐยูเครนและรัฐเบลารุสซึ่งขึ้นตรงต่อ
มอสโก ส่วนฝั่งตะวันตก สหภาพโซเวียตปล่อยให้โปแลนด์ครอบครองดินแดนของ
เยอรมนีที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโอเดอร์ (Oder) และแม่น้ำไนเซ

(Neisse) ซึ่งหมายถึงแคว้นพอมอเรเนีย (Pomerania) และแคว้นไซลีเซีย (Silesia) นั่นเอง ในขณะที่ฝ่ายตะวันตกพยายามเสนอให้มีการขีดเส้นพรมแดนที่มีความเป็น “ตะวันตก” มากกว่านี้ ได้ยอมรับเส้นโอเดอร์-ไนสเซ (Oder - Neisse line) ของสหภาพโซเวียตเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะได้ข้อสรุปตามสนธิสัญญาสันติภาพ แต่สหภาพโซเวียตพยายามทุกวิถีทางเพื่อคงจุดยืนของตนไว้ แล้ววันที่ ๑๗ สิงหาคม สหภาพโซเวียตกับโปแลนด์ก็ลงนามร่วมกันในข้อตกลงว่าด้วยการกำหนดเขตแดน ทำให้โปแลนด์ลดขนาดจาก ๓๘๘,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร เป็น ๓๑๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร โดยทันที ส่งผลให้ชาวเยอรมันกว่า ๒ ล้านคน ต้องถูกขับไล่ออกจากดินแดนส่วนที่ถูกผนวกเข้ากับโปแลนด์ และชาวโปแลนด์ อีก ๒ ล้านคน ต้องอพยพออกจากดินแดนส่วนที่ถูกผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียต

เพื่อร่างสนธิสัญญาสันติภาพ ทั้งสามชาติผู้ยิ่งใหญ่จึงตกลงร่วมกันจัดตั้งหน่วยงานที่มีชื่อว่า ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศขึ้นมา ประกอบด้วยตัวแทนจาก ๕ ชาตินหาอำนาจที่มีสิทธิยับยั้ง (veto) มติขององค์การสหประชาชาติได้ ต่อมา มีการประชุมหลายครั้ง ได้แก่ เดือนเมษายน ๑๙๔๖ ที่กรุงปารีส เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ๑๙๔๖ ที่นิวยอร์ก เดือนมีนาคม - เมษายน ๑๙๔๗ ที่มอสโก และ สุดท้ายในเดือนธันวาคม ๑๙๔๗ ที่กรุงลอนดอน แต่ไม่สามารถบรรลุข้อตกลงเชิงบวกใด ๆ

สนธิสัญญาสันติภาพ

การประชุมที่กรุงปารีส (เดือนกรกฎาคม - ตุลาคม ๑๙๔๖) เปิดโอกาสให้ประเทศผู้ชนะสงครามร่างสนธิสัญญาที่จะใช้กับประเทศที่ร่วมมือกับเยอรมนี ทั้ง ๕ ประเทศ ได้แก่ อิตาลี โรมานี บัลแกเรีย ฮังการี และฟินแลนด์

กรณีของอิตาลี เกิดคำถามละเอียดอ่อนสองคำถาม ได้แก่ คำถามแรก จะทำอย่างไรกับอาณานิคมของอิตาลี (ลิเบีย เอธิโอเปีย และโซมาเลีย) ฝ่ายสหภาพโซเวียตเรียกร้องให้ลิเบียอยู่ในอาณัติของตน ในขณะที่อังกฤษเสนอให้เอกราช ในที่สุดจึงตกลงที่จะเลื่อนการตัดสินใจใด ๆ ออกไป คำถามที่สองคือหลายชาติต่าง

เรียกร่องดินแดนตรีเอสเต (Trieste) ได้แก่ ยูโกสลาเวียซึ่งมีสหภาพโซเวียตสนับสนุน และอิตาลีซึ่งมีอังกฤษและสหรัฐอเมริกาสนับสนุน ปัญหาตรีเอสเตกลายเป็นประเด็นในการต่อรองทางการทูตที่ยาวนาน สนธิสัญญาปารีสยกตรีเอสเตให้เป็นเขตอิสระภายใต้อำណิขององค์การสหประชาชาติ แต่ดินนี้ก็อยู่ได้ไม่นาน เพราะต่อมาในเดือนมีนาคม ๑๙๔๘ ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาเสนอให้ผนวกเขตอิสระดังกล่าวเข้ากับอิตาลีเหมือนเดิม แต่สหภาพโซเวียตและยูโกสลาเวียไม่ยอม ทำให้ต้องกลับไปยึดถือสถานะเดิม

กรณีสี่ประเทศที่เหลือ โรมาเนียต้องสูญเสียแคว้นเบสซาราเบีย (Bessarabia) และบูโกวินาเหนือ (Northern Bukovina) ให้กับสหภาพโซเวียต แต่ก็ได้แคว้นทรานซิลเวเนีย (Transylvania) จากฮังการีทำให้โรมาเนียเหลือเพียงชายฝั่งแคบ ๆ ออกสู่ทะเลดำ บัลแกเรียกลับไปใช้เขตแดนดั้งเดิมของตน ที่สาหัสกว่าคือฮังการีที่ต้องกลับไปใช้เขตแดนของตนสมัยปี ๑๙๒๐ ทำให้เสียแคว้นทรานซิลเวเนียคืนให้แก่โรมาเนีย ส่วนแคว้นซัคคาร์เปเทียน รูธเนีย (Subcarpathian Ruthenia) ก็ถูกผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียต และภาคใต้ของสโลวาเกียถูกผนวกเข้ากับเชโกสโลวาเกียเป็นผลให้ชาวฮังการีต้องอพยพออกมา ส่วนฟินแลนด์จำต้องเสียดินแดน ๔๓,๗๐๐ ตารางกิโลเมตร ให้แก่สหภาพโซเวียต พร้อมกับชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาล แต่สำหรับสนธิสัญญาที่มีผลต่อเยอรมนี ออสเตรีย และญี่ปุ่นดูเหมือนจะตกลงกันได้ยากกว่า

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยอรมนี เป็นประเด็นสำคัญในการเจรจาอยู่ตลอดเวลาและในจุดยืนที่ต่างกัน การปกครองเยอรมนีของมหาอำนาจทั้งสี่ประเทศเป็นไปตามที่ตกลงกันไว้ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๑๙๔๕ โดยให้มีคณะกรรมการธิการร่วมเพื่อการควบคุม ประกอบด้วยผู้บัญชาการจากสี่ประเทศ มีสำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงเบอร์ลิน ตัวเมืองหลวงเองถูกแบ่งเป็น ๔ เขต และอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานการบริหารร่วมของฝ่ายพันธมิตรที่มีชื่อว่า Kommandantura ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการร่วมดังกล่าวอีกที การอารักขาเยอรมนีของมหาอำนาจทั้งสี่เป็นไปตามนโยบายร่วมกันในอันที่จะถอนรากเหง้าแนวคิดชาตินิยม - สังคมนิยม

(national - socialism) และให้หลักประกันว่าเยอรมนีจะกลับสู่ประชาธิปไตย แม้ว่าทุกฝ่ายจะเห็นด้วยกับหลักการดังกล่าวแต่สำหรับเรื่องอื่น ๆ แล้วกลับไม่ค่อยเห็นพ้องต้องกัน

ประการแรกคือปัญหาเกี่ยวกับดินแดน ฝ่ายพันธมิตร (ตะวันตก) นอกจากไม่เพียงตั้งใจจะยึดครองดินแดนเท่านั้น แต่ยังต้องการแบ่งแยกดินแดนออกเป็น ส่วน ๆ ด้วย วันที่ ๙ พฤษภาคม ๑๙๔๕ สตาลินล้มเลิกความคิดที่จะแยกประเทศเยอรมนีออกจากกันโดยบังคับให้ฝ่ายอังกฤษและอเมริกาต้องทำตาม แต่ในขณะที่ฝ่ายอังกฤษและอเมริกาต้องการนำเยอรมนีกลับเข้ามาอยู่ในสังคมนานาชาติตามเดิมโดยการร่วมกันทางเศรษฐกิจระหว่างเขตต่าง ๆ ที่เป็นของฝ่ายตน (การแยกเป็นเยอรมนี ๒ ประเทศ เริ่มอย่างจริงจังเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๑๙๔๗) ฝ่ายฝรั่งเศสปฏิเสธแนวคิดที่จะรวมเยอรมนีในทุกรูปแบบตามนโยบายของนายพล เดอ โกล ตรงไปตรงมาที่ข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเป็นที่น่าพอใจ ฝรั่งเศสแสดงความต้องการจะควบคุมแคว้นซาร์ (Sarre) และทำให้แคว้นรูห์ (Ruhr) เป็นเขตควบคุมของนานาชาติ มีการเรียกเก็บค่าปฏิกรรมสงครามตามหลักการที่ได้ตกลงกันในการประชุมที่ยัลตา โดยเก็บตามศักยภาพด้านอุตสาหกรรมที่มีอยู่ด้วยวิธีการรื้อถอนโรงงานต่าง ๆ ฝ่ายฝรั่งเศสเรียกร้องให้เข้มงวดกับการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขดใช้เป็นถ่านหินจากแคว้นรูห์ ส่วนฝ่ายสหภาพโซเวียตก็เก็บค่าปฏิกรรมสงครามอย่างกว้างขวางในเขตยึดครองของตน สหภาพโซเวียตได้สถาปนาการปกครองในรูปแบบมาร์กซิสต์ (การยึดกิจการต่าง ๆ มาเป็นของรัฐ การขยายระบบการศึกษาภาครัฐ และการปฏิรูปที่ดิน) ส่วนฝ่ายมหาอำนาจทั้งสามที่เหลือตอบโต้ด้วยการฟื้นฟูสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบเสรีประชาธิปไตยในเขตของตน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นำมาซึ่งความไร้ศักยภาพขององค์การสี่ฝ่ายของคณะกรรมาธิการร่วม เช่น Kommandatura เป็นต้น ศาลพันธมิตรแห่งนูเรมเบิร์ก (Nuremberg) (๒๐ พฤศจิกายน ๑๙๔๕ - ๑ ตุลาคม ๑๙๔๖) ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อพิจารณาความผิดของอาชญากรสงครามนาซี ได้ตัดสินประหารชีวิต ๑๒ ราย

และจำคุกอีก ๗ ราย การพิจารณาคดีของศาลในครั้งนี้นี้กลายเป็นกิจกรรมสุดท้ายที่ฝ่ายพันธมิตรเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับเยอรมนี เยอรมนีจะกลายเป็นประเด็นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามต่อมา

ความแตกแยกเริ่มปรากฏ

สรุปว่าระหว่างฝ่ายพันธมิตรด้วยกัน ความไว้วางใจกันเหือดหายไปหมด ความตั้งใจของสตาลินในการสร้างรัฐกันชนรายล้อมสหภาพโซเวียตกลายเป็นสิ่งที่แน่นอน อิทธิพลของฝ่ายตะวันตกถูกอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและมาร์กซิสต์กำจัดออกไปอย่างเป็นระบบ โปแลนด์กลายเป็นต้นเหตุของความแตกแยกอย่างรุนแรงอันดับแรกๆ ระหว่างมอสโกฝ่ายหนึ่งกับวอชิงตันและลอนดอนอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่เวลาที่ทั้งสองฝ่ายต้องมาอ่อนข้อกันอีกต่อไป จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๑๙๔๖ วิลสัน เซอร์ซิลล์ ซึ่งขณะนั้นกลายเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีกล่าวสุนทรพจน์ที่ฟุลตัน (Fulton) มลรัฐมิสซูรีว่า “มันเหลือเกินจากเมืองสเตตติน (Stettin) ในทะเลบอลติกมาจนถึงเมืองตรีเอสเตในทะเลเอเดรียติกบนทวีปของเราแล้ว” เป็นการสรุปที่ชัดเจนถึงอันตรายที่กำลังคุกคามโลกซึ่งหมายถึงอำนาจของสหภาพโซเวียต เซอร์ซิลล์ยังกล่าวอีกว่าเขาไม่เชื่อว่าสหภาพโซเวียตต้องการสงคราม หากแต่เป็นผลที่ตามมาจากสงคราม การขยายอำนาจและอุดมการณ์อย่างไร้ขีดจำกัด นั่นคือสิ่งที่เขาได้เตือนถึงภัยอันตรายที่บรรดาชาติตะวันตกทั้งหลายต้องหันมาร่วมมือกัน มีรายงานของเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำกรุงมอสโก นายจอร์จ เคนแนน (George Kennan) ที่เน้นย้ำถึงสิ่งที่ต้องตระหนักในอันดับแรกสำหรับการทูตสหรัฐอเมริกาที่มีต่อสหภาพโซเวียตคือการสกัดกั้นความพยายามขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตด้วยความอดทน เด็ดขาด และกระตือรือร้น

กับสหภาพโซเวียตแล้ว เราควรผ่อนหนักผ่อนเบา หรือในทางตรงกันข้าม เราควรขัดขวางไม่ให้ไปไกลกว่านี้ คำตอบที่ได้รับคือแนวคิดที่สอง นักการทูตอเมริกันอย่างชาร์ล โบห์เรน (Charles Bohlen) และจอร์จ เคนแนน ซึ่งเคยเรียนภาษารัสเซียในประเทศแถบทะเลบอลติก ต่างสนับสนุนให้ใช้ความแข็งแกร่ง กลายเป็น

กระแสความคิดที่ถูกขนานนามว่าปรีชาแห่งริกา (Riga) ซึ่งเป็นชื่อเมืองหลวงของ ลัตเวีย และเข้ามาแทนที่ปรีชาแห่งยัลตาที่สนับสนุนความสมานฉันท์

การเปลี่ยนผ่านจากกระแสหนึ่งไปอีกกระแสหนึ่งมีสัญลักษณ์เป็นการ ลาออกของรัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา นายเจมส์ เบิร์นส์ (James Byrnes) ซึ่งสนับสนุนให้คงการเจรจากับสหภาพโซเวียตต่อไป คนที่ขึ้นมาแทนคือ นายพลมาร์แชล (Marshall) เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๑๙๔๗ เขาเป็นอดีตผู้บัญชา การทหารสูงสุดของกองกำลังสหรัฐอเมริกาในจีน เพียงไม่กี่เดือนหลังสงคราม ยุติลง ผู้ชนะทั้งหลายก็แตกแยกกัน และล้มเหลวในการกิจของตนในอันที่จะสร้าง โลกใหม่ขึ้นมา และยุโรปก็ไม่ใช้สนามแห่งการเผชิญหน้ากันเพียงสนามเดียว

การกลับสู่สันติภาพในวันออกไกลและตะวันออกไกล

ตะวันออกไกล

สันติภาพที่กลับคืนมานี้ได้ปลุกกระแสชาตินิยมอาหรับซึ่งแสดงออกผ่าน การก่อตั้งสันนิบาตอาหรับที่กรุงไคโร (มีนาคม ๑๙๔๕) และยังเป็นจุดเริ่มต้นของ การยกเลิกอาณานิคมในดินแดนทั้งหลายที่อยู่ในอาณัติของฝรั่งเศสและอังกฤษ ภายใต้บริบทของการชิงดีชิงเด่น ยุคหลังสงครามนี้ส่งสัญญาณถึงจุดจบของอังกฤษ และฝรั่งเศสที่หวังจะคงอิทธิพลของตนให้ยาวนานต่อไปในวันออกไกล สำหรับ ฝรั่งเศส นายพล เดอโกล ต้องการสองสิ่งพร้อม ๆ กัน ประการแรกคือการนำซีเรีย และเลบานอนไปสู่เอกราช ดินแดนนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิออตโตมาน (Ottoman) แต่ภายหลังสันนิบาตชาติยกให้อยู่ในความดูแลของฝรั่งเศส ในปี ๑๙๑๙ และประการที่สองคือการคุ้มครองผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และยุทธศาสตร์ของฝรั่งเศสในภูมิภาคนี้ การกระทบกระทั่งที่บ้านปลาย ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๔๕ ทำให้อังกฤษเข้าแทรกแซงซึ่งถือเป็นการละเมิด คำประกาศหยุดยิงของฝรั่งเศส และทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างฝ่ายพันธมิตร สองชาตินี้ ฝรั่งเศสแคลงใจว่าอังกฤษอาจต้องการฉวยโอกาสกีดกันฝรั่งเศส

ออกจากตะวันออกกลางในระหว่างที่ฝรั่งเศสยังอ่อนแออยู่ แต่ในที่สุดทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษต่างก็ถอนกองกำลังออกไปในฤดูร้อนปี ๑๙๔๖

อียิปต์ พยายามทบทวนสนธิสัญญาที่ทำกับอังกฤษในปี ๑๙๓๖ สนธิสัญญานี้ระบุที่จะให้เอกราชสมบูรณ์แก่อียิปต์ยกเว้นเรื่องการต่างประเทศ การทหารอังกฤษออกจากคลองสุเอซ และการผนวกชูดานเข้ากับรัฐอียิปต์ใหม่ การเจรจาเริ่มขึ้นเมื่อปี ๑๙๔๖ และไม่บรรลุข้อตกลงใด ๆ เป็นความล้มเหลวแบบเดียวกับการเจรจาระหว่างอังกฤษกับอิรัก รัฐบาลอิรักตัดสินใจที่จะยกเลิกสนธิสัญญาที่ได้ลงนามกันไว้ในเดือนมกราคม ๑๙๔๘ สนธิสัญญานี้ยอมรับความได้เปรียบของอังกฤษด้านยุทธศาสตร์โดยสรุปแล้ว พันธมิตรที่เชื่อถือได้ของอังกฤษมีเพียงผู้เดียวคือเอมีร์ अबดุลลาห์ (emir Abdallah) แห่งทรานส์จอร์แดน (Transjordan) ซึ่งยอมรับการคงกำลังของอังกฤษไว้เป็นเวลา ๒๕ ปี โดยลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรระหว่างกันในเดือนมีนาคม ๑๙๔๖

อิหร่าน ซึ่งถูกอังกฤษและสหภาพโซเวียตยึดครองในระหว่างสงคราม การถอนกำลังออกไปจึงเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะมีการแย่งชิงน้ำมันปิโตรเลียมแอบแฝงอยู่ ต่อมากองกำลังอังกฤษและอเมริกาถอนตัวออกไป แต่สหภาพโซเวียตยังคงรักษากองกำลังของตนอยู่ และทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อปกครองตนเองในอาเซอร์ไบจานและเคอร์ดิสถาน ภายใต้บรรยากาศที่ตึงเครียดอย่างมากนี้ รัฐบาลอิหร่านซึ่งอังกฤษและอเมริกาให้การสนับสนุน ประสบความสำเร็จในการสละความเคลื่อนไหวเพื่อแยกตัวเป็นอิสระและผลักดันสหภาพโซเวียตออกไปได้

ตุรกี ซึ่งประกาศสงครามกับเยอรมนีอย่างฉิวเฉียดเกือบจะไม่ทันการ และกลายเป็นประเด็นที่ถูกรัฐสหภาพโซเวียตกดดันอย่างรุนแรงให้แก่ไซเขตแดนในอนาโตเลีย (Anatolia) ทบทวนข้อตกลงมงเทรเอซ์ (Montreux) (ปี ๑๙๓๖) ว่าด้วยการเดินเรือในทะเลดำและการป้องกันช่องแคบ รวมถึงให้มีการดำเนินการทางการเมือง “ที่เป็นมิตรมากขึ้นกับตน” เพื่อตอบโต้ข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของสตาลินซึ่งประกาศเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๑๙๔๖ ประธานาธิบดีทรูแมนส่งกำลังราชนาวิกนาถใหญ่เข้าไปในทะเลดำทันที

กรีซ ตกอยู่ในการควบคุมของทหารอังกฤษ สงครามและการถูกยึดครองทำให้เกิดความขัดแย้งภายในอย่างรุนแรงและลุกลามกลายเป็นสงครามกลางเมืองอย่างแท้จริงในแคว้นมาซิโดเนีย (Macedonia) ซึ่งมีชาวยูโกสลาฟและบัลแกเรียนคอยให้การสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ อังกฤษต้องทุ่มกองกำลังจำนวนมากในการสถาปนาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ยังไม่ทันอัญเชิญกษัตริย์ขึ้นครองราชย์ กองทัพแดงก็เข้ามาสถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศที่มีพรมแดนติดกับกรีซทางตอนเหนือทำให้สงครามเย็นรุนแรงขึ้น อีกทั้งสงครามกลางเมืองก็ปะทุขึ้นมาอีกอย่างน่าสยดสยอง ตั้งแต่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจนถึงตะวันออกไกล อิทธิพลของอังกฤษถูกปฏิเสธ อำนาจของอังกฤษถูกเหี้ยมหยาม อังกฤษกำลังถูกบังคับให้ถอนความยิ่งใหญ่ของตนออกไป นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งในอีกหลายตัวอย่างของการเข้ามาแทนที่อิทธิพลยุโรปบนโลกใบนี้

ตะวันออกไกล

ความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นจบลงด้วยการยอมจำนนเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๑๙๔๕ โดยจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ นำมาซึ่งการพลิกผันของสถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นเองต้องยอมตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสหรัฐอเมริกา พวกคอมมิวนิสต์ในจีนนำโดยเหมาเจ๋อตงเริ่มทำสงครามกลางเมืองต่อสู้กับรัฐบาลของเจียง ไค เช็ก

ญี่ปุ่น นายพลแม็คอาร์เธอร์ ผู้บัญชาการสูงสุดในนามของชาติมหาอำนาจฝ่ายพันธมิตร ลงมือปฏิรูปเชิงลึก เพื่อสร้างญี่ปุ่นให้เป็นประชาธิปไตย ล้มล้างความสำคัญของกลุ่มทุนอุตสาหกรรมทางเครือญาติขนาดใหญ่ (zaibatsu) จัดเก็บค่าปฏิกรรมสงคราม เสริมสร้างการยึดครองให้มั่นคง และรื้อถอนศักยภาพทางการทหารลง จักรพรรดิฮิโรฮิโตะไม่ทรงต้องถูกนำตัวขึ้นศาลอัยการศึกต่อหน้าคณะลูกขุนฝ่ายพันธมิตร และทรงได้รับอัญเชิญขึ้นเป็นศูนย์กลางของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในฐานะสัญลักษณ์ของประเทศประชาธิปไตยประเทศหนึ่ง นโยบายที่เฉียบขาดของแม็คอาร์เธอร์ประสบผลสำเร็จในการกั้นมหาอำนาจอื่น ๆ ออกไป

จากการจัดการสันติภาพกับญี่ปุ่นในครั้งนี้ ญี่ปุ่นต้องสูญเสียดินแดนหลายแห่งตามมติของที่ประชุมที่กรุงไคโร (ปี ๑๙๔๓) และยัลตา โดยต้องสูญเสียแคว้นแมนจูเลีย และเกาะฟอร์โมซา (ไต้หวัน) คืนให้แก่จีน เกาหลีได้รับเอกราชแต่ยังถูกแบ่งและยังโต้แย้งกันอยู่ พื้นที่ด้านใต้ของเกาะซัคคาลิน (Sakhalin) ฐานทัพที่พอร์ตอาร์เธอร์ (Port Arthur) และหมู่เกาะคูริล (Kouril) ถูกผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียต ส่วนหนึ่งของหมู่เกาะริวกิว (Ryu Kyu) และหมู่เกาะแคโรลีน (Caroline) และหมู่เกาะมาเรียนา (Mariana) ตกไปอยู่ในการควบคุมของสหรัฐอเมริกา

จีน ยังไม่ได้มีสันติภาพ เนื่องด้วยปฏิบัติการของสหภาพโซเวียตในแมนจูเรีย และสงครามกลางเมืองที่ปะทุขึ้นมาอีก ข้อตกลงระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต เมื่อเดือนสิงหาคม ๑๙๔๕ ผู้ก่อกบฏจีนกับสหภาพโซเวียตในฐานะพันธมิตรเพื่อขับไล่ญี่ปุ่นและอนุญาตให้สหภาพโซเวียตสร้างทางรถไฟในแมนจูเรียและฐานทัพเรือที่พอร์ตอาร์เธอร์และต้าเหลียน (Dalian) ภายหลังสงครามกับญี่ปุ่น กองกำลังของสหภาพโซเวียตก็เคลื่อนเข้ายึดครองแมนจูเรียซึ่งถูกญี่ปุ่นยึดครอง และคงกองกำลังไว้โดยสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้ขึ้นมาใช้อำนาจ สงครามกลางเมืองในจีนขณะนั้นก็ขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ แม้นายพลมาร์แชลจะคอยกำกับดูแลอยู่ แต่เจียง ไค เช็ก ก็ยังต้องการกำจัดแนวร่วมของเหมาเจ๋อตง ความไม่แน่นอนทางการเมืองของสหรัฐอเมริกานี้เองที่ทำให้เหล่าผู้นำของพรรคก๊กมินตั๋ง คอร์รัปชัน และหมดความนิยมจนนำไปสู่ความพ่ายแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์ ในปี ๑๙๔๙

การแตกสลายของฝ่ายพันธมิตร

ที่ผ่านมามีปัญหาต่าง ๆ มากมายที่ไม่ได้รับการแก้ไข ความแตกแยกเข้ามาแทนที่ความปรองดองระหว่างฝ่ายพันธมิตรด้วยกัน หรือถ้าจะให้ชัดเจนขึ้น ก็คือระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต ความตึงเครียดเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และการแบ่งเป็นสองค่ายกำลังจะเกิดขึ้น การชิงดีชิงเด่นระหว่างกันจะครอบคลุมไปในทุก ๆ ด้าน ค่ายแรกมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ ส่วนอีกค่ายหนึ่งนำโดยสหภาพ

โซเวียต การเผชิญหน้ากันนี้ดูเหมือนจะลุกลามกลายเป็นความขัดแย้งที่เปิดเผย และขยายตัวออกไป แต่สงครามโลกครั้งที่ ๓ จะไม่เกิดขึ้น เพราะจะเป็นแค่ “สงครามเย็น”

ความผิดนี้เป็นของใคร ลองกลับไปดูการแบ่งแผนที่โลกที่ยัลตาในเดือน กุมภาพันธุ์ ๑๙๔๕ สงครามได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้วถึงรูปแบบต่าง ๆ ที่จะดำเนิน ไปในภายหลัง สหภาพโซเวียตได้เปรียบมากที่จะทำให้แผนการที่ตกลงกันไว้บรรลุ ผล อีกประการหนึ่งคำประกาศเกี่ยวกับดินแดนในยุโรปที่ถูกปลดปล่อยเป็น เอกราชนำจะสนับสนุนวิวัฒนาการตามครรลองประชาธิปไตย แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ตามมาจะแสดงให้เห็นว่าไม่ได้เป็นไปอย่างที่ดี ดังนั้นข้อตกลงยัลตาไม่น่า เป็นต้นเหตุ แต่การไม่เคารพในข้อตกลงต่างหากที่ควรถูกประณาม

นักประวัติศาสตร์บางคนโยนความรับผิดชอบให้แก่สหภาพโซเวียตว่า เป็นต้นเหตุของความแตกแยกนี้ สหภาพโซเวียตไม่ยึดถือข้อตกลงที่ให้ไว้ที่ยัลตา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการเลือกตั้งเสรีในยุโรปที่ได้รับการปลดปล่อย) และ กลับใช้นโยบายการแผ่ขยายอำนาจทางการเมืองซึ่งเป็นสิ่งที่สหรัฐอเมริกาต้อง ตอบได้ ในทางตรงกันข้าม บางคนกลับเห็นว่าเป็นความรับผิดชอบของสหรัฐอเมริกา โดยอธิบายว่าการแผ่ขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตเป็นความจำเป็นเพื่อตอบโต้ นโยบายการครองความเป็นใหญ่ที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้ตั้งแต่ปี ๑๙๔๕

สงครามเย็น (ค.ศ.๑๙๔๗ - ๑๙๕๕)

หลังจากสงครามยุติไปแล้ว ๒ ปี ยุโรปถูกแบ่งออกเป็นสองค่ายทางการเมือง และอุดมการณ์ โดยมีบางประเทศเท่านั้นในยุโรปตอนกลางและตอนเหนือที่คง ความเป็นกลางไว้ได้ ในยุโรปตะวันออก สหภาพโซเวียตเริ่มวางระบบการปกครอง แบบโซเวียต (sovietization) อันโหดร้ายตั้งแต่ปี ๑๙๔๗ ประเทศประชาธิปไตย ประชาชน (popular democracy) ทั้งหลายต้องสวามิภักดิ์ต่อสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ดีตามstadalinขยายจักรวรรดิของตนได้อย่างจำกัดในยูโกสลาเวีย ฟินแลนด์

และกรีซ ในขณะที่ประเทศยุโรปตะวันตกเลือกที่จะเข้ากับสหรัฐอเมริกาและฟื้นฟูเศรษฐกิจด้วยความช่วยเหลือของแผนการมาร์แชล และค่อย ๆ ก้าวเดินไปสู่ความร่วมมือภายในยุโรปเอง

กำเนิดของสองค่าย

การรับช่วงของสหรัฐอเมริกา

ปี ๑๙๔๗ เป็นจุดเปลี่ยนอย่างแท้จริง มีปัญหาเพิ่มขึ้นทั้งในเอเชียและยุโรป ในจีน ฝ่ายเหมาเจ๋อตง กลับมาได้เปรียบฝ่ายเจียง ไค เช็ก ในสงครามกลางเมือง อินโดจีนเข้าสู่สงครามปลดปล่อยอาณานิคมตั้งแต่ปลายปี ๑๙๔๙ และสถานการณ์ในเกาหลีก็ยังไม่ได้รับการแก้ไข สถานการณ์ในยุโรปและโดยรอบก็ไม่ดีขึ้น ความวุ่นวายเกิดขึ้นในตุรกีซึ่งถูกคุกคามโดยตรงจากมอสโกที่พุ่งเป้าไปยังช่องแคบในทะเลดำและหัวเมืองชายแดน ได้แก่ การ์ส (Kars) และอาร์ดาฮาน (Ardahan) สำหรับในกรีซ ตั้งแต่ปี ๑๙๔๙ พวกคอมมิวนิสต์ได้ดินต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลนิยมกษัตริย์อันชอบธรรมแห่งเอเธนส์ที่ได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษซึ่งยังคงมีกองกำลังของตนไว้ที่นั่น ๔๐,๐๐๐ คน ปลายปี ๑๙๔๙ สถานการณ์เริ่มคับขันเพราะสงครามกองโจรของพวกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยนายพลมาร์กอส (Markos) ได้รับความช่วยเหลืออย่างง่ายดายจากประเทศเพื่อนบ้านทางตอนเหนือของกรีซสามประเทศ ได้แก่ บัลแกเรีย ยูโกสลาเวีย และแอลเบเนีย ทำให้อังกฤษซึ่งให้ความช่วยเหลือทางทหารและการเงินแก่รัฐบาลกรีซและตุรกีรู้สึกว่ามันไม่สามารถเผชิญหน้ากับคอมมิวนิสต์เพียงลำพังในภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกนี้ได้ อังกฤษยังคงยึดครองอียิปต์ ไชปรัส อีรัก ทรานส์จอร์แดน และปาเลสไตน์ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๗ เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงวอชิงตันแจ้งต่อกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ว่ากองกำลังของอังกฤษจะถอนตัวออกจากกรีซในเร็ววันนี้ ปาเลสไตน์ซึ่งยังคงอยู่ในอาณัติของอังกฤษอยู่นั้น ความรู้สึกเป็นศัตรูกันแผ่ปกคลุมไปทั่วระหว่างชาวยิวที่ต้องการตั้งประเทศกับชาวอาหรับพื้นเมืองในปาเลสไตน์ที่ได้รับการสนับสนุนจากประเทศ

เพื่อนบ้านอาหรับทั้งหลาย ทั้งกรีซ ตุรกีและอาหรับจะถึงคราวที่ต้องตกอยู่ในการครอบงำของคอมมิวนิสต์หรือไม่ และยุโรปตะวันตกจะเป็นอย่างไรเมื่อต้องก่อร่างสร้างตัวทางเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

ด้านอังกฤษนั้น อังกฤษหมดเนื้อหมดตัวจากสงครามในขณะที่ยังวิถกกับการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้ทางการเงิน นี่เองจึงเป็นช่วงเวลาของการส่งต่อเพื่อลดค่าใช้จ่าย อังกฤษต้องจำกัดทัศนกรรมการมองโลกของตนต้องยกเลิกอาณานิคมและต้องยอมรับบทบาทรองจากสหรัฐอเมริกาที่แผ่ไ้กว้างได้ชื่อ “ความสัมพันธ์พิเศษ” (special relationship) สหรัฐอเมริกาปกติแล้วยึดถือธรรมเนียมการไม่ออกไปแทรกแซงนอกทวีปอเมริกาและอยากจะถอยห่างออกมาอีกภายหลังสงคราม แต่คราวนี้เป็นสงครามที่ทำให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นชาติมหาอำนาจสำคัญที่สุดในโลก ดังนั้นเวลาของความรับผิดชอบระดับนานาชาติได้มาถึงแล้ว

ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๑๙๔๗ ประธานาธิบดีทรูแมน ประกาศต่อรัฐสภาว่าสหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะรับช่วงกรีซและตุรกีต่อจากอังกฤษ และยังได้ร้องขอให้รัฐสภาอนุมัติงบประมาณที่เกี่ยวข้องในการนี้ด้วย “ช่วงเวลา que สหรัฐอเมริกาจะเข้าค่ายและเป็นหัวหน้าค่ายโลกเสรีมาถึงแล้ว” ทรูแมนได้นำพาประเทศของตนออกจากลัทธิโดดเดี่ยว (isolationism) ที่ยึดถือมานานเพื่อเข้าสู่โลกค่ายตะวันตก หลักการง่าย ๆ ของนโยบายต่างประเทศใหม่นี้คือ การรักษาสันติภาพ การกระจายความเจริญรุ่งเรือง และการแพร่ขยายโมเดลอเมริกันออกไป

ในที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศที่จัดขึ้น ณ กรุงมอสโก (มีนาคม - เมษายน ๑๙๔๗) ปรากฏว่าไม่มีการตกลงใด ๆ เกี่ยวกับอนาคตของสถานะทางการเมืองของเยอรมนีเลย การไม่ลงรอยกันกำลังจะแปรเปลี่ยนเป็นความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

หลาย ๆ ประเทศในยุโรปตะวันตก (ฝรั่งเศส เบลเยียม อิตาลี) แม้ว่าจะมีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคร่วมรัฐบาล แต่ความปั่นป่วนทางสังคมแพร่ออกไปภายใต้บรรยากาศของวิกฤตเศรษฐกิจที่หนักหน่วง

ปัญหาจริง ๆ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องการเมืองและการทหารเท่านั้น แต่เป็นเรื่องเศรษฐกิจด้วย ภายหลังสงคราม สหรัฐอเมริกากลายเป็นประเทศเดียวที่เศรษฐกิจไม่ถูกระงับกระเทือนใดๆเลย ขณะที่ประเทศอื่น ๆ รู้สึกถึงความจำเป็นที่ต้องปฏิบัติ ๒ อย่างไปพร้อม ๆ กันคือต้องประกันความอยู่รอดของพลเมืองโดยนำเข้าอาหารและปุ๋ยเพื่อการเกษตรเป็นจำนวนมากและต้องฟื้นฟูอุตสาหกรรมโดยจัดหาเครื่องจักร ดังนั้นสหรัฐอเมริกาก็กลายเป็นประเทศเดียวที่ประเทศต่าง ๆ จะสามารถเสาะหาสิ่งที่ตนต้องการเหล่านี้ แต่เพื่อให้ได้มา ยุโรปต้องมีเงินดอลลาร์จำนวนมาก แต่พวกเขาไม่มี ซึ่งเรียกสภาพการณ์นี้ว่า “ภาวะขาดแคลนดอลลาร์ (dollar gap)” เนื่องจากสหรัฐอเมริกาต้องประกันให้มีการจ้างงานเต็มอัตราภายในประเทศตน ดังนั้นผู้นำสหรัฐอเมริกาก็มองเห็นแรงจูงใจในการที่จะช่วยเยียวยาปัญหาเศรษฐกิจในยุโรป ในระหว่างสงครามก็เคยใช้วิธีการยืมก่อนแล้วจ่ายทีหลังมาแล้ว กล่าวคือ ให้خذใช้หนี้เมื่อสงครามสงบลง แต่วิธีการนี้ต้องหยุดไปเมื่อสงครามสิ้นสุดในเดือนสิงหาคม ๑๙๔๕ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาวิธีการใหม่ๆ นอกเหนือจากที่เคยทำมา เช่น การระบายผลผลิตที่ล้นตลาดออกนอกประเทศในราคาถูก การอนุมัติให้กู้จากธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า (Export - Import Bank) และความช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ไม่แนบเนียนและไม่เป็นระบบ

ระบบการเงินระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นภายหลังสงครามในตัวเองแล้วไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหานี้ได้ การประชุมเรื่องการเงินในเดือนกรกฎาคม ๑๙๔๔ ที่เบรตตันวูดส์ (Bretton Woods) มลรัฐนิวแฮมป์เชียร์ ตกลงกลับไปใช้ระบบมาตรฐานทองคำ (Gold Exchange Standard) ซึ่งเป็นการทำให้ดอลลาร์กลายเป็นสกุลเงินหลักของระบบการเงินระหว่างประเทศใหม่นี้ เพราะว่า

สหรัฐอเมริกาครอบครองทองคำอยู่ถึง ๘๐% ของทองคำในโลก ทำให้สหรัฐอเมริกา กลายเป็นประเทศเดียวที่สามารถประกันการแลกเปลี่ยนสกุลเงินของตนเป็น ทองคำได้ แต่ละประเทศที่ได้ลงนามไว้สามารถใช้ทองคำหรือสกุลเงินอื่น ๆ ที่ แลกกลับจากเงินเป็นทองคำได้ซึ่งก็หมายถึงดอลลาร์นั่นเอง เพื่อรับประกันมูลค่า เงินของตนและเพื่อใช้ชำระหนี้ต่างประเทศ แต่ละประเทศยินยอมที่จะรักษ้อัตรา การแลกเปลี่ยนเงินของตนให้คงที่ ไม่พยายามปรับเปลี่ยนยกเว้นในกรณีที่ขาด ความสมดุล การกลับมาใช้ระบบนี้ซึ่งมีอัตราการแลกเปลี่ยนคงที่ดูเหมือนจะอำนวยความสะดวกให้กับการค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ แต่ก็ได้สร้างข้อจำกัด บางอย่าง ธนาคารกลางแต่ละแห่งต้องคอยอุ้มสกุลเงินของตนเพื่อมิให้ค่าเงินต่าง จากอัตราการแลกเปลี่ยนทางการเกิน ๑%

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) มีหน้าที่คล้าย ๆ กับคลังสำรอง ในกรณีฉุกเฉิน ตั้งขึ้นมาเพื่อทำให้ระบบนี้เข้มแข็ง ในสมัยช่วงก่อนสงคราม เมื่อประเทศหนึ่งขาดดุลก็将会เห็นทองคำที่สำรองของตนละลายตามไปด้วย และยังคงอยู่ในวัฏจักร เงินเฟ้อ - ลดค่าเงินลง ไอเอ็มเอฟมีกองทุนที่ประเทศ สมาชิกทั้งหลายมีโควตาของตนที่ต้องช่วยกันลงขันตามสัดส่วนของขนาดเศรษฐกิจ ของประเทศนั้น ๆ โดยเป็นทองคำ ๑/๔ ส่วน และสกุลเงินของตนอีก ๓/๔ ส่วน เพื่อให้ไอเอ็มเอฟสามารถช่วยเหลือประเทศที่ตกอยู่ในภาวะขาดดุลอัตราแลกเปลี่ยนระยะสั้นด้วยวิธีการให้กู้ตามสิทธิ์ที่มี โดยในระยะเวลายาวถึงห้าปี ประเทศ ลูกหนี้จำต้องชำระหนี้ให้เสร็จสิ้น ทำให้ประเทศลูกหนี้เหล่านี้สามารถดำเนินการค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศได้ต่อไปโดยไม่ต้องผลักรถให้กับพลเมือง ในประเทศมากเกินไป ส่วนธนาคารเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูระหว่างประเทศ มีหน้าที่ในการสนับสนุนทางการเงินแก่การลงทุนต่าง ๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะ ยาว ข้อตกลงเบรตตันวูดส์ นอกจากวางรากฐานของระเบียบการเงินใหม่แล้ว ยังทำให้สกุลเงินดอลลาร์มีอำนาจมากที่สุด ถึงกระนั้นก็ตามข้อตกลงนี้ก็ยังไม่ สามารถเยียวยาการขาดแคลนสกุลเงินแข็ง (dollar gap) แต่ปัญหานั้นถูกเงินและ ริดว่นเพราะยุโรปกำลังอดอยากและหนาวเหน็บ

แผนการมาร์แชล (Marshall plan)

วันที่ ๕ มิถุนายน ๑๙๔๗ พลเอกมาร์แชล รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกากล่าวที่ฮาร์วาร์ดว่าจะให้ความช่วยเหลือส่วนรวมเป็นเวลา ๔ ปี แก่กลุ่มประเทศยุโรป โดยเป็นหน้าที่ของประเทศเหล่านี้ในการร่วมมือกันเพื่อแบ่งปันปันส่วนความช่วยเหลือดังกล่าว แผนการนี้มุ่งที่จะช่วยเหลือฟื้นฟูเศรษฐกิจของทวีปยุโรปและประสานความพยายามร่วมกันซึ่งจะเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในขณะเดียวกันยังช่วยพยุงเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาให้รุ่งเรืองต่อไป ตามหลักแล้วมีการเสนอข้อเสนอนี้ต่อประเทศในยุโรปตะวันออกรวมถึงสหภาพโซเวียตด้วย แต่เมื่อมอสโกปฏิเสธ หมู่ประเทศบริวารก็จำต้องเดินตามเหลือเพียง ๑๖ ประเทศ ซึ่งประกอบด้วยประเทศในยุโรปตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ที่ไปประชุมกันที่กรุงปารีสในเดือนกรกฎาคม ๑๙๔๗ เพื่อตกลงยอมรับข้อเสนอของสหรัฐอเมริกา

ฝ่ายสหภาพโซเวียตมองว่าแผนการมาร์แชลเป็นการแสดงออกถึงจักรวรรดิอเมริกันเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกาทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือยุโรป

ในช่วงแรก ๆ เกิดความล่าช้ากว่าเงินจะมาถึง ทำให้สถานการณ์ในฝรั่งเศสและอิตาลีอยู่ในภาวะคับขัน เพราะสองประเทศนี้มีพรรคคอมมิวนิสต์ที่แข็งแกร่งและเป็นพรรคที่ร่วมในรัฐบาลชุดที่ตั้งขึ้นระหว่างสงคราม ในฝรั่งเศส บรรดารัฐมนตรีที่มาจากพรรคคอมมิวนิสต์ถูกขับออกจากรัฐบาลของนายรามาดิเย (Ramadier) เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๑๙๔๗ และสถานการณ์แบบเดียวกันนี้ก็เกิดขึ้นกับอิตาลีเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๑๙๔๗ ความไม่สงบที่ก่อตัวขึ้นกลายเป็นการนัดหยุดงานประท้วงใหญ่หลายครั้งในช่วงฤดูใบไม้ผลิ ลักษณะที่ออกไปในทางก่อหวอดนี้กระทบกระเทือนศูนย์กลางสหภาพแรงงานทั่วไป (General Confederation of Labour หรือ CGT) ซึ่งทำให้สมาชิกที่นิยมการปฏิรูปแยกตัวออกไป ทุกหนทุกแห่งในยุโรป พวกคอมมิวนิสต์รณรงค์ต่อต้านแผนการมาร์แชล เพื่อเป็นการแก้

ปัญหาด้านเสถียรภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของถ่านหิน สหรัฐอเมริกาเสนอ “ความช่วยเหลือชั่วคราว” (interim assistance)

ในเดือนเมษายน ๑๙๔๘ รัฐสภาสหรัฐอเมริกาลงมติเห็นชอบโครงการฟื้นฟูยุโรป (European Recovery Program) ซึ่งเป็นกฎหมายที่อนุมัติให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาในสัดส่วนร้อยละ ๑๐ สำหรับเงินให้กู้ยืมและอีกร้อยละ ๙๐ ที่เหลือเป็นการบริจาคในรูปของวัตถุดิบ - สิ่งของที่ผลิตไปจากสหรัฐอเมริกาแล้วส่งต่อไปให้กับรัฐบาลยุโรปต่าง ๆ เพื่อนำไปขายให้นักอุตสาหกรรมในประเทศตน ยกตัวอย่างเช่น สินค้าที่ส่งให้รัฐบาลฝรั่งเศสถูกซื้อและจ่ายเป็นสกุลเงินฟรังก์ซึ่งเรียกมูลค่าสินค้านี้ว่า “มูลค่าแลกเปลี่ยน” (counter value) มูลค่าแลกเปลี่ยนนี้เองที่ช่วยให้รัฐบาลฝรั่งเศสสามารถปล่อยเงินกู้แก่นักอุตสาหกรรมหรือเกษตรกร ระบบนี้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพมากและตรงกับความต้องการที่ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศในยุโรป

ความร่วมมือของประเทศในยุโรป ได้มีการก่อตั้งองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจของยุโรปหรือโออีอีซี (Organization for European Economic Co-operation : OEEC) เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๑๙๔๘ มีหน้าที่จัดสรรปันส่วนความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา ชาวยุโรปจึงเริ่มหันเข้ามาสู่แนวทางการร่วมมือ จากปี ๑๙๔๗ ถึงปี ๑๙๕๒ ความช่วยเหลือที่อยู่ในกรอบของแผนการมาร์แชลที่ให้แก่วุโรปมีมูลค่าสูงเกือบถึงหนึ่งหมื่นสามพันล้านดอลลาร์ โดยให้แก่อังกฤษ ๓.๒ พันล้าน และแก่ฝรั่งเศส ๒.๗ พันล้าน

สัดส่วนการแบ่งปันความช่วยเหลือให้แก่ประเทศหลัก ๆ ในยุโรป (หน่วยเป็นล้านดอลลาร์และเปอร์เซ็นต์)

	รวม	%	ให้เปล่า	%
ทุกประเทศรวมกัน	๑๒,๙๙๒.๕	๑๐๐	๙,๒๙๐	๑๐๐
ฝรั่งเศส	๒,๖๒๙.๐	๒๐.๓	๒,๒๑๒.๒	๒๓.๘
อิตาลี	๑,๔๓๔.๖	๑๑.๐	๑,๑๓๔.๔	๑๒.๖
ฮอลแลนด์	๑,๐๗๘.๗	๘.๓	๗๙๖.๔	๘.๖
เยอรมนีตะวันตก	๑,๓๑๗.๓	๑๐.๑	๑๐๗๘.๗	๑๑.๖
อังกฤษ	๓,๑๖๕.๘	๒๔.๔	๑๙๕๖.๙	๒๑.๐

องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจของยุโรปยังมิพบาทในการผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างเสรีของตลาดภายในยุโรปซึ่งสมัยก่อนมีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนและเต็มไปด้วยข้อจำกัดนานับการ เช่น ข้อห้ามทางการค้าหรือการจำกัดการนำเข้า เป็นต้น แต่ตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ มีการตั้งสหภาพยุโรปเพื่อการชำระหนี้ (European Payments Union) ทำให้นโยบายการค้าเสรีขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจของยุโรปสามารถเดินหน้าได้เต็มที่ เป็นผลให้เกิดข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า ลงนามเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๑๙๔๘ ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า GATT (General Agreement on Tariffs and Trade หรือ แกดต์) มีลักษณะเป็นสัญญาพหุภาคีที่ตกลงยินยอมระหว่างประเทศมากกว่า ๘๐ ประเทศ ครอบคลุมการค้ามากกว่า ๔ ใน ๕ ของการค้าโลก แกดต์มีจุดประสงค์ที่จะเปิดเสรีทางการค้าและตั้งอยู่บนรากฐานการค้าที่มั่นคง ด้วยการยกเลิกการกีดกันทางการค้าและการจำกัดการนำเข้าทุกรูปแบบ การแบ่งปันปันส่วนความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาในกรอบของแผนการมาร์แชลเช่นเดียวกับองค์การความร่วมมือต่างๆ ที่ก่อตั้งขึ้นภายหลังสงคราม เป็นจุดเริ่มต้นของความปรองดองสามัคคีของหมู่ประเทศตะวันตกภายใต้บรรยากาศของสงครามเย็นที่แบ่งยุโรปออกเป็นสองฝ่าย

ยุโรปถูกแบ่งออกเป็นสองค่ายศัตรูกัน

นับตั้งแต่ปี ๑๙๔๗ เป็นต้นมา มิตรภาพระหว่างประเทศในยุโรปขาดสะบั้นลง ยุโรปถูกแยกเป็นสองค่ายที่เป็นศัตรูกันระหว่างฝ่ายตะวันตกที่เข้าร่วมกับสหรัฐอเมริกา กับฝ่ายตะวันออกที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต

นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพะวงเรื่องความปลอดภัยของตนเป็นสำคัญ เพราะเหตุที่ตนเองยังอยู่ในภาวะล่อแหลมต่อการถูกโจมตีด้วยระเบิดปรมาณูจากสหรัฐอเมริกาและความเชื่อของตนที่ว่าโลกทุนนิยมไม่เป็นมิตร สหภาพโซเวียตจึงประพัตติตนประหนึ่งเป็นป้อมปราการที่ถูกล้อมและมีความปรารถนาที่จะขยายเขตอิทธิพลของตนออกไปในยุโรปตะวันออกอย่างที่ได้กระทำในเยอรมนีตะวันออก โปแลนด์ เชโกสโลวาเกีย ฮังการี ยูโกสลาเวีย แอลเบเนีย บัลแกเรีย และโรมาเนีย ประเทศเหล่านี้ได้ลงนามระหว่างกันและกับสหภาพโซเวียตในสนธิสัญญาต่อต้านภัยจากเยอรมนีโดยเตรียมกลไกความร่วมมือและความช่วยเหลือไว้ พันธมิตรทางการเมืองนี้ถูกทำให้เข้มแข็งขึ้นด้วยมาตรการทางทหาร เช่น การแต่งตั้งจอมพลโรโกสซอฟสกี (Rokossovsky) ชาวโซเวียตขึ้นเป็นรัฐมนตรีกลาโหมของโปแลนด์ (๗ พฤศจิกายน ๑๙๔๙) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการสถาปนาระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ในหมู่รัฐบริวาร

การกำจัดพรรคการเมืองอื่นที่ไม่นิยมมาร์กซิสต์ออกไปนั้นดำเนินไปอย่างรวดเร็วในโรมาเนีย บัลแกเรีย โปแลนด์ และฮังการี จนเมื่อเดือนกันยายน ๑๙๔๗ ที่เมืองชกลาร์สกา โปเรบา (Szklarska - Poreba) ในโปแลนด์ บรรดาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรป ๙ ประเทศ (สหภาพโซเวียต โปแลนด์ ยูโกสลาเวีย บัลแกเรีย โรมาเนีย ฮังการี เชโกสโลวาเกีย อิตาลี และฝรั่งเศส) ได้ก่อตั้งสำนักงานแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อเป็นหน่วยงานที่คอยประสานกิจการระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเหล่านี้ที่มีชื่อว่าโคมินฟอรม (Kominform) ในสายตาของตะวันตก หน่วยงานนี้เปรียบเสมือนการฟื้นคืนชีพอีกครั้งของโคมินเทิร์น (Komintern) (ยุบเลิก

ไปในช่วงฤดูร้อนปี ๑๙๔๓) และแสดงถึงความตั้งใจที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งของสหภาพโซเวียต เพราะในความเป็นจริงแล้วก็เปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างหนึ่งของสหภาพโซเวียต ดูแล้วคล้ายกับการกระชับแนวทหารให้แน่นขึ้นรายล้อมสหภาพโซเวียต ในรายงานการประชุมของหน่วยงานนี้ ผู้แทนจากสหภาพโซเวียตนายซดานอฟ (Zhdanov) ได้อธิบายว่าโลกได้แบ่งออกเป็นสองค่าย ค่ายหนึ่งเป็นจักรวรรดินิยมและทุนนิยมบังคับบัญชาโดยสหรัฐอเมริกา ส่วนอีกค่ายหนึ่งเป็นผู้ต่อต้านจักรวรรดินิยมและทุนนิยมนำโดยสหภาพโซเวียต และเชื้อเชิญบรรดาหมู่ประเทศประชาธิปไตยประชาชนให้ลอกเลียนรูปแบบของสหภาพโซเวียต

แต่กระนั้นยูโกสลาเวีย พันธมิตรที่ซื่อสัตย์ที่สุดกลับปฏิเสธที่จะฝักใฝ่สหภาพโซเวียต จอมพลตีโตซึ่งตั้งตนเป็นหัวหน้าฝ่ายต่อต้านช่วงสงคราม รวมทั้งยังเป็นลูกศิษย์ที่กระตือรือร้นที่สุดของสตาลินกลับไม่ยอมฟังคำสั่งจากสหภาพโซเวียต วิกฤตจึงปะทุขึ้นในช่วงฤดูใบไม้ผลิปี ๑๙๔๘ ในที่ประชุมโคมินฟอร์ม มีการกล่าวประณามจอมพลตีโตอย่างเปิดเผยและเรียกลัทธิตีโตว่าเป็นลัทธิแก๊ง (deviationism) หมู่ประเทศประชาธิปไตยประชาชนพากันตัดความสัมพันธ์ทางการทูตและยังยกเลิกสนธิสัญญาความช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่มียูโกสลาเวียรวมอยู่ด้วย เมื่อยูโกสลาเวียถูกโดดเดี่ยวในค่ายตะวันออก ยูโกสลาเวียจึงเริ่มขยับเข้าหาฝ่ายตะวันตกแต่ก็ยังไม่ถึงขั้นยกเลิกแนวทางมาร์กซิสต์ของตนไป แต่การที่สหภาพโซเวียตไม่สามารถจัดการกับยูโกสลาเวียได้กลายเป็นความล้มเหลวทางการเมืองและการแตกแยกครั้งแรกในค่ายคอมมิวนิสต์ด้วย

สหรัฐอเมริกาสามารถช่วยเหลือตุรกีจากการคุกคามของสหภาพโซเวียตสำเร็จ แต่ในกรีซ สงครามกลางเมืองที่โหดเหี้ยมยังคงทำลายล้างต่อไปจนถึงเดือนตุลาคม ๑๙๔๙ กำลังฝ่ายรัฐบาลบัญชาการโดยพลเอกปาปาคอส (Papagos) ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา จึงสามารถผลักดันกองโจรคอมมิวนิสต์ให้หนีข้ามไปบัลแกเรียและแอลเบเนียสำเร็จ

ฟินแลนด์สามารถรอดพ้นจากการตกเป็นรัฐบริวารของสหภาพโซเวียตได้สำเร็จ โดยการวางตัวเป็นกลางอย่างเหนียวแน่น ไม่ถูกปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ และประเทศยังต้านทานไว้ได้แม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จะพยายามอย่างต่อเนื่อง

ส่วนกรณีของเชโกสโลวาเกีย นั้น ถือเป็นกรณีพิเศษ เพราะประการแรกเคยเป็นประเทศเดียวในยุโรปกลางที่ได้ทดลองใช้ระบอบประชาธิปไตยปกครองประเทศในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ จนมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๑๙๔๖ พรรคคอมมิวนิสต์มีชัยชนะ และปกครองประเทศโดยรัฐบาลผสมที่พยายามให้เกิดดุลระหว่าง ๒ ค่าย ข้อเสนอของแผนการมาร์แชลทำให้รัฐบาลเกิดความเห็นแตกแยกไม่ลงรอยกัน พวกสังคมนิยมเห็นชอบและยอมรับ แต่พวกคอมมิวนิสต์ปฏิเสธ และด้วยความช่วยเหลือของขบวนการผู้ใช้แรงงาน พวกคอมมิวนิสต์จึงเริ่มกดดันไม่รับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาและบังคับให้รัฐบาลต้องเลือกข้าง สถานการณ์รุนแรงจึงเกิดขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์เชโกสโลวาเกียต้องการ จนถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๘ พรรคคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ภายหลังวิกฤตซึ่งกินเวลา ๕ วัน ประธานาธิบดีเบเนช (Benes) ยอมรับรัฐบาลชุดใหม่ที่นำโดยนายกรัฐมนตรีคอมมิวนิสต์กอตต์วัลด์ (Gottwald) และรัฐมนตรีทั้งหมดเป็นคอมมิวนิสต์ยกเว้นรัฐมนตรีต่างประเทศ นายจอห์น มาซาริก (John Masaryk) ซึ่งก็ได้ฆ่าตัวตายเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม คณะกรรมาธิการฝ่ายปฏิบัติการจัดการกวาดล้างระบบบริหารราชการ พรมแดนด้านตะวันตกถูกปิด รัฐประหารกรุงปราก (Prague coup) ประสบความสำเร็จ นับเป็นช่วงเวลาที่น่าจดจำครั้งหนึ่งของสงครามเย็น

สนธิสัญญากรุงบรัสเซลส์ รัฐประหารกรุงปรากทำให้ยุโรปตะวันตกฉงนเป็นอย่างมากพร้อมกับทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นมาทันทีว่าสงครามมาเคาะประตูบ้านแล้ว และตระหนักว่าพวกเขานั้นไม่สามารถจะอยู่อย่างอ่อนแอไร้อำนาจถ้ายังต่างคนต่างอยู่แบบนี้ เมื่อสงครามสงบ ไม่มีสนธิสัญญาใด ๆ เลยที่เชื่อมประสานฝรั่งเศส อังกฤษ และเยอรมนีเข้าด้วยกัน จนเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๑๙๔๗ ภายหลัง

จากที่ลี้ภัยอยู่หลายครั้ง ผู้นำฝรั่งเศสนายจอร์จ บิดอต (G.Bidault) และอังกฤษ นายเออร์เนสต์ เบวิน (E.Bevin) จึงได้ลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรและช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่ดันเคิร์ก เมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ให้รำลึกถึงยุทธการช่วงเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน ๑๙๔๐ การทำสนธิสัญญานี้เกิดจากความกลัวว่าภัยเยอรมนีจะฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง แต่ความตึงเครียดระหว่างประเทศที่มีมากขึ้นทำให้ฝรั่งเศสและอังกฤษทำสนธิสัญญาพันธมิตรกับเบลเยียม ฮอลแลนด์ และลักเซมเบิร์ก ที่ใช้ชื่อการรวมกลุ่มครั้งนี้ว่า สหภาพตะวันตก (Western Union) สนธิสัญญากรุงบรัสเซลส์ที่ลงนามกันเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๑๙๔๘ นี่เป็นสนธิสัญญาดับแรกที่ ไม่เพียงใช้รับมือกับเยอรมนีเท่านั้น แต่ยังรวมความถึงผู้รุกรานใด ๆ ก็ได้ สนธิสัญญาดับนี้ยังสร้างกลไกการช่วยเหลือกันโดยอัตโนมัติเมื่อเกิดภัยคุกคามขึ้น พร้อมทั้งจัดให้มีเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีหน่วยงานทางทหารของพันธมิตรที่ปฏิบัติงานตั้งแต่ยังอยู่ในยามสันติโดยตั้งสำนักงานฝ่ายเสนาธิการร่วมขึ้นที่เมืองฟงแตนโบล (Fontainebleau)

ในเดือนมีนาคม ๑๙๔๘ ความกลัวที่จะเห็นสงครามในยุโรปกลับมาอีกครั้ง ชักจูงให้ประเทศยุโรปที่ยังอ่อนแอเหล่านี้หันเข้าหาสหรัฐอเมริกาเพื่อขอให้คุ้มครองภัยจากสหภาพโซเวียต

ในความเป็นจริงแล้ว ภัยคุกคามนี้ก็พิสูจน์ออกมาเป็นรูปธรรมจากการปิดล้อมกรุงเบอร์ลินที่เริ่มจากการปิดล้อมเล็กๆ เปิดฉากขึ้นในเดือนมีนาคม และยกเลิกไปในเดือนมิถุนายน แล้วตามมาด้วยการปิดล้อมครั้งใหญ่ที่กินเวลาถึงหนึ่งปี ตั้งแต่ ๒๓ มิถุนายน ๑๙๔๘ จนถึง ๑๒ พฤษภาคม ๑๙๔๙ เยอรมนีจึงเป็นหัวใจของปัญหาสงครามเย็นในช่วงปี ๑๙๔๘ ถึงปี ๑๙๕๓

เยอรมนี หัวใจของปัญหาสงครามเย็น

ในเวลาที่ยังอังกฤษและสหรัฐอเมริการวมพื้นที่รับผิดชอบของตนเข้าด้วยกันเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๑๙๔๗ นั้น สหภาพโซเวียตประท้วงและเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าเสียหาย ในขณะที่ฝรั่งเศสได้รับอนุญาตจากอังกฤษและ

สหรัฐอเมริกาให้รวมแคว้นซาร์เข้ากับฝรั่งเศสทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนทางการเมือง
ยังอยู่ในการดูแลของเยอรมนี

เยอรมนีระหว่างปี ๑๙๓๘ - ๑๙๔๕

ที่มา : Allemagne (Histoire), M. Eude, Encyclopedia Universalis éditeur

การพบปะกันระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศส (ปีโดต์) อังกฤษ (เบวิน) สหรัฐอเมริกา (นายพลมาร์แชล) และสหภาพโซเวียต (โมโลตอฟ) ที่กรุงมอสโก ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ๑๙๔๗ นั้น การเจรจาทั้งหมดเข้าสู่ทางตันไม่ว่าจะเป็นเรื่องการถอนรากถอนโคนลัทธินาซี หรือเรื่องพรมแดนต่าง ๆ ทางฝั่งตะวันออกของเยอรมนี และการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม

เกี่ยวกับรัฐบาลเยอรมนีในอนาคต จุดยืนของอดีตพันธมิตรแตกต่างกันออกไป ฝรั่งเศสอยากเห็นเยอรมนีเป็นรัฐที่มีการปกครองจากส่วนกลางที่ไม่ค่อยเข้มงวด มีโครงสร้างแบบสหพันธรัฐที่รวมเอาแคว้น (Länder) ประมาณ ๑๒ แคว้นเข้าด้วยกัน ตรงกันข้ามกับแนวคิดของฝรั่งเศส สหภาพโซเวียตเรียกร้องให้สร้างรัฐที่มีการปกครองจากส่วนกลางที่เข้มงวด และให้แคว้นรูห์ (Ruhr) อยู่ในความดูแลของนานาชาติซึ่งฝ่ายสหภาพโซเวียต จะมีส่วนร่วมด้วย อังกฤษและสหรัฐอเมริกาพูดถึงรัฐบาลสหพันธรัฐที่เข้มแข็งควบคุมด้านการต่างประเทศ เศรษฐกิจและการเงิน

การตกลงสนธิสัญญาสันติภาพกับออสเตรียก็ไม่บรรลุเป้าหมายเช่นกัน เนื่องจากสหภาพโซเวียตเรียกร้องที่จะควบคุมเศรษฐกิจส่วนใหญ่เอาไว้ซึ่งฝ่ายตะวันตกปฏิเสธ

ในการประชุมที่กรุงลอนดอน (๒๕ พฤศจิกายน - ๑๘ ธันวาคม ๑๙๔๗) ไม่มีความก้าวหน้าใดๆ เลย นายโมโลตอฟ (Molotov) กล่าวโทษว่าความยุ่งยากทั้งหลายเกิดจาก “อคติ” ของตะวันตก ปฏิเสธทุกข้อเสนอจากฝ่ายตะวันตก และเรียกร้องให้จัดตั้งรัฐบาลกลางเยอรมนีขึ้นทันที สรุปแล้วปัญหาเยอรมนีกลายเป็นผลแอปเปิลบาบที่ติดเยื่อใยระหว่างกันของอดีตพันธมิตร และคำถามเกี่ยวกับสถานะของกรุงเบอร์ลินก็เป็นประเด็นที่อึดอัดใจที่สุดเหมือนกัน

ปัญหาสถานะของกรุงเบอร์ลินและการปิดล้อม

ตามความจริงแล้ว สหภาพโซเวียตไม่ยอมรับสถานะของกรุงเบอร์ลินและเขตปกครองทั้ง ๔ เขต และคิดว่ากรุงเบอร์ลินนั้นต้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเยอรมนี

ตะวันออก โดยในเดือนมีนาคม ๑๙๔๘ จอมพลโซโกลอฟสกี (Sokolovski) แห่งสหภาพโซเวียตตัดสินใจยุติการโต้แย้งภายในคณะกรรมการการควบคุมร่วม และไม่กีดกันถัดมา สหภาพโซเวียตประกาศยกเลิกการควบคุมการผ่านเข้า - ออก เบอร์ลินตะวันตกให้อยู่ในความรับผิดชอบของเยอรมนีตะวันออก และตอบโต้ ฝ่ายตะวันตกที่ไม่ยอมรับการตัดสินใจนี้ด้วยการปิดเส้นทางเข้ากรุงเบอร์ลิน ทางภาคพื้นดินทั้งหมด นี่เป็นวิกฤตการณ์ปิดล้อมกรุงเบอร์ลินขนาดย่อม แต่วิกฤต ขนาดใหญ่และร้ายแรงกว่ากำลังก่อตัวขึ้น

ผลจากการประชุม ณ กรุงลอนดอน ในเดือนมิถุนายน ๑๙๔๘ ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาตกลงรวมเขตปกครองของฝ่ายตนทั้งสามเขตเข้าด้วยกัน แล้วจัดการเลือกตั้งเพื่อให้ได้สภาร่างรัฐธรรมนูญ ฝรั่งเศสซึ่งไม่เห็นชอบ ด้วยเป็นอย่างมาก แต่ก็ยอมลงนามโดยมีเงื่อนไขให้มีการจัดตั้งองค์กรกลางระหว่าง ประเทศของแคว้นรุห์รขึ้นมา ซึ่งไม่เพียงควบคุมแคว้นดังกล่าวเท่านั้นแต่ยังรวมถึง เศรษฐกิจทั้งหมดของเยอรมนีด้วย อย่างไรก็ตาม ประตุของการก่อตั้งประเทศ เยอรมนีตะวันตกขึ้นเป็นรัฐนั้นได้เปิดออกแล้ว และเพื่อเป็นการแสดงเจตนารมณ์ ของการรวมเขตปกครองครั้งนี้ มหาอำนาจตะวันตกทั้งสามร่วมกันตัดสินใจสร้าง สกุลเงินกลางขึ้นมาโดยให้ชื่อว่า ดอยช์มาร์ค (Deutsche Mark : DM) การปฏิรูป ทางการเงินครั้งนี้ สร้างความไม่พอใจแก่สหภาพโซเวียตและเพื่อเป็นการตอบโต้ จึงจัดการปิดล้อมกรุงเบอร์ลินอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อเป็นการประลองกำลังกัน

สหรัฐอเมริกามีปฏิกิริยาโดยทันที สหรัฐอเมริกาตัดสินใจที่จะไม่ยอมรับ ผลที่เกิดจากการกระทำของสหภาพโซเวียตและจัดการส่งกำลังบำรุงทางอากาศ การปฏิบัติการครั้งนี้ ๙๕% อยู่ในความรับผิดชอบของสหรัฐอเมริกาที่สนับสนุน การลำเลียงเสบียงไปยังตัวเมืองที่กินเวลาร่วม ๑ ปี และบีบบังคับให้ฝ่ายสหภาพ โซเวียตต้องยอมอ่อนข้อลง โดยในเดือนมิถุนายน ๑๙๔๙ สหภาพโซเวียตยกเลิก การปิดล้อมกรุงเบอร์ลินและยอมเปิดเส้นทางถนนและรถไฟอีกครั้งโดยให้การผ่าน เข้ากรุงเบอร์ลินตะวันตกอยู่ในการควบคุมของสหภาพโซเวียต ต่อมาคณะ กรรมการการรัฐมนตรีต่างประเทศที่ประชุมกันที่กรุงปารีสช่วงเดือนพฤษภาคม -

มิถุนายน ๑๙๔๙ ยอมรับภาวะสมดุลที่ไม่แน่นอนนี้ กรุงเบอร์ลินกลายเป็น
สัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ

กรุงเบอร์ลินตั้งแต่ปี ๑๙๔๕

- ๑๙๔๕ ๒ พฤษภาคม เบอร์ลินยอมจำนน ถูกกองทัพแดงยึดครอง
๕ มิถุนายน แลงการณที่เบอร์ลินของพันธมิตร (สหรัฐอเมริกา สหภาพ
โซเวียต อังกฤษ ฝรั่งเศส) ร่วมกันจัดการปกครองโดยยกให้เบอร์ลิน
มีสถานะพิเศษและถูกแบ่งออกเป็น ๔ เขต
๒๒ พฤศจิกายน จำกัดสายการบินจากเบอร์ลินไปยังเขตปกครองของ
ฝ่ายตะวันตก
- ๑๙๔๘ ๒๓ มิถุนายน สหภาพโซเวียตเริ่มปิดล้อมกรุงเบอร์ลิน การจราจรทางบก
และทางรถไฟที่มุ่งไปยังเบอร์ลินตะวันตกถูกตัดขาด
๒๖ มิถุนายน เริ่มปฏิบัติการขนส่งทางอากาศ
- ๑๙๔๙ ๑๒ พฤษภาคม สิ้นสุดการปิดล้อมกรุงเบอร์ลิน
- ๑๙๕๓ ๑๗ มิถุนายน เกิดการลุกฮือขึ้นในเบอร์ลินตะวันออกและในอีกหลาย
เมืองของเยอรมนีตะวันออก
- ๑๙๕๗ ๖ ตุลาคม วิลลี บรันดท์ (Willy Brandt) ได้รับเลือกให้เป็นผู้ว่าการ
เบอร์ลินตะวันตก
- ๑๙๕๘ ๙ - ๒๗ พฤศจิกายน นายนิคิตา ครุสชอฟ ต้องการทำให้เบอร์ลินเปลี่ยน
สถานะเป็นนครอิสระ
- ๑๙๕๙ ๑๑ พฤษภาคม - ๒๐ มิถุนายน ความล้มเหลวของที่ประชุมรัฐมนตรี
ต่างประเทศที่เบอร์ลิน
- ๑๙๖๐ ๑๖ พฤษภาคม การประชุมระดับผู้นำที่กรุงปารีสถูกยกเลิก
๕ สิงหาคม มหาอำนาจตะวันตกทั้งสามยืนยันจะใช้ทุกวิถีทางเพื่อรักษา
เสรีภาพในการคมนาคมเข้าไปยังเบอร์ลินไว้
- ๑๙๖๑ ๑๓ สิงหาคม เริ่มการก่อสร้างกำแพงเบอร์ลิน

- ๑๙๖๒ กุมภาพันธ์ เกิดการเผชิญหน้ากันในเส้นทางบินไปยังเบอร์ลิน
- ๑๙๖๓ ๒๖ มิถุนายน ประธานาธิบดีเคนเนดีเดินทางไปชมกำแพง “ข้าพเจ้าเป็นชาวเบอร์ลิน (Ich bin ein Berliner)”
- ๑๙๖๙ ๑๖ ธันวาคม มหาอำนาจทั้งสามเสนอให้สหภาพโซเวียตเปิดการเจรจาเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ของเบอร์ลินให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประกันเสรีภาพในการคมนาคม ฝ่ายสหภาพโซเวียตยอมตกลง
- ๑๙๗๐ ๒๖ มีนาคม เอกอัครราชทูตทั้งสามประเทศตะวันตกกับเอกอัครราชทูตสหภาพโซเวียตพบปะกันเป็นครั้งแรกที่เบอร์ลินในปี ๑๙๕๙
- ๑๙๗๑ ๓ กุมภาพันธ์ ข้อตกลงสี่ฝ่ายเกี่ยวกับเบอร์ลิน
- ๑๙๗๒ ๓ มิถุนายน เริ่มสถานะใหม่ของเบอร์ลินที่มีลักษณะเป็นพันธมิตรผสม
- ๑๙๘๗ ๓๐ เมษายน นายโฮเนกเกอร์ (M.Honecker) ปฏิเสธเข้าร่วมพิธีครบรอบ ๗๕๐ ปีของมหานครที่เบอร์ลินตะวันตก
- ๑๒ มิถุนายน ประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน เยือนเบอร์ลินตะวันตก และกล่าวว่า “ทุบกกำแพงนี้ทิ้งเถอะคุณกอร์บาชอฟ”
- ๑๙๘๘ ๙ พฤศจิกายน ผู้นำเยอรมนีตะวันออกตัดสินใจเปิดพรมแดนและกำแพง ค้ำคั้นแห่งความปิตินต์ในเบอร์ลิน มีชาวเบอร์ลินตะวันออกหลายพันคนปีนข้ามกำแพง
- ๒๑ ธันวาคม นายเฮลมุท โคห์ล (Helmut Kohl) นายกรัฐมนตรีเยอรมนีตะวันตก และนายฮันส์ โมโดรว์ (Hans Modrow) นายกรัฐมนตรีเยอรมนีตะวันออก พบกันที่ประตูบันเดนบูร์ก (Brandebourg) ที่เปิดออกอีกครั้ง
- ๑๙๙๐ ๓๑ สิงหาคม การลงนามในสนธิสัญญารวมประเทศระหว่างเยอรมนีตะวันตกกับเยอรมนีตะวันออกที่เบอร์ลินตะวันออก
- ๑๙๙๑ ๒๐ มิถุนายน สมาชิกรัฐสภาเยอรมนีลงคะแนนเสียงเห็นชอบให้ย้ายที่ตั้งของคณะรัฐบาลและรัฐสภา (Bundestag) จากบอนน์ (Bonn) ไปยังเบอร์ลิน
- ๑๙๙๙ ในช่วงฤดูร้อน มีการสถาปนารัฐบาลเยอรมนีที่กรุงเบอร์ลิน

การร่างรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศ

การร่างรัฐธรรมนูญเป็นไปตามข้อตกลงกรุงลอนดอนตามที่คณะกรรมการการรับผิดชอบร่างรัฐธรรมนูญแห่งเยอรมนีตะวันตกได้ประชุมกันตลอดช่วงฤดูร้อนปี ๑๙๔๘ คณะกรรมการฯ ประกอบด้วยผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งใน ๑๑ แคว้น (Länder) เสนอร่างรัฐธรรมนูญในฤดูใบไม้ผลิปี ๑๙๔๙ แต่ถูกปฏิเสธจากคณะปกครองร่วมเยอรมนี แต่ร่างฯ ใหม่ก็ได้รับความเห็นชอบในเดือนพฤษภาคม ๑๙๔๙ ระหว่างการรื้อร่างฯ ใหม่ นั้น ฝ่ายตะวันตกได้เจรจาระหว่างกันและบรรลุข้อตกลงกรุงวอชิงตันในเดือนเมษายน ๑๙๔๙ จุดประสงค์ของข้อตกลงนี้คือให้เยอรมนีปกครองตนเองที่สอดคล้องกับการยึดครองของฝ่ายพันธมิตร ข้อแตกต่างคืออำนาจส่วนใหญ่ยังอยู่ในมือของคณะผู้ปกครองฝ่ายพันธมิตร (การปลดอาวุธ การปล้นสะดม การควบคุมแคว้นรัฐ การชดเชยค่าปฏิกรรมสงคราม การปล้นสะดมกลุ่มอุตสาหกรรม-การเมืองขนาดใหญ่) ส่วนการปฏิบัติให้เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลเยอรมนีตะวันตกที่จะเกิดขึ้น ในด้านกลาโหมและการต่างประเทศยังคงเป็นอำนาจเฉพาะของฝ่ายพันธมิตร เยอรมนีไม่สามารถลงนามในสนธิสัญญาใดๆ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายพันธมิตรและเยอรมนีต้องถูกปลดอาวุธทั้งหมด การบัญชาการทางทหารถูกแทนที่โดยข้าหลวงใหญ่ของพันธมิตรประกอบด้วยนายจอห์น แมคคลอย (John MacCloy - สหรัฐอเมริกา) นายอ็องเดร ฟรองซัว ปงเซ (André François - Poncet - ฝรั่งเศส) และพลเอกโรเบิร์ตสัน (Robertson - อังกฤษ)

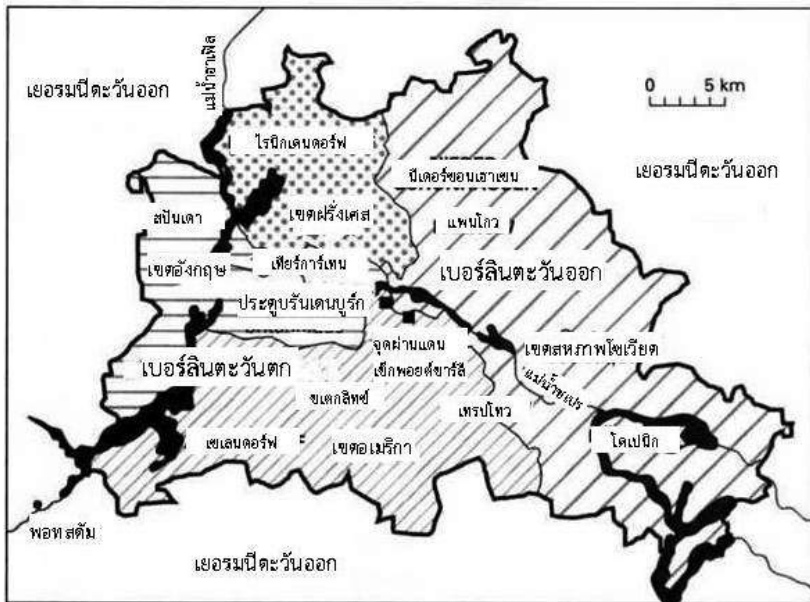
ตามข้อตกลงกรุงวอชิงตัน รัฐธรรมนูญของเยอรมนีมีลักษณะเป็นสหพันธรัฐ ถือเป็นกฎหมายแม่บทซึ่งได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายพันธมิตร การเลือกตั้งทั่วไปถูกจัดขึ้นในเดือนสิงหาคม ๑๙๔๙ เนื้อหาของรัฐธรรมนูญเป็นการอมชอมระหว่างแนวคิดสหพันธรัฐกับแนวคิดรัฐเดี่ยว สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นสหพันธรัฐของแคว้น (Länder) จำนวน ๑๑ แคว้น โดยแต่ละแคว้นมีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง รัฐสภา (Bundestag) แต่งตั้งประธานาธิบดีของ

สาธารณรัฐซึ่งไม่ได้มีอำนาจอะไรมากนัก และมีนายกรัฐมนตรี (Chancelier) เป็นหัวหน้าที่แท้จริงของฝ่ายบริหาร ผลปรากฏว่าหัวหน้าพรรคประชาธิปไตยคริสเตียน (Christian Democratic Party) อดีตนายกเทศมนตรีเมืองโคโลญ นายคอนราด อเดนาวร์ (Konrad Adenauer) ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง เยอรมนีตะวันตกจึงถือกำเนิดขึ้น

วันที่ ๗ ตุลาคม ๑๙๔๙ สหภาพโซเวียตตอบโต้ด้วยการสถาปนาเขตปกครองของตนขึ้นเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมนี (German Democratic Republic หรือ GDR ส่วนในภาษาเยอรมันเรียก DDR) และมีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเองมีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว

นับจากเวลานี้เป็นต้นไป การแบ่งเยอรมนีก็เป็นที่ยอมรับ เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ซับซ้อนสำหรับการรวมเยอรมนีทั้งสองเข้าด้วยกัน ทั้งนายกรัฐมนตรีเยอรมนีตะวันตก นายอเดนาวร์ และประธานาธิบดีเยอรมนีตะวันออก นายกรอท वोห์ล (Grotewohl) ต่างฝ่ายต่างเริ่มวางแผนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งเสรีในเยอรมนีทั้งสองประเทศ แต่ไม่มีความคืบหน้าใดๆ ในทางปฏิบัติ แคมยังมีจุดยืนที่ขัดแย้งกัน ในขณะที่เยอรมนีตะวันออกยอมรับเส้นแบ่งเขตโอเดอร์-ไนสเซอร์ให้เป็นพรมแดนฝั่งตะวันออก แต่เยอรมนีตะวันตกปฏิเสธอย่างแข็งขัน เยอรมนีทั้งสองรัฐจึงพัฒนาคู่ขนานกันไป แต่ละรัฐมีวิธีการและเป้าหมายของค่ายที่ตนสังกัด หุนนิยมสำหรับฝ่ายตะวันตกและคอมมิวนิสต์สำหรับฝ่ายตะวันออก ภายหลังการตัดสินใจให้เร่งยึดที่ดินเข้าเป็นระบบนารวมและกำหนดมาตรการทางอุตสาหกรรมในเยอรมนีตะวันออก ทำให้เกิดการนัดหยุดงานทั่วไปและการประท้วงลุกฮือของประชาชนขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๑๙๕๓ ที่เบอร์ลินตะวันออก กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเรียกร้องให้เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เยอรมนีตะวันออกจัดการเลือกตั้งเสรี มีการประกาศกฎอัยการศึก และการปราบปรามการชุมนุมอย่างโหดเหี้ยม

เบอร์ลินถูกแบ่งเป็น ๔ เขตปกครอง (ปี ๑๙๔๕)

เยอรมนีไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเดียวเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นตัวแสดงตัวหนึ่งอีกด้วย ถ้ารัฐบาลของเยอรมนีตระวันออกจำกัดความทะเยอทะยานของตนให้อยู่ในกรอบของรัฐบริวารรัฐหนึ่งของสหภาพโซเวียต รัฐบาลเยอรมนีตะวันตกกลับแสดงความเป็นตัวของตัวเองมากกว่าและลงนามร่วมกับมหาอำนาจตะวันตก

อื่น ๆ ในข้อตกลง ปีเตอร์สเบิร์ก (Petersberg) ในเดือนพฤศจิกายน ๑๙๙๙ ข้อตกลงนี้กำหนดให้สิ้นสุดการเรียกเก็บค่าชดใช้จากเยอรมนีตะวันตก แต่การรับประเทศเยอรมนีใหม่เข้าเป็นสมาชิกของคณะมนตรีแห่งยุโรป (Council of Europe) เกิดความยุ่งยากเนื่องจากฝรั่งเศสต้องการที่จะนำแคว้นซาร์เข้าเป็นสมาชิกด้วย แต่การที่แคว้นซาร์มีสถานะเป็นแคว้นปกครองตนเองนั้นเป็นสิ่งที่นายอเดนาวร์รับไม่ได้ แต่ในที่สุดนายอเดนาวร์ก็ตกลงโดยมีเงื่อนไขว่าต้องคงสถานะเดิมของแคว้นซาร์ไว้ก่อน ห้ามแก้ไขเปลี่ยนแปลงใด ๆ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๑๙๕๑ คณะมนตรีแห่งยุโรปรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Federal Republic of Germany หรือ FRG) เข้าเป็นสมาชิก มีสิทธิสมบูรณ์และเท่าเทียม ในระหว่างนั้น เยอรมนีตะวันตกยังสามารถดำเนินการจัดตั้งกระทรวงการต่างประเทศและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ ได้อีกด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามกรอบข้อตกลงกรุงลอนดอน (พฤษภาคม ๑๙๕๐) และข้อตกลงนิวยอร์ก (กันยายน ๑๙๕๐) ที่อนุญาตไว้

แคว้นซาร์ (Sarre) เป็นปัญหาหลักของความไม่ลงรอยกันระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนี ในการประชุมหลายครั้งในปี ๑๙๔๙ และปี ๑๙๕๐ รัฐบาลฝรั่งเศสและรัฐบาลแคว้นซาร์ร่วมกันแสดงจุดยืนการมีสถานะปกครองตนเองทางการเมืองของแคว้นดังกล่าว และผูกเศรษฐกิจไว้กับฝรั่งเศส ทั้งนี้ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานะชั่วคราวนี้แต่อย่างใด การประชุมเหล่านี้อนุญาตให้รัฐบาลแคว้นซาร์มีอิสระมากขึ้นเทียบได้กับอำนาจการปกครองของข้าหลวงใหญ่ แต่การประชุมนี้ก็ทำให้สถานะโดยพฤตินัยและการผูกพันทางเศรษฐกิจของแคว้นซาร์เข้ากับเศรษฐกิจของฝรั่งเศสสวนทางกับความต้องการของเยอรมนีตะวันตกซึ่งประท้วงโดยการออกหนังสือปกขาวพิมพ์ขึ้นในเดือนมีนาคม ๑๙๕๐ และพยายามฉวยทุกโอกาสเพื่อยกประเด็นแคว้นซาร์ขึ้นมาพิจารณา ตัวอย่างเช่นในระหว่างพิธีการรับตำแหน่งของข้าหลวงใหญ่ ความตึงเครียดที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนีในกรณีแคว้นซาร์ และการดำเนินไปของสงครามเย็นนี้เองที่อธิบายถึงการเกิดโครงการมากมายเพื่อสนับสนุนการบูรณาการยุโรป

จีนสองประเทศ ฤดูร้อนปี ๑๙๔๗ เป็นช่วงเวลาที่ยุทธการการรบของกลางเมืองในจีนพลิกผัน แม้ว่าจีนคณะชาติจะได้เปรียบในมณฑล แต่ในที่อื่นๆ แล้วต้องแตกพ่ายแม้ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา เมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ยึดจีนตอนเหนือได้ทั้งหมดในเดือนตุลาคม ๑๙๔๙ มินิสต์ก็เข้ายึดกรุงปักกิ่งเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๑๙๔๙ และเซียงไฮ้เมื่อ ๑ พฤษภาคม เจียง ไค เช็ก หลบหนีไปยังเกาะไต้หวันและละทิ้งจีนแผ่นดินใหญ่แก่เหมาเจ๋อตง ซึ่งประกาศชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China) เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๑๙๔๙ เป็นปัญหาที่สำคัญหนึ่งของสงครามเย็นที่เกิดขึ้นมาจากความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างประเทศและปัญหาของเกาะชายฝั่งเล็กๆ ในภาคใต้ ได้แก่ เกาะจินเหมิน (Kinmen) และหมาจู (Matsu) และเกาะต้าเชิน (Tachen) ที่อยู่เหนือขึ้นมา ซึ่งมือของจีนคณะชาติ เรื่องที่หาข้อยุติไม่ได้ทางการทูตระหว่างจีนสองประเทศจะส่งผลร้ายต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นเวลานานหนึ่งในสี่ทศวรรษข้างหน้าก็ต้องรับรองจีนคอมมิวนิสต์หรือไม่ มหาอำนาจตะวันตกต่างลงเล็งทั้งเจียง ไค เช็ก เพื่อสมาคมกับเหมาเจ๋อตงแทน มีเพียงอังกฤษประเทศเดียวที่รับรองจีนคอมมิวนิสต์ในเดือนมกราคม ๑๙๕๐ เพราะอังกฤษยังครอบครองฮ่องกงอยู่ในองค์การสหประชาชาติ จีนคณะชาติยังคงยึดเกาะอี้อัสมาชิกและมณฑลไต้หวันมั่นคงอยู่ ฝ่ายสหภาพโซเวียตรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนและให้การคุ้มครองที่จำเป็นแก่จีน กลุ่มประเทศบริวารในยุโรปตะวันออกมารับรองด้วย

६०

จีนในด้านเศรษฐกิจ การเงินและเทคโนโลยี สถานการณ์ในตะวันออกไกลเปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้งรวดเร็วมาก สาธารณรัฐประชาชนจีนจะมีบทบาทหลักในอินโดจีนและเกาหลีในเวลาต่อมา

เดิมพันทางอุดมการณ์ของอินโดจีน ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๑๙๔๖ ฝรั่งเศสสู้รบอย่างไร้เป้าหมายในอินโดจีน ฝรั่งเศสยืนยันความต้องการที่จะปกป้องความเป็นเอกราชและบูรณาภาพของประเทศต่างๆ ในอินโดจีนจากภัยคุกคามของเวียดนามห์ แต่ไม่มีรัฐบาลฝรั่งเศสชุดไหนเลยที่ต้องการเริ่มต้นเจรจาเพื่อให้มีการถอนทหารฝรั่งเศส สงครามอาณานิคมเริ่มเป็นภาระที่หนักขึ้นทุกวันในแง่งบประมาณและความสามารถของฝรั่งเศสเอง นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๑๙๕๐ สงครามอินโดจีนพลิกโฉมหน้าไปจากเดิม จากสงครามอาณานิคมไปสู่สงครามอุดมการณ์ระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งมีจีนเป็นตัวแทนคอยหนุนหลังกับค่ายตะวันตกซึ่งมีฝรั่งเศสเป็นแนวหน้าโดยมีสหรัฐอเมริกาคอยสนับสนุน

ในเกาหลีก็เช่นเดียวกัน ความตึงเครียดจากสงครามลุกลามไปเป็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์ เกาหลีตกเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ๑๙๑๐ ปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ สหภาพโซเวียตบุกญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๑๙๔๕ โดยมีการกำหนดให้สหภาพโซเวียตปลดอาวุธญี่ปุ่นตั้งแต่เหนือเส้นขนานที่ ๓๘ เป็นต้นไป และฝ่ายสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ใต้เส้นขนานเดียวกันลงมา นับแต่นั้นเกาหลีกลายเป็นประเด็นปัญหา การประชุมที่กรุงมอสโก (ธันวาคม ๑๙๔๕) ประกาศแนวทางให้เกาหลีตกอยู่ในอาณัติของประเทศมหาอำนาจที่จะนำไปสู่การรวมประเทศ แต่การไม่เห็นด้วยในมตินั้นนำไปสู่ทางตันทางการเมืองทันที และสร้างความตึงเครียดขึ้นระหว่างฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้จนกระทั่งพรมแดนตามเส้นขนานที่ ๓๘ ไม่มีเสถียรภาพ อย่างไรก็ตามทั้งฝ่ายสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างก็ถอนกำลังของตนออกจากเกาหลีโดยไม่มีอุปสรรค จนเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๑๙๕๐ เกาหลีเหนือเปิดยุทธการรุกใหญ่ลงมาทางใต้ แม้เหตุผลของข้อพิพาทนี้จะคลุมเครือ แต่ผลของมันนั้นชัดเจนอย่างยิ่ง สงครามที่ปะทุขึ้นจะนำมาซึ่งการ

แทรกแซงของสหรัฐอเมริกาซึ่งในระยะแรกสหรัฐอเมริกายังไม่รวมเกาหลีให้อยู่ในแนวป้องกันทางยุทธศาสตร์ในตะวันออกไกล ขณะที่สหรัฐอเมริกาตัดสินใจปกป้องฟิลิปปินส์ (ข้อตกลงคุ้มครอง ๓๐ สิงหาคม ๑๙๕๑) พร้อมส่งความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหารให้ได้หัวน และช่วยเหลือฝรั่งเศสในอินโดจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาคัดสินใจที่จะทำให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนมาเป็นพันธมิตรของตน

ญี่ปุ่น หลังสงครามสงบ นายพลแมคอาร์เธอร์ ผู้บัญชาการสูงสุดในนามกลุ่มประเทศพันธมิตรปฏิรูปญี่ปุ่นอย่างถอนรากถอนโคนเพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตยทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ สงครามเกาหลีกลายเป็นบททดสอบความจงรักภักดีของญี่ปุ่น เพราะกองกำลังสหรัฐอเมริกาที่ยึดครองญี่ปุ่นลดจำนวนลงเหลือน้อยมาก การประชุมที่ซานฟรานซิสโกในเดือนกันยายน ๑๙๕๑ สหรัฐอเมริกากลางนามในสนธิสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นประกาศสละดินแดนหลายแห่ง ได้แก่ เกาหลี พอร์โมซา หมู่เกาะเผิงหู (Penghu) เกาะคูริล และภาคใต้ของเกาะชุกคาลิน ญี่ปุ่นซึ่งแพ้สงครามและถูกยึดครองอยู่นั้นถูกเลื่อนสถานะขึ้นมาทันทีให้เป็น “แถวทหารยามผู้เฝ้าระวังโลกเสรี” ในบริเวณชายฝั่งของจีนและสหภาพโซเวียต สนธิสัญญาความมั่นคงซานฟรานซิสโก (๘ กันยายน ๑๙๕๑) อนุญาตให้สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพจำนวนมากไว้ในดินแดนญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมีแนวตั้งรับอีกแนวหนึ่งที่ก่อตั้งขึ้นในแปซิฟิกโดยสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันระหว่างออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และสหรัฐอเมริกา (ANZUS หรือแอนซัส) ลงนามกันเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๑๙๕๑ ที่ซานฟรานซิสโก

การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในเกาหลี กระทำภายใต้ความคุ้มครองขององค์การสหประชาชาติ เนื่องจากคณะมนตรีความมั่นคงประณามการรุกรานของเกาหลีเหนือ และลงมติเข้าแทรกแซงเกาหลีในจังหวัดที่สหภาพโซเวียตไม่เข้าร่วมประชุม การที่สหภาพโซเวียตไม่ยับยั้งมติเป็นเพราะสหภาพโซเวียตประกาศไม่เข้าร่วมประชุมในคณะมนตรีความมั่นคงตราบใดที่จีนคอมมิวนิสต์ยังไม่เข้าทำหน้าที่แทนจีนคณะชาติในองค์การสหประชาชาติ กองกำลังของสหประชาชาติประกอบด้วยกองพลอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นกองกำลังจำนวนหนึ่ง

ของอังกฤษและกองกำลังของฝรั่งเศส ๑ กองพัน พลเอกแมคอาร์เธอร์ผู้ชนะจาก สงครามแปซิฟิกและผู้นำวิชาการสูงสุดในญี่ปุ่นได้รับมอบหมายให้บังคับบัญชากอง กำลังสหประชาชาติใน ในช่วงแรกของสงคราม (มิถุนายน - สิงหาคม ๑๙๕๐) แมคอาร์เธอร์ยกพลขึ้นบกและสร้างเสริมกำลังที่ปูซาน การรุกรกลับเริ่มใน ฤดูใบไม้ร่วงปี ๑๙๕๐ แมคอาร์เธอร์สามารถนำกองกำลังสหประชาชาติข้าม เส้นขนานที่ ๓๘ ได้และรุกคืบไปจนถึงพรมแดนจีน (กันยายน - พฤศจิกายน ๑๙๕๐) ทำให้จีนเข้าสู่สงคราม การแทรกแซงของ “อาสาสมัครจีน” จำนวนหลาย แสนคนนี้บังคับให้แมคอาร์เธอร์ต้องสัฟพลางถอยพลาง (พฤศจิกายน - มกราคม ๑๙๕๑) ก่อนที่จะสามารถรุกได้กลับได้อีกครั้งถึงแนวเส้นขนานที่ ๓๘ ในเดือน เมษายน ๑๙๕๑ แมคอาร์เธอร์ร้องขอสิทธิ์ที่จะเปิดที่ตั้งของอาสาสมัครจีน ในแคว้นแมนจูเรีย แม้จะเสี่ยงต่อการที่จีนจะเข้าร่วมสงครามอย่างเปิดเผยก็ตาม ประธานาธิบดีทรูแมนสั่งปลดแมคอาร์เธอร์ทันทีและให้นายพลริจเวย์ (Ridgway) รับหน้าที่แทนโดยให้พยายามเพียงรักษาดินแดนที่ยึดได้แล้วเท่านั้น ภายหลังการ เจริญที่มีขึ้นเป็นเวลาสองปี จึงบรรลุข้อตกลงแลกเปลี่ยนเชลยซึ่งลงนามกันใน เดือนเมษายน ๑๙๕๓ แต่ก็เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติ อนุสัญญาสงบศึกลงนาม ที่ปันมุนจอม (Panmunjom) เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๑๙๕๓ กลายเป็นการได้ มาซึ่ง “สันติภาพที่ว่างเปล่า” เพราะพรมแดนระหว่างฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้นั้น ปรากฏว่าใกล้เคียงกับของเดิมในปี ๑๙๕๐ ตลอดเส้นขนานที่ ๓๘ ในตะวันออก ไกลก็เช่นเดียวกัน โลกถูกแบ่งเป็นสองฝ่ายระหว่างเกาหลีเหนือที่นิยมคอมมิวนิสต์ ปกครองโดยจอมพลคิม อิล - ซุง (Kim Il - Sung) และเกาหลีใต้ที่นิยมตะวันตก นำโดยซึงมัน รี (Syngman Rhee)

สองค่ายเผชิญหน้ากัน

ค่ายแอตแลนติก

วิสัยทัศน์ของสหภาพโซเวียตเป็นความท้าทายที่ถึงฆาตสำหรับโลกเสรี ทำให้กลุ่มโลกเสรีต้องร่วมมือกันสร้างกองทัพอีกครั้ง สนธิสัญญากรุงบรัสเซลส์ที่

ลงนามกันระหว่างฝรั่งเศส อังกฤษ และเบลลักซ์ มีไว้เพื่อต่อต้านผู้รุกรานไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม แต่กลุ่มประเทศผู้ร่วมสนธิสัญญาซึ่งคิดถึงภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียตอยู่ตลอดนั้นต่างรู้สึกว่าการสหภาพตะวันตก (Western Union) อ่อนแอเมื่อต้องเผชิญหน้ากับกองพลจำนวนมากของกองทัพแดง จึงเป็นไปได้ที่ยุโรปตะวันตกจะร้องขอให้สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมในสนธิสัญญากรุงบรัสเซลส์และสนับสนุนความช่วยเหลือทางทหารแก่พวกตน ตั้งแต่วันที่ ๔ มกราคม ๑๙๔๘ นายจอร์จ บีโดต์ รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสได้เขียนจดหมายถึงนายพลมาร์แชล รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเชื้อเชิญให้กระชับความร่วมมือกันระหว่างโลกเก่ากับโลกใหม่ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นในด้านการเมืองและการทหาร

นับตั้งแต่ประกาศหลักการทรูแมนเป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาก็หมกมุ่นอยู่กับการสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเพิ่มค่าใช้จ่ายทางทหารที่สูงถึง ๑๓ % ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในปี ๑๙๕๒ และรักษากองทัพให้อยู่ในสภาพพร้อมรบอยู่ตลอดเวลา แล้วยังก่อตั้งศูนย์กลางการข่าวกรองที่มีชื่อว่า ซีไอเอ (Central Intelligence Agency : CIA) ขึ้น สหรัฐอเมริกาไม่ได้ปฏิเสธการเข้าร่วมเจรจากับยุโรป แต่สำหรับสหรัฐอเมริกาแล้ว รัฐธรรมนูญกำหนดให้สนธิสัญญาทุกฉบับต้องผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาด้วยคะแนนเสียงเกินกว่าสองในสาม ก่อนที่สนธิสัญญาที่สหรัฐอเมริกาได้ร่วมลงนามนั้นจะมีผลบังคับใช้ในสหรัฐอเมริกา ฝ่ายรัฐบาลจึงคิดว่าน่าจะฉลาดกว่าถ้าให้รัฐสภาผ่านกฎหมายที่อนุญาตให้ฝ่ายบริหารสามารถเข้าร่วมเป็นพันธมิตรต่างๆได้ในยามสันติ จึงเกิดกฎหมายที่มีชื่อว่า กฎหมายแวนเดนเบิร์ก (Vandenberg) (ชื่อของวุฒิสมาชิกิริพับลิกันซึ่งดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการต่างประเทศของรัฐสภา) ผ่านเข้าสภาเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๑๙๔๘ กฎหมายฉบับนี้ถือเป็นการปฏิวัติธรรมเนียมปฏิบัติด้านนโยบายการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาซึ่งเคยเป็นประเทศที่จะเข้าร่วมเป็นพันธมิตรก็แต่เฉพาะในยามสงครามเท่านั้น สนธิสัญญาต่างๆ จะกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งสำหรับความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาในยามสันติ ต่อจากนี้ไปไม่มีอุปสรรคใด ๆ ที่จะกีดขวางการสร้างพันธมิตรแอตแลนติกซึ่งเจรจา

กันในช่วงปลายปี ๑๙๔๘ ถึงต้นปี ๑๙๔๙

สนธิสัญญาแอตแลนติก ลงนามอย่างเป็นทางการที่กรุงวอชิงตัน เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๑๙๔๙ โดยผู้แทนจาก ๑๒ ชาติ (สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส อังกฤษ เบนลักซ์ อิตาลี นอร์เวย์ เดนมาร์ก ไอซ์แลนด์ และโปรตุเกส) สหภาพตะวันตก (Western Union) จึงเกือบจะหมดสภาพการเป็นองค์การไปเพราะหน่วยงานขององค์การหลายหน่วยงานถูกโอนไปอยู่ภายใต้โครงสร้างขององค์การนาโต้ องค์การนาโต้มีส่วนที่เรียกว่า “หน่วยงานกลาง (standing group)” (กลุ่มถาวร ประกอบด้วยผู้แทนจากสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส) ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงวอชิงตัน รับผิดชอบในการดูแลฝ่ายงานยุทธศาสตร์ขององค์การ

องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (มีชื่อย่อเป็นภาษาอังกฤษว่า NATO) ในช่วงแรกนั้นยังเป็นระบบพันธมิตรที่อ่อนตัว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสมมติฐานที่ว่ามีการโจมตีด้วยกำลังต่อสมาชิกรายใดรายหนึ่งในจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อยู่ในยุโรป อเมริกาเหนือ แอลจีเรีย หรือเป็นการโจมตีต่อเกาะหนึ่งเกาะใดในมหาสมุทรแอตแลนติก เปรียบได้กับการโจมตีดินแดนของประเทศสมาชิกทั้งหมด ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันมีผลบังคับใช้ แต่ความร่วมมือซึ่งกันและกันนี้ไม่ได้เป็นไปโดยอัตโนมัติแต่อย่างใด เพราะแต่ละประเทศยังรักษากองทัพอและการบังคับบัญชาของตนไว้ นอกจากนี้ยังไม่ได้จัดเตรียมสถาบันใดขึ้นมาเพื่อปฏิบัติงานในยามสันติยกเว้นคณะมนตรีแอตแลนติก (Atlantic Council) ซึ่งก็ยังมีขอบเขตอำนาจไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในสายตาของผู้สังเกตการณ์ทั้งหลาย การมีนาโต้เท่ากับเป็นการนำยุโรปตะวันตกไปอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของสหรัฐอเมริกา สนธิสัญญาแอตแลนติกถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก สำหรับสหภาพโซเวียต สนธิสัญญานับนี้ถือเป็นสนธิสัญญาเชิงรุกที่มุ่งทำลายตนและอีกหลายประเทศในยุโรป พวกคอมมิวนิสต์มองว่าทำให้ยุโรปตะวันตกตกเป็นทาสรับใช้สหรัฐอเมริกาไป ส่วนพวกวางตัวเป็นกลางก็เสียใจที่ต้องเลือกอยู่ข้างสหรัฐอเมริกา

ไม่นานหลังจากนั้น ท่ามกลางการรณรงค์ต่อต้านก็มีแถลงการณ์กรุงสตอกโฮล์ม (๑๙ มีนาคม ๑๙๕๐) เข้ามาแทนที่ ซึ่งเป็นการปลุกกระตมให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพขนาดใหญ่โดยได้รับการสนับสนุนจากแนวร่วมคอมมิวนิสต์ทั่วโลก ทั้งนี้ก็เพื่อบ่อนทำลายการตอบโต้จากค่ายตะวันตกที่กระทำต่อการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ เป็นผลให้สภาสันติภาพโลก (World Peace Council) ออกมติเรียกร้องห้ามการใช้อาวุธปรมาณูโดยเด็ดขาด

แม้จะมีการรณรงค์ต่อต้าน สันติสัญญาฉบับนี้ก็ผ่านความเห็นชอบใน ๑๒ ประเทศ ตามมาด้วยการเข้าร่วมของกรีซและตุรกีในปี ๑๙๕๒ สันติสัญญาเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๑๙๔๙ มีการริเริ่มโครงการทางทหารและสหรัฐอเมริกาเพิ่มความช่วยเหลือให้ยุโรปมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่นั่นก็ยังปราศจากการบังคับใช้สันติสัญญาโดยอัตโนมัติ และขาดการจัดการภายในที่ควรจะเป็น แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตะวันออกไกลโดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามเกาหลีส่งผลเป็นอย่างมากต่อการปรับปรุงระบบภายในของสันติสัญญาแอตแลนติกผ่านการประชุมการทางทหาร

“โฉมใหม่ (new - look)” สงครามเย็นเป็นการต่อสู้ทางอุดมการณ์และการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์โดยใช้การโฆษณาชวนเชื่อและการปลุกฝังอุดมการณ์ในสหรัฐอเมริกา วุฒิสมาชิกจากมลรัฐวิสคอนซินชื่อนายแม็คคาร์ธี (MacCarthy) รณรงค์ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง (๙ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๐) ซึ่งความจริงจูงในการปฏิบัติเปรียบเสมือนกับการ “ล่าแม่มด” เพราะใช้วิธีการลงโทษทุกคนที่ถูกสงสัยว่ามีส่วนในกิจกรรมที่มีลักษณะต่อต้านสหรัฐอเมริกา ในเดือนพฤศจิกายน ๑๙๕๒ พรรครีพับลิกันมีชัยชนะในการชิงตำแหน่งประธานาธิบดี ทำให้พลเอกไอเซนฮาวร์ ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ในช่วงระหว่างการทำเสียงไอเซนฮาวร์พิจารณาการทำงานของพรรคเดโมแครตที่นำนโยบายปิดล้อมคอมมิวนิสต์ (containment) และนโยบายแบบตาต่อตาฟันต่อฟันและผลักดันให้คอมมิวนิสต์ต้องล่าถอย (roll - back) มาใช้เร็วเกินไป รัฐบาลรีพับลิกันชุดใหม่

จึงยกเลิกนโยบายดังกล่าวทันทีเพราะเห็นว่าเป็นนโยบายที่เสี่ยงต่อการเข้าสู่สงคราม เราอาจสรุปโฉมหน้าใหม่ของแนวนโยบายสหรัฐอเมริกาที่ถูกตั้งชื่อว่า “โฉมใหม่ (new - look)” นี้ได้ว่ามีลักษณะทางการทูตที่ใช้วิธีการทำสนธิสัญญาพันธมิตร และมีลักษณะทางยุทธศาสตร์ที่ใช้หลักนิยมการระดมโจมตีได้กลับอย่างรุนแรง

ตั้งแต่ปี ๑๙๔๕ เงื่อนไขทางยุทธศาสตร์พัฒนาไปมาก สหภาพโซเวียต ประสบผลสำเร็จในการทดลองระเบิดปรมาณูลูกแรกในปี ๑๙๔๙ ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ได้ผูกขาดการมีอาวุธปรมาณูอีกต่อไป และสงครามเกาหลีก็เป็นตัวอย่างของสงครามจำกัดบริเวณ ถึงแม้จะเป็นสงครามที่นองเลือด ประชาชนไม่เห็นชอบ และไร้ประสิทธิภาพเพราะการหนีเข้าไปในเขตแมนจูเรียก็ทำให้กองกำลังจีนพ้นจากการถูกโจมตี จึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า ปรมาณูจะถูกใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายให้เหลือน้อยที่สุดโดยไม่จำกัดการโจมตีกลับให้อยู่ในบริเวณเดียวได้หรือไม่ พรรครีพับลิกันจึงริเริ่มใช้ยุทธศาสตร์อันใหม่ในปี ๑๙๕๓ ซึ่งมาจากแนวคิดของพลเรือเอกแรดฟอร์ด (Radford) ประธานคณะกรรมการผู้บัญชาการเหล่าทัพ ซึ่งสรุปเป็นสูตรสั้น ๆ คือ การระดมโจมตีได้กลับอย่างรุนแรง (massive retaliation) การตอบโต้ทันควัน (instant retaliation) การไม่มีที่กำบังใด ๆ จะช่วยได้ (no sheltering) เมื่อถูกโจมตี สหรัฐอเมริกาจะตอบโต้โดยทันทีด้วยอาวุธปรมาณู ไม่มีดินแดนใดจะรอดพ้นได้ นี่คือนโยบายที่สหรัฐอเมริกาคาดว่าจะสามารถประกันความปลอดภัยได้สูงสุดโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

การเสริมกำลังจากเหล่าพันธมิตร นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส (John Foster Dulles) รัฐมนตรีต่างประเทศคนใหม่ทุ่มเทความพยายามทั้งหมดที่มีอยู่เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายระหว่างพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ในทวีปเอเชีย เป้าหมายคือการปิดล้อมจีนคอมมิวนิสต์และทำให้ทฤษฎีโดมิโนต้องตกไป ทฤษฎีนี้มีใจความว่า หากประเทศหนึ่งต้องล้มเข้าไปอยู่ในค่ายคอมมิวนิสต์แล้ว ประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ติดกับประเทศนี้ก็เสี่ยงที่จะล้มตามไปด้วย

สหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตรอยู่แล้วกับฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และญี่ปุ่น ในแปซิฟิก สหรัฐอเมริกายังได้ลงนามในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันกับเกาหลีใต้ ในปี ๑๙๕๓ กับปากีสถาน จีนคณะชาติ และเวียดนามใต้ในปี ๑๙๕๔ แต่ที่สำคัญที่สุดคือการทำสนธิสัญญามะนิลา ก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization : SEATO/สปอ. หรือ ซีโต้) ขึ้นเมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๔ มีใจความว่า สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ ปากีสถาน และไทย จะร่วมกันตอบโต้การโจมตีใด ๆ ที่มีต่อดินแดนใดดินแดนหนึ่งในหมู่ประเทศสมาชิกหรือต่อภูมิภาคที่ตั้งอยู่ได้ เส้นขนานที่ ๒๑ องศา ๓๐ พิลิปดาเหนือทั้งหมด ซึ่งรวมเอาอินโดจีนไว้ด้วย แต่ไม่รวมไต้หวันเพราะไต้หวันมีสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันกับจีน - สหรัฐอเมริกา (๒ ธันวาคม ๑๙๕๔) และยังคงเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดความตึงเครียดอย่างมาก ในช่วงปี ๑๙๕๔ - ๑๙๕๕ ขณะที่ในตะวันออกกลาง สนธิสัญญากรุงแบกแดด (กุมภาพันธ์ ๑๙๕๕) รวมเอาตุรกี อิรัก ปากีสถาน อิหร่าน และอังกฤษเข้าไว้ด้วยกันเพื่อสร้างแนวป้องกันพรมแดนด้านใต้ของสหภาพโซเวียต ในลาตินอเมริกา สหรัฐอเมริกาพยายามผลักดันให้ประเทศในภูมิภาคนี้ร่วมกันกวาดล้างคอมมิวนิสต์ (การประชุมที่กรุงการากัส (Caracas) ในเดือนมีนาคม ๑๙๕๔) และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับองค์การรัฐอเมริกัน (Organization of American States) ซึ่งจัดประชุมขึ้นที่ปานามาระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๒ กรกฎาคม ๑๙๕๖ ประเทศเหล่านี้ยืนยันทันทีในความร่วมมือที่แนบแน่นกับสหรัฐอเมริกาและเห็นชอบต่อการเข้ายึดครองกัวเตมาลา (มิถุนายน ๑๙๕๔) ซึ่งขณะนั้นถูกปกครองโดยรัฐบาลนิยมคอมมิวนิสต์ของพันเอกอาร์เบนซ์ (Arbenz) ขณะที่ญี่ปุ่นมีบทบาทจำกัดและอยู่ภายใต้การชี้นำของสหรัฐอเมริกาซึ่งบัญญัติแนวคิดสันติภาพไว้ในมาตรา ๙ ของรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ ๓ พฤษภาคม ๑๙๔๗ ระบุให้ญี่ปุ่นต้องละทิ้งการใช้กำลังและการมีศักยภาพทางทหาร แต่เมื่อเกิดสงครามเกาหลี สหรัฐอเมริกาต้องขอให้ญี่ปุ่นสร้างกองทัพขึ้นมาใหม่ และตกลงทำสนธิสัญญากันในปี ๑๙๕๑ ญี่ปุ่นจึงเริ่มพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองแม้จะมีกระแสไม่เห็นด้วยและต่อต้านอย่างหนัก

ก็ตาม ทั้งนี้ก็ด้วยประสบการณ์ที่เลวร้ายจากระเบิดปรมาณูอเมริกันนั่นเอง ส่วนสหภาพโซเวียตร้องขอหมู่เกาะคูริล พื้นที่ตอนใต้ของเกาะซัคคาลิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกาะต่างๆ เนื้อเกาะฮอกไกโด เช่น ฮาโบไม (Habomai) และชิโกตัน (Shikotan) เป็นต้น แม้ว่าการเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้งเรื่องดินแดนจะถึงทางตัน แต่ญี่ปุ่นและสหภาพโซเวียตก็ลงนามร่วมกันในคำประกาศเพื่อยุติสถานะสงครามระหว่างกัน (ตุลาคม ๑๙๕๖) และร่วมกันสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตให้กลับคืนสู่ขั้นปกติ และญี่ปุ่นก็ได้รับอนุญาตให้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๑๙๕๖

ความร่วมมือภายในยุโรป

ความหวาดระแวงต่อคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันตกนั้นเพิ่มมากขึ้นจากตัวอย่างความขัดแย้งในเกาหลี และเป็นแรงผลักดันให้ยุโรปเร่งกระชับความสัมพันธ์กันในทุก ๆ ด้าน

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ กิจกรรมที่ร่วมมือกันคือเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี ๑๙๔๘ โออีอีซีก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างแท้จริงด้านเศรษฐกิจและการเงินระหว่างยุโรป ๑๖ ประเทศ ที่ได้รับประโยชน์จากแผนการมาร์แชล ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๔๘ มีการประชุมที่กรุงเฮกของกลุ่มเคลื่อนไหวทางความคิดกลุ่มหนึ่งที่สนับสนุนการสร้างสหพันธรัฐยุโรปขึ้นมา ที่ประชุมแสดงความปรารถนาอย่างชัดเจนที่จะให้มีสหภาพยุโรป แต่ความไม่ลงรอยกันระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษทำให้แนวคิดนี้หยุดชะงัก ฝ่ายฝรั่งเศสต้องการก่อตั้งสภาที่ปรึกษาเพื่อเป็นต้นแบบให้กับรัฐสภายุโรปในอนาคต ฝ่ายอังกฤษไม่ยอมได้ยินการดำเนินการใด ๆ ที่เป็นการละทิ้งอธิปไตยส่วนหนึ่งส่วนใดของชาติไปและเรียกร้องให้มีการก่อตั้งคณะกรรมการธิการซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีจากประเทศต่าง ๆ ขึ้นมาเท่านั้น การชักเย่อจบลงด้วยการประนีประนอม มีการก่อตั้งสภาที่ปรึกษายุโรปที่มีขอบเขตอำนาจจำกัดขึ้นมาชุดหนึ่งในเดือนมกราคม ๑๙๔๙ คณะมนตรีแห่งยุโรป (Council of Europe) นี้ เปิดให้ประเทศสมาชิกของโออีอีซีทั้ง ๑๖ ประเทศ

เข้ามามีส่วนร่วม โดยประชุมกันครั้งแรกในเดือนสิงหาคม ๑๙๔๙ ที่สตราซบูร์ (Strasbourg) แต่ก็ยังเป็นเพียงโครงร่างคร่าว ๆ ของความร่วมมือทางการเมือง และวัฒนธรรม

มีการริเริ่มดำเนินการหลายอย่างเพื่อจัดความเป็นศัตรูกันระหว่าง ฝรั่งเศสกับเยอรมนีเพื่อสร้างยุโรปตะวันตกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมา หนึ่งนั้นและสำคัญที่สุดคือแผนการชูมานน์ ตามชื่อของนายโรเบิร์ต ชูมานน์ (Robert Schuman) รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศส ซึ่งรับแนวคิดมาจากนายฌ็อง มอนเน็ต (Jean Monnet) ซึ่งในเวลานั้นดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีด้านนโยบาย และแผน แนวคิดนี้เสนอให้นำเอาการผลิตถ่านหินและเหล็กกล้าทั้งหมดเข้ามาอยู่ในอำนาจการจัดการร่วมกันในระดับสูงและอยู่ในกรอบของการจัดตั้งองค์การที่เปิดรับประเทศต่างๆ ในยุโรปเข้ามามีส่วนร่วม เป้าหมายคือการเสนอให้มี “ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เป็นรูปธรรมที่จะสร้างความร่วมมือกัน ในทางปฏิบัติเป็นอันดับแรก” และนำไปสู่การกำจัดการชิงดีชิงเด่นจนเป็นประเพณี ระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนีให้หมดไป

แผนการชูมานน์ (๙ พฤษภาคม ๑๙๕๐) ถือเป็นการก้าวข้ามความร่วมมือแบบพื้นๆ ไปสู่การบูรณาการเต็มรูปแบบโดยเสนอให้ร่วมกันผลิตและจำหน่าย ผลผลิตจากการถลุงเหล็ก ฝรั่งเศส เยอรมนีตะวันตก อิตาลี และเบลลักซ์ร่วมกัน ก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป (European Coal and Steel Community : ECSC) ขึ้น ขณะที่อังกฤษยังคงเป็นห่วงเรื่องการรักษาอำนาจอธิปไตยของตนไว้ จึงปลีกตัวออกห่างจากประชาคมนี้ สนธิสัญญากรุงปารีส (๑๘ เมษายน ๑๙๕๑) ยกอำนาจเหนือรัฐให้กับคณะกรรมการระดับสูง ประกอบด้วยสมาชิก ๙ คน ซึ่งเป็นอิสระจากรัฐบาลของชาติสมาชิก ทำหน้าที่พัฒนากิจการผลิตถ่านหินและเหล็กกล้าให้ทันสมัยขึ้นและส่งเสริมการส่งออกร่วมกัน เป็นผลให้ คณะกรรมการนานาชาติแห่งแคว้นรุห์รต้องหมดหน้าที่ไป

ความร่วมมือทางทหาร ความเสี่ยงที่จะเกิดสงครามชักนำยุโรปให้หันมาสร้างพันธมิตรทางทหารขณะที่สหรัฐอเมริกาเร่งให้ยุโรปฟื้นฟูกองทัพขึ้นมาใหม่ในเดือนธันวาคม ๑๙๕๐ องค์การนาโต้ตัดสินใจทำงานร่วมกันครั้งสำคัญและจัดตั้งองค์การบูรณาการทางทหารภายใต้การกำกับของกองบัญชาการสูงสุดแห่งกองกำลังพันธมิตรในยุโรป (Supreme Headquarters of Allied Powers in Europe : SHAPE) โดยมีผู้บัญชาการเป็นนายพลอเมริกัน นายทหารคนแรกที่ได้รับมอบหมายให้บัญชาการหน่วยงานนี้คือ พลเอกไอเซนฮาวร์ จากการรวมกองทัพของชาติสมาชิกอย่างหลวม ๆ ถูกแทนที่ด้วยกองกำลังแบบบูรณาการ และมีความพยายามอย่างจริงจังที่จะลดความซับซ้อน มีการประสานงานกัน และทำงานอย่างสอดคล้อง และในปี ๑๙๕๒ ต่างเห็นชอบร่วมกันที่จะใช้กรุงปารีสเป็นที่ตั้งของหน่วยงานนาโต้

ในด้านอาวุธ สหรัฐอเมริกาจะเป็นฝ่ายติดอาวุธให้ ในด้านงบประมาณความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นความช่วยเหลือทางทหาร ส่วนในด้านกำลังพล ในขณะที่กองทัพฝรั่งเศสยังวุ่นอยู่ในอินโดจีน ประกอบกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการให้กำลังทหารของตน (ทหารจีไอ GI : Government Issue) รักษาแม่น้ำเอลเบ (Elbe) และแม่น้ำไรน์ (Rhine) เพียงลำพัง จึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า ทำไมถึงไม่ติดอาวุธให้กับเยอรมนีตะวันตกอีกครั้ง ซึ่งกลายเป็นข้อเสนออย่างเป็นทางการจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในเดือนกันยายน ๑๙๕๐ ฝรั่งเศสไม่เห็นด้วยเลยกับการฟื้นฟูกำลังทหารของเยอรมนีขึ้นมาอีกครั้ง ทำให้องค์การนาโต้ต้องตกอยู่ในภาวะชะงักงัน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ยุ่ยากนี้ นายเรเน เปลลเว็ง (René Pleven) รัฐมนตรีกลาโหมฝรั่งเศสเสนอในเดือนตุลาคม ๑๙๕๐ ให้ปรับปรัชญาของแผนการชูมานน์มาใช้ในด้านการทหาร กล่าวคือให้จัดตั้งกองทัพนานาชาติโดยบูรณาการหน่วยทหารจากกองทัพยุโรปทั้ง ๖ ประเทศ วิธีการนี้จะทำให้ได้กำลังทหารจากเยอรมนีและเป็นการเพิ่มยอดกำลังพลให้มากขึ้นอีกด้วยแม้ไม่มีกองทัพเยอรมันจริง ๆ ... การเจรจาเพื่อจัดตั้งกองทัพยุโรปนี้กินเวลายาวนานและมีการเปลี่ยนแปลงไปจากแผนการเดิม

เนื่องจากการบูรณาการกำลังนั้นต้องกระทำในระดับกองพล ส่วนสนธิสัญญา ก่อตั้งประชาคมการป้องกันแห่งยุโรป (European Defence Community : EDC) นั้น กว่าจะลงนามกันได้ก็ล่วงเลยไปเป็นวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๑๙๕๒ แต่ในทาง ปฏิบัติไม่มีการบังคับใช้เนื่องจากถูกต่อต้านจากชาวฝรั่งเศสกลุ่มโกลลิสต์ (Gaullist) คือผู้ที่นิยมแนวคิดของนายพลเดอโกลของฝรั่งเศส) กลุ่มคอมมิวนิสต์และส่วนหนึ่ง ของฝ่ายซ้ายที่ต่างมองว่าประชาคมการป้องกันแห่งยุโรปจะสร้างตัวอ่อนของ กองทัพเยอรมันขึ้นมา ประชาคมการป้องกันแห่งยุโรปยังหมายถึงจุดจบของกอง ทัพแห่งชาติที่มีอิสระและในท้ายที่สุดยังเป็นการยอมยกกองทัพยุโรปให้ไปอยู่ภาย ใต้การบังคับบัญชาของสหรัฐอเมริกาผ่านองค์การนาโต้อีกด้วย ประเด็นดังกล่าว เป็นหัวข้อถกเถียงกันอยู่ตลอดเวลาทั้งในความคิดเห็นของชาวฝรั่งเศสและระหว่าง พันมิตรด้วยกันเอง สหรัฐอเมริกาดันให้รัฐบาลฝรั่งเศสแต่ละชุดที่ขึ้นมาบริหาร ให้สัตยาบันแก่สนธิสัญญาประชาคมการป้องกันแห่งยุโรปตามฮอลแลนด์ เบลเยียม และเยอรมนีที่ดำเนินการไปแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสแต่ละชุดพยายามเสนอ “ข้อแลก เปลี่ยนก่อนการลงนาม (prerequisites)” ก่อนการให้สัตยาบัน หรือไม่ก็พยายาม เจจาะเพื่อแทรก “พิธีสารเพิ่มเติม (additional protocols)” ลงไป จนทำให้นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต้องประกาศใน เดือนธันวาคม ๑๙๕๓ ว่าถ้าฝรั่งเศสยังไม่ให้สัตยาบันแก่สนธิสัญญาประชาคมการ ป้องกันแห่งยุโรป สหรัฐอเมริกาจะทบทวนนโยบายของตนที่เกี่ยวกับยุโรปอย่าง ไม่เกรงใจอะไรทั้งสิ้น ในเดือนสิงหาคม ๑๙๕๔ นายปีแยร์ แมนแด็ส - ฟรีองส์ (Pierre Mendès - France) นายกรัฐมนตรีคนใหม่ของฝรั่งเศส เสนอต่อประเทศ คู่สัญญาทั้ง ๕ ประเทศ ให้มีการแก้ไขหลายประการเพื่อลดความเข้มข้นของ ลักษณะการมีอำนาจเหนือรัฐของสนธิสัญญานี้ลง ทั้งที่ฝรั่งเศสเป็นผู้เสนอแนะและ ร่างขึ้นมา เมื่อเผชิญกับการปฏิเสธจากประเทศอื่นๆ รัฐสภาฝรั่งเศสจึงปฏิเสธเด็ด ขาดที่จะให้สัตยาบันแก่สนธิสัญญาประชาคมการป้องกันแห่งยุโรป โดยการลงมติ ไม่รับหลักการตั้งแต่วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๑๙๕๔

ผู้รับผิดชอบด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศส

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ		ประธานาธิบดี
๑๐ กันยายน ๑๙๔๔ -	ฌอร์ฌ บิดอ	
๑๖ ธันวาคม ๑๙๔๖	(Georges Bidault)	
๑๖ ธันวาคม ๑๙๔๖ -	เลอง บลูม	แวงซ็อง ออริยอล
๒๒ มกราคม ๑๙๔๗	(Léon Blum)	(Vincent Auriol)
๒๒ มกราคม ๑๙๔๗ -	ฌอร์ฌ บิดอ	มกราคม ๑๙๔๗ - ธันวาคม ๑๙๕๓
๑๔ กรกฎาคม ๑๙๔๘	(George Bidault)	
๒๖ กรกฎาคม ๑๙๔๘ -	โรเบิร์ต ชูมานน์	
๘ มกราคม ๑๙๕๓	(Robert Schuman)	
๘ มกราคม ๑๙๕๓ -	ฌอร์ฌ บิดอ	เรอเน โกตี
๑๙ มิถุนายน ๑๙๕๔	(Georges Bidault)	(René Coty)
๑๙ มิถุนายน ๑๙๕๔ -	ปีแยร์ แมนเด็ส-ฟร็องส์	ธันวาคม ๑๙๕๓ - มกราคม ๑๙๕๙
๒๐ มกราคม ๑๙๕๕	(Pierre Mendès-France)	
๒๐ มกราคม ๑๙๕๕ -	แอดการ์ โฟร์	
๒๓ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๕	(Edgar Faure)	
๒๓ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๕ -	อ็องตวน ปิเน	
๑ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๖	(Antoine Pinay)	
๑ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๖ -	คริสเตียง ปีโน	ชาร์ล เดอ โกล
๑๔ พฤษภาคม ๑๙๕๘	(Christian Pineau)	(Charles de Gaulle)
๑๔ พฤษภาคม ๑๙๕๘ -	เรอเน เปลลอแวง	มกราคม ๑๙๕๙ - เมษายน ๑๙๖๙
๑ มิถุนายน ๑๙๕๘	(René Pleven)	
๑ มิถุนายน ๑๙๕๘ -	มอริส กูฟว์ เดอ มูร์วิลล์	
๓๑ พฤษภาคม ๑๙๖๘	(Maurice Couve de Murville)	
๓๑ พฤษภาคม ๑๙๖๘ -	มีเชล เดอเบร	
๒๒ มิถุนายน ๑๙๖๙	(Michel Debré)	
๒๒ มิถุนายน ๑๙๖๙ -	มอริส ชูมานน์	ฌอร์ฌ ปงปีดู
๑๕ มีนาคม ๑๙๗๓	(Maurice Schuman)	(Georges Pompidou)
๑๕ มีนาคม ๑๙๗๓ -	อ็องเดร เบตตองกูร์ต์	มิถุนายน ๑๙๖๙ - เมษายน ๑๙๗๔
๕ เมษายน ๑๙๗๓	(André Bettencourt)	

ประธานาธิบดี

๕ มิถุนายน ๑๙๗๓ -	มีเชล ฌูแบร์	
๒๘ พฤษภาคม ๑๙๗๔	(Michel Jobert)	
๒๘ พฤษภาคม ๑๙๗๔ -	ฌ็อง โซวานยาร์ก	วาเลรี ฌิสการ์ เดส์แต็ง
๒๗ สิงหาคม ๑๙๗๖	(Jean Sauvagnargues)	(Valéry Giscard d'Estaing)
๒๗ สิงหาคม ๑๙๗๖ -	หลุยส์ เดอ กิริงโก	พฤษภาคม ๑๙๗๔-พฤษภาคม ๑๙๘๑
๒๙ พฤศจิกายน ๑๙๗๘	(Louis de Guiringaud)	
๒๙ พฤศจิกายน ๑๙๗๘ -	ฌ็อง ฟร็องซัว ปงเซ	
๒๒ พฤษภาคม ๑๙๘๑	(Jean-François Poncet)	
๒๒ พฤษภาคม ๑๙๘๑ -	โกลด เชยซง	ฟร็องซัว มิตแตร์รอง
๒ ธันวาคม ๑๙๘๔	(Claude Cheysson)	(François Mitterrand)
๗ ธันวาคม ๑๙๘๔ -	โรลอง ดูมา	พฤษภาคม ๑๙๘๑ - พฤษภาคม ๑๙๙๕
๒๐ มีนาคม ๑๙๘๖	(Roland Dumas)	
๒๐ มีนาคม ๑๙๘๖ -	ฌ็อง - แบร์นาร์ รายมง	
๑๒ พฤษภาคม ๑๙๘๘	(Jean - Bernard Raimond)	
๑๒ พฤษภาคม ๑๙๘๘ -	โรลอง ดูมา	
๒๙ มีนาคม ๑๙๙๓	(Roland Dumas)	
๓๐ มีนาคม ๑๙๙๓ -	อาแล็ง จูว์เป	
๑๗ พฤษภาคม ๑๙๙๕	(Alain Juppé)	
๑๗ พฤษภาคม ๑๙๙๕ -	แอร์เว เดอ ชาเรต	จัก ชีรัก
๒ มิถุนายน ๑๙๙๗	(Hervé de Charette)	(Jacques Chirac)
๒ มิถุนายน ๑๙๙๗ -	อูแบร์ เวดรีน	พฤษภาคม ๑๙๙๕ - พฤษภาคม ๒๐๐๗
๕ พฤษภาคม ๒๐๐๒	(Hubert Védrine)	
๕ พฤษภาคม ๒๐๐๒ -	ดอมินิก เดอ วิลแบ็ง	
๓๐ มีนาคม ๒๐๐๔	(Dominique de Villepin)	
๓๐ มีนาคม ๒๐๐๔ -	มีเชล บาร์นีย์เย	
๒ มิถุนายน ๒๐๐๕	(Michel Barnier)	
๒ มิถุนายน ๒๐๐๕ -	ฟิลิป ดุสต์ บลาซี	
๑๘ พฤษภาคม ๒๐๐๗	(Philippe Douste-Blazy)	

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ		ประธานาธิบดี
๑๘ พฤษภาคม ๒๐๐๗ -	แบร์นาร์ กุชแนร์	นิโกลา ซาร์โกซี
๑๔ พฤศจิกายน ๒๐๑๐	(Bernard Kouchner)	(Nicolas Sarkozy)
๑๔ พฤศจิกายน ๒๐๑๐ -	มีแชล อัลลิโอ - มารี	พฤษภาคม ๒๐๐๗ - พฤษภาคม ๒๐๑๒
๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๐๑๑	(Michèle Alliot - Marie)	
๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๐๑๑ -	อาแล็ง จูว์เป	
๑๖ พฤษภาคม ๒๐๑๒	(Alain Juppé)	
ตั้งแต่ ๑๖ พฤษภาคม	โลร็อง ฟาเบียส	ฟร็องซัว ออล็องด์
๒๐๑๒	(Laurent Fabius)	(François Hollande)
		ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๐๑๒

อีกสองเดือนต่อมาจึงมีการเสนอทางออกใหม่ทดแทนสูตรเดิม โดย นายแอนโทนี อีเดน (Anthony Eden) รัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษ มีแนวคิดที่จะรื้อฟื้นสหภาพตะวันตกและนำเยอรมนีและอิตาลีเข้ามาเป็นสมาชิกด้วย แนวทางนี้จะเป็นหลักประกันว่ายุโรปจะควบคุมกองทัพเยอรมันในอนาคตได้บ้าง พร้อมๆ กับการมีส่วนร่วมของอังกฤษในการวางกำลังทหารของตนในฝั่งตะวันตกของยุโรปด้วย ภายใต้ข้อตกลงกรุงปารีส (๒๓ ตุลาคม ๑๙๕๔) สหภาพตะวันตก (Western Union) เปลี่ยนชื่อเป็น สหภาพยุโรปตะวันตก (Western European Union : WEU) โดยรับเอาเยอรมนีและอิตาลีเข้ามาเป็นสมาชิกทำให้เยอรมนีได้รับอธิปไตยของตนกลับคืนมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้สิทธิในการฟื้นฟูกองทัพของตนขึ้นมาอีกครั้ง แต่การจัดตั้งกำลังทหารของเยอรมนีครั้งใหม่นี้มีขอบเขตที่จำกัด กล่าวคือ เยอรมนีต้องยอมรับที่จะไม่ผลิตอาวุธปรมาณู ชีวภาพ และเคมี ไม่สร้างขีปนาวุธพิสัยไกล เรือรบที่มีระวางเกิน ๓,๐๐๐ ตัน และเครื่องบินทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์ ฝ่ายตะวันตกเองยอมละทิ้งสิทธิแทรกแซงเยอรมนีและประกาศความต้องการที่จะให้เยอรมนีเข้ามาเป็นหุ้นส่วนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน “ตามความพยายามของประชาชนเสรีทั้งหลายที่รักในสันติภาพและความมั่นคง” ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๕๕ เยอรมนีกลายเป็นประเทศสมาชิกอันดับที่ ๑๕ ของ

องค์การนาโต้ และกองทัพเยอรมันก็สร้างกำลังของตนขึ้นมาใหม่นับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๑๙๕๕ เป็นต้นมา

นอกจากนี้เรายังสังเกตเห็นการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ชั่วคราวระหว่างยูโกสลาเวียกับตะวันตกผ่านสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือลงนามที่กรุงอังการา (๒๘ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๓) ระหว่างกรีซ ตุรกี และยูโกสลาเวีย และสนธิสัญญาเบลต (Bled) (๙ สิงหาคม ๑๙๕๔) ซึ่งเป็นข้อตกลงเพื่อการป้องกันร่วมกัน ข้อพิพาททริเอสเท (Trieste) ก็ได้รับการแก้ไขภายใต้ข้อตกลงกรุงลอนดอน (๕ ตุลาคม ๑๙๕๔) ที่ให้มีการถอนกำลังทหารอังกฤษและอเมริกันออกไปจากพื้นที่ แล้วให้อยู่ภายใต้การปกครองของอิตาลีและเปิดให้เป็นท่าเรือเสรี (ปลอดการเก็บภาษี) แต่ต่อมาความเป็นพันธมิตรกันในคาบสมุทรบอลติกนั้นก็เสื่อมสลายไปภายหลังการรื้อฟื้นสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสหภาพโซเวียตกับยูโกสลาเวียในปี ๑๙๕๖ และเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างกรีซกับตุรกีกรณีแย่งชิงเกาะไซปรัส

ค่ายตะวันออกกับสัญญาณแรกของการลดอุณหภูมิความขัดแย้งระหว่างตะวันออกกับตะวันตก

ความแน่นแฟ้นภายในค่ายตะวันออกปรากฏออกมาให้เห็นจากความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ภายใต้แรงกดดัน โดยมีองค์การโคมินฟอร์มเป็นผู้กำกับ

ค่ายตะวันออกประณามจักรวรรดินิยมอเมริกันว่าเป็นพวกยุยงให้เกิดสงคราม แล้วยกย่องสหภาพโซเวียตให้เป็นต้นแบบ พร้อมทั้งสรรเสริญเยินยอสตาลินว่าเป็นอัจฉริยะบุรุษ และกล่าวหาตีโตว่าเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก ผู้ต่อต้านคัดค้านถูกไล่ล่าทุกหนทุกแห่งในยุโรปตะวันออก ไม่ใช่แค่ศรัทธาทางศาสนาและนักบวชเท่านั้นที่ถูกปราบปราม พวกลัทธิแก๊งทั้งหลายก็ถูกห้ามโดยการกวาดล้างและการดำเนินคดีเพื่อกีดกันนักการเมืองที่มีแนวคิด “เพื่อชาติบ้านเมืองของตน” ไม่ให้ขึ้นมามีอำนาจ ยกตัวอย่างเช่น นายโกมุลกา (Gomułka) ในโปแลนด์ นายรอยค์ (Rajk) ในฮังการี (ปี ๑๙๔๙) และนายสลานสกี (Slansky) ในเชโกสโลวาเกีย (ปี ๑๙๕๒) เป็นต้น พรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันตกซึ่ง

ชื่นชมยินดีกับการเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคของบรรดานักปราชญ์และศิลปินจำนวนมาก ถูกดึงเข้ามามีส่วนร่วมในสงครามอุดมการณ์และการประณามการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในกิจการของยุโรป

ด้านเศรษฐกิจ มีการเน้นไปที่การพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและการเวนคืนที่ดินเข้าเป็นของส่วนกลาง ส่วนการโต้ตอบการก่อตั้งโออีซีซีนั้น เหล่าประเทศยุโรปตะวันออก (บัลแกเรีย ฮังการี โปแลนด์ โรมาเนีย เชโกสโลวาเกีย สหภาพโซเวียต และต่อมา แอลเบเนียกับเยอรมนีตะวันออก) ร่วมกันจัดตั้งสภาเพื่อความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจหรือโคมิคอน (Council for Mutual Economic : CMEA หรือ COMECON) เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๑๙๕๔ เพื่ออำนวยความสะดวกด้านความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน และส่วนหนึ่งสหภาพโซเวียตเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์

ด้านการทหาร สหภาพโซเวียตลงนามกับบรรดาประเทศประชาธิปไตยประชาชนและกับจีนคอมมิวนิสต์ในสนธิสัญญาความช่วยเหลือทางทหารระหว่างกันหลายฉบับ เมื่อยุโรปตะวันออกถูกโดดเดี่ยวจากโลกตะวันตก พวกเขาจึงหันไปฝึกฝึ “พี่ใหญ่” ภายหลังเยอรมนีตะวันตกเข้าร่วมในองค์การนาโต้ สหภาพโซเวียตก็สร้างองค์การสนธิสัญญาออร์ซอขึ้นมาบ้างเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๑๙๕๕ เกือบจะเป็นการลอกเลียนรูปแบบทั้งหมดขององค์การนาโต้ พันธมิตรในสนธิสัญญาออร์ซอนี้รวบรวมเอากองทัพชาติยุโรปตะวันออกมาอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสหภาพโซเวียต ยกเว้นยูโกสลาเวียเพียงประเทศเดียว เพราะได้ทำสนธิสัญญาพันธมิตรแบบทวิภาคีไว้ก่อนแล้ว

อสังกรรมของสตาลิน (มีนาคม ๑๙๕๓) การถึงแก่อสัญกรรมของสตาลินถือเป็นการสิ้นสุดการเมืองแบบเผด็จการโดยผู้นำเพียงคนเดียวที่กินเวลายาวนานถึงเศษหนึ่งส่วนสี่ศตวรรษ ยุคใหม่ของการบริหารประเทศโดยกลุ่มผู้นำได้เริ่มขึ้นโดยมีนายมาเลนกอฟ (Malenkov) เป็นหัวหน้ารัฐบาลและนายนิคิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) เป็นเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ การจาก

ไปของสตาลินเปรียบเสมือนเป็นการเปิดยุคแห่ง “การลดอุณหภูมิความขัดแย้งลง (dégel)” เป็นคำศัพท์ที่หยิบยืมมาจากนวนิยายของนายอิลยา อีห์เรนเบิร์ก (Ilya Ehrenburg) ซึ่งรู้สึกถึงกระแสการปลดปล่อยเสรีภาพที่กำลังเริ่มขึ้นในสหภาพโซเวียต สำหรับการลดอุณหภูมิภายใน มีการอภัยโทษ การลดโทษต่าง ๆ ลง และการเริ่มต้นทำลายระบอบสตาลิน (De - Stalinization) กระตุ้นให้เกิดความโกลาหลครั้งใหญ่ ตัวอย่างเช่น การจลาจลในเชโกสโลวาเกีย (มิถุนายน ๑๙๕๓) และการขบถรุนแรงในเบอร์ลินตะวันออก (วันที่ ๑๖ และ ๑๗ มิถุนายน ๑๙๕๓) เราสังเกตเห็นว่าในประเทศประชาธิปไตยประชาชนทุกประเทศ อำนาจหน้าที่ของหัวหน้าคณะรัฐมนตรีกับเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ทับซ้อนกัน นอกจากนี้ นโยบายผ่อนคลายเป็นสหภาพโซเวียตถูกทำให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นด้วยการเปลี่ยนหัวหน้ารัฐบาลจากนายมาเลนคอฟเป็นจอมพลบุลกาณิน (Bulganin) (กุมภาพันธ์ ๑๙๕๕)

การลดอุณหภูมิในนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต มีสัญญาณความตึงเครียดมากขึ้น สหภาพโซเวียตรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิสราเอลเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๑๙๕๓ หลังตัดความสัมพันธ์กันไปกว่า ๕ เดือน และลงนามในอนุสัญญาสงบศึกกับเกาหลีวันที่ ๒๗ กรกฎาคม สหภาพโซเวียตยอมเข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีต่างประเทศสี่ฝ่ายที่กรุงเบอร์ลิน (ระหว่าง ๒๓ มกราคม - ๑๘ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๔) ตามคำเชิญของเซอร์ซิลส์แม่มิมีตีโด ๆ ออกมา วันที่ ๓๑ มีนาคม ๑๙๕๔ สหภาพโซเวียตเสนอให้มีการทำสนธิสัญญาเพื่อความมั่นคงร่วมกันในยุโรป และยังมีส่วนร่วมในการประชุมที่กรุงเจนีวาเกี่ยวกับปัญหาอินโดจีน (ระหว่าง ๒๖ เมษายน - ๒๑ กรกฎาคม ๑๙๕๔) รวมถึงการถอนทหารออกจากฟอร์ทอาร์เธอร์เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๑๙๕๔ และยุติสถานะสงครามกับเยอรมนีอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๑๙๕๕ อีกด้วย

ในฤดูใบไม้ผลิปี ๑๙๕๕ สหภาพโซเวียตสัญญาที่จะถอนทหารของตนทั้งหมดที่ยึดครองออสเตรียออกไปโดยตั้งเงื่อนไขว่าต้องทำให้ออสเตรียเป็นกลาง

ช่วยให้มีการเจรจาสนธิสัญญาสันติภาพเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๑๙๕๕ มหาอำนาจทั้งสี่ลงนามกันในสนธิสัญญาแห่งรัฐ (State Treaty) ที่กรุงเวียนนา กำหนดให้การยึดครองออสเตรียสิ้นสุดลงโดยออสเตรียจะต้องเป็นกลางและไม่มี การรวมประเทศเข้ากับเยอรมนีอีกต่อไป ออสเตรียสามารถเข้าเป็นสมาชิกของ องค์การสหประชาชาติ รวมถึงเข้าเป็นสมาชิกขององค์การที่ไม่เกี่ยวกับการทหาร ได้ ภายหลังทำสนธิสัญญาว่าด้วยรัฐเสรีสัน กระแสความรู้สึกแห่งการผ่อนคลาย นี้ช่วยเปิดโอกาสให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำที่กรุงเจนีวา (๑๘ - ๒๓ กรกฎาคม ๑๙๕๕) ระหว่างประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์แห่งสหรัฐอเมริกา จอมพลบูลกันิน และครุสชอฟแห่งสหภาพโซเวียต นายอีเดน (Eden) นายกรัฐมนตรีอังกฤษ และ นายแอดการ์ โฟร์ (Edgar Faure) นายกรัฐมนตรีฝรั่งเศส แม้ผลที่ออกมาจะน้อย นิดและตกลงกันไม่ได้เลยในเรื่องเยอรมนี แต่ “จิตวิญญาณแห่งเจนีวา (spirit of Geneva)” สร้างความหวังที่ว่า การผ่อนคลายความตึงเครียดนี้จะเข้ามาแทนที่ สงครามเย็น สหภาพโซเวียตเปิดรับเยอรมนีตะวันตกด้วยการต้อนรับการเยือน กรุงมอสโกของนายกรัฐมนตรีอเดเนาว์ (๙ - ๑๓ กันยายน ๑๙๕๕) และมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน

แต่ปัญหาเยอรมนียังคงเป็นความตึงเครียดหลักระหว่างตะวันออกกับ ตะวันตกที่ไม่ได้ลดน้อยลงไปเลย สหภาพโซเวียตมีปฏิกิริยาที่เอาจริงเอาจังกับ การก่อตั้งประชาคมการป้องกันแห่งยุโรปที่รวมเอากองทัพเยอรมนีเข้าไว้ด้วย โดย ปรับเป็นสหภาพยุโรปตะวันตก (Western European Union) หลังแผนการจัด ตั้งประชาคมการป้องกันแห่งยุโรปต้องล้มไป สหภาพโซเวียตเรียกร้องหลายครั้งให้ มีการลดอาวุธและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในยุโรป โดยเชิญประชุมกันที่กรุง มอสโกในประเด็นดังกล่าว (๒๙ พฤศจิกายน - ๒ ธันวาคม ๑๙๕๔) แต่ปรากฏว่ามี เพียงบรรดาประเทศประชาธิปไตยประชาชนเท่านั้นที่เข้าร่วมประชุม สหภาพโซเวียต ตอบโต้การรับเยอรมนีตะวันตกเข้าเป็นสมาชิกองค์การนาโต้ด้วยการก่อตั้งองค์การ กติกาสัญญาออร์ซอขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๑๙๕๕ ซึ่งรวมเอาบรรดาประเทศ ประชาธิปไตยประชาชนทั้ง ๗ ประเทศ (โปแลนด์ เชโกสโลวาเกีย เยอรมนี

ตะวันออก โรมานี บัลแกเรีย แอลเบเนีย และฮังการี) ที่ร่ายล้อมสหภาพโซเวียต เข้าไว้ด้วยกัน กติกาสัญญาอาร์ซอเป็นสนธิสัญญามิตรภาพ ความร่วมมือ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งมอบเอกภาพการบังคับบัญชาทางทหารให้อยู่ ภายใต้การบัญชาการของจอมพลจากสหภาพโซเวียต รวมถึงทำหน้าที่เป็นเสาหลัก ให้แก่ค่ายตะวันออกและจะเป็นยามเฝ้าค่ายของตนต่อไป

การประชุมสุดยอดระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๓ กรกฎาคม ๑๙๕๕ และการประชุมคณะรัฐมนตรีต่างประเทศที่ประกอบด้วยนายดัลเลส แมคมิลลัน โมโลตอฟและปีเน (ระหว่าง ๒๗ ตุลาคม - ๑๖ พฤศจิกายน ๑๙๕๕) ต้องสะดุด เข้ากับปัญหาเยอรมนี นายโมโลตอฟปฏิเสธไม่ยอมรับการรวมเยอรมนีใด ๆ ที่ไม่ใช่ การนำเยอรมนีตะวันตกเข้ามารวมกับเยอรมนีตะวันออก ทำให้การเจรจาระหว่าง ตะวันออกกับตะวันตกต้องหยุดชะงักไป นอกจากนี้ สหภาพโซเวียตยังรับรอง อธิปไตยอันสมบูรณ์ของเยอรมนีตะวันออกเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๑๙๕๕ อีกด้วย

การปลดปล่อยเสรีภาพในระดับหนึ่งนี้ ช่วยให้มีการรื้อฟื้นสัมพันธไมตรี ระหว่างสหภาพโซเวียตกับยูโกสลาเวีย ตั้งแต่ความสัมพันธ์ขาดสะบั้นลงในเดือน มิถุนายน ๑๙๔๘ แม้ยูโกสลาเวียจะถูกโดดเดี่ยว ถูกกล่าวหาว่าแยกลัทธิ และ ถูกตัดขาดจากค่ายสังคมนิยมภายใต้ความโกรธเกรี้ยวของสตาลิน แต่ดีโดก็สามารถ ประคับประคองความเป็นเอกราชของประเทศตนไว้ได้และยังคงยึดแนวทาง สังคมนิยมโดยไม่เข้าไปอยู่ในค่ายตะวันตกแต่อย่างใด เมื่อครุสชอฟไปเยือนกรุง เบลเกรดพร้อมกับนายมิโกยาน (Mikoyan) และบุลกันิน (๒๖ พฤษภาคม - ๓ มิถุนายน ๑๙๕๕) ครุสชอฟแสดงกิริยาของการกลับมาเป็นมิตรกันเช่นเดิมโดย ยอมรับความหลากหลายในหนทางที่จะนำไปสู่ลัทธิสังคมนิยม ขณะเดียวกัน การแข่งขันระหว่างตะวันออกกับตะวันตกเคลื่อนออกไปนอกยุโรป ซึ่งสหภาพโซเวียต แสวงประโยชน์จากความต้องการหลุดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นในโลกที่สาม

การปลดปล่อยอาณานิคมขั้นแรก (ค.ศ. ๑๙๔๕ - ๑๙๕๕)

ปัจจัยเฉพาะของการปลดปล่อยอาณานิคม

ระหว่างปี ๑๙๔๕ ถึงปี ๑๙๖๒ การปลดปล่อยอาณานิคมแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ขั้นแรกเกิดขึ้นทันทีหลังสงครามโลกเกี่ยวข้องกับตะวันออกไกล ตะวันออกกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนขั้นที่สองเริ่มในปี ๑๙๕๕ เกี่ยวข้องเฉพาะแอฟริกาเหนือและแอฟริกาดำ (black Africa ทวีปแอฟริกาใต้) สาธารณมาประกอบด้วยชนเผ่าผิวดำ) จุดเปลี่ยนคือปี ๑๙๕๕ เห็นได้ชัดจากการประชุมที่บันดุงซึ่งมีฉันทามติให้เร่งการปลดปล่อยอาณานิคมทั่วโลก อีกประการคือการตัดสินใจของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตที่ไม่จำกัดการเข้าเป็นสมาชิกใหม่ในองค์การสหประชาชาติอีกต่อไป ถือเป็นการตัดสินใจสนับสนุนการปลดปล่อยพลเมืองที่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมทั้งหลาย

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเมืองแมในยุโรปกับอาณานิคมของตนอย่างลึกซึ้ง สงครามยังแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของจักรวรรดิที่ละเล้าไปด้วยหัวเชื้อของแนวคิดชาตินิยมต่าง ๆ ที่เพาะตัวขึ้นในระหว่างสงคราม และสงครามก็ทำให้เกิดมหาอำนาจใหม่ ๒ ประเทศขึ้นมา ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างต่อต้านการมีอาณานิคมในแบบของตน

ในแง่อุดมการณ์ สหภาพโซเวียตเห็นชอบกับการปลดปล่อยอาณานิคม ซึ่งจะทำให้ตะวันตกอ่อนแอลงในที่สุด สหภาพโซเวียตสนับสนุนเรื่องนี้อย่างออกหน้าออกตาตั้งแต่ปี ๑๙๕๖ ส่วนสหรัฐอเมริกาโดยหลักการแล้วสนับสนุนการต่อสู้ของเหล่าพลเมืองที่อยู่ภายใต้อาณานิคมด้วยเหตุผลด้านความรู้สึกและประวัติศาสตร์ สหรัฐอเมริกายังตกลงให้เอกราชแก่ฟิลิปปินส์ในปี ๑๙๔๖ แต่สหรัฐอเมริกาไม่ได้แสดงท่าทีสนับสนุนอย่างเป็นทางการเพราะเกรงว่าจะทำให้บรรดาพันธมิตรของตนต้องอึดอัดใจ

ส่วนอาณาจักรอิตาลีไม่ได้รับการแก้ไขจากสนธิสัญญาสันติภาพที่ทำกับอิตาลีซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนกันยายน ๑๙๔๗ การกีดกันเป็นขององค์การสหประชาชาติ แต่หนึ่งปีต่อมาก็ยังไม่มีข้อตกลงใดๆ เกิดขึ้น ในฤดูใบไม้ผลิปี ๑๙๔๙ นายเออร์เนสต์ เบวิน รัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษและคู่แข่งรายาคือเจ้าชายสฟอร์ซา (Sforza) รัฐมนตรีต่างประเทศอิตาลี ก็ประนีประนอมกันได้โดยตกลงให้ลิเบียได้รับเอกราชภายหลังอยู่ใต้อาณัติร่วมของอิตาลี ฝรั่งเศส และอังกฤษ โซมาเลียอยู่ในอาณัติของอิตาลี และแบ่งดินแดนเอริเทรีย (Eritrea) ให้กับเอธิโอเปียและซูดาน แต่ปรากฏว่าสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติขัดข้อตกลงประนีประนอม

เจ้าชายสฟอ์ซา - เบรินนี่ไปในเดือนมิถุนายน ๑๙๔๙ และตัดสินใจให้ลิเบียได้รับเอกราชก่อนปี ๑๙๕๒ ให้โซมาเลียมีเอกราชภายหลังอยู่ใต้อาณัติของอิตาลีเป็นเวลา ๑๐ ปี ส่วนดินแดนเอริเทรียนั้นถูกรวมเข้ากับเอธิโอเปียแบบสหพันธรัฐ ลิเบียได้รับเอกราชอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๑๙๕๑ และเลือกการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษคงฐานทัพไว้ในลิเบียต่อไป

กรณีเฉพาะของลาตินอเมริกา

ในทวีปอเมริกา สงครามโลกครั้งที่ ๒ ช่วยให้ประเทศในภูมิภาคนี้กระชับความร่วมมือกันมากขึ้น ประเทศเหล่านี้มีส่วนในการต่อสู้กับฝ่ายอักษะมาไม่มากนัก ยกเว้นประเทศเดียวคืออาร์เจนตินา ในการประชุมนานาชาติอเมริกันที่เม็กซิโก (กุมภาพันธ์ - มีนาคม ๑๙๔๕) รัฐอเมริกันทั้งหลายลงนามในข้อตกลงชาปูลเตเปก (Chapultepec) เพื่อวางระบบความมั่นคงร่วมกันในทวีปอเมริกา ต่อมาในการประชุมที่ริโอเดจาเนโร (สิงหาคม - กันยายน ๑๙๔๗) มีการลงนามในสนธิสัญญาริโอซึ่งเป็นสนธิสัญญาช่วยเหลือต่างตอบแทนระหว่างรัฐในทวีปอเมริกาด้วยกัน

สหภาพนาารัฐอเมริกัน (Inter-American Union) ร่วมกันลงนามในกฎบัตรขององค์การรัฐอเมริกัน (Organization of American States : OAS) เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๑๙๔๘ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มสาธารณรัฐอเมริกันกว่า ๒๐ ประเทศ เข้าไว้ด้วยกัน อย่างไรก็ตามยุคหลังสงครามก็นำมาซึ่งความเย็นชาระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศลาตินอเมริกาที่เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาถอนฐานทัพที่ตั้งอยู่ในดินแดนของพวกตนออกไปและต้องการได้รับประโยชน์จากโครงการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่คล้ายกับแผนการมาร์แชล การขึ้นสู่อำนาจของระบอบทหารในอาร์เจนตินาในปี ๑๙๔๔ และการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๔๖ ที่นำพันเอกเปรอน (Peron) ขึ้นสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐอาร์เจนตินา (ปี ๑๙๔๖ - ๑๙๕๕) กลายเป็นการสถาปนาระบอบการปกครองที่ได้แรงบันดาลใจ

ใจมาจากตัวอย่างลัทธิฟาสซิสต์ และมีลักษณะเป็นประชานิยมเชิงสังคม (social populism) ที่เน้นแนวคิดชาตินิยมและต่อต้านจักรวรรดินิยม ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอาร์เจนตินาจึงตึงเครียดขึ้นทันที

ประเทศลาตินอเมริกาเผชิญปัญหาการครอบครองดินแดนต่าง ๆ ของยุโรป (อังกฤษ ฮอลแลนด์ และฝรั่งเศส) ยกตัวอย่างเช่น กรณีหมู่เกาะฟอล์กแลนด์ของอังกฤษที่อาร์เจนตินาอ้างว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของตน กรณีดินแดนฮอนดูรัสของอังกฤษซึ่งกัวเตมาลาหมายปอง และกรณีจังหวัดโพ้นทะเลของฝรั่งเศส (มาร์ตีนิก กวาเดอลูป และเกียนา) เป็นต้น บรรดาประเทศลาตินอเมริกาต้องประสบกับความระส่ำระสายต่างๆ นานาที่คอยสั่นคลอนประเทศของพวกเขาจนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแนวร่วมชาตินิยมที่ต่อสู้เพื่อเอกราชทางเศรษฐกิจของประเทศตน จนเกิดเป็นการรัฐประหาร เช่น ในปารากวัยในเดือนพฤษภาคม ๑๙๕๔ [นำโดยนายพลสเตริสเนอร์ (Stroessner)] หรือแม้กระทั่งการปฏิวัติ เช่น ในกัวเตมาลาในเดือนมิถุนายน ๑๙๕๔

การปลดปล่อยอาณานิคมในตะวันออกใกล้และตะวันออกกลาง

ในตะวันออกใกล้ ประเทศต่าง ๆ หายใจได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ ขณะที่การสร้างรัฐอิสราเอลในปี ๑๙๔๘ และการแสวงหาผลประโยชน์จากความมั่งคั่งในทรัพยากรปิโตรเลียมก็ทำให้เกิดวิกฤตที่รุนแรงกับตะวันตก

การสิ้นสุดอาณัติต่าง ๆ มีการคัดค้านอาณัติในเลบานอนและซีเรีย ที่สันนิบาตชาติมอบให้ฝรั่งเศสภายหลังการล้มล้างจักรวรรดิออตโตมานแล้ว เพทุบายของอังกฤษบีบให้ฝรั่งเศสต้องเลิกล้มที่จะยึดดินแดนเหล่านี้ไว้ และต้องรับปากที่จะมอบเอกราชให้ท่ามกลางความรุนแรงและความโกลาหลอย่างหนักในเดือนพฤษภาคม ๑๙๔๕ ขณะที่กองทัพฝรั่งเศสเริ่มตอบโต้ อังกฤษก็ยื่นคำขาดแก่ฝรั่งเศสเพื่อบีบบังคับให้ฝรั่งเศสต้องเลิกราไป โดยซีเรียและเลบานอนได้รับเอกราชในเดือนสิงหาคม ๑๙๔๕ แต่ก็ไม่ใช่ด้วยความเต็มอกเต็มใจหรือยินดีของฝรั่งเศส แต่อย่างใดเพราะแรงกดดันจากอังกฤษนั้นเด็ดขาดมาก ส่วนอังกฤษก็ทยอยให้

เอกราชแก่อิรักในปี ๑๙๓๐ แก่อียิปต์ในปี ๑๙๓๖ (ยกเว้นฐานที่มั่นบางแห่งในกรุงไคโร ที่เมืองอเล็กซานเดรีย และบริเวณคลองสุเอซ) และแก่ทรานส์จอร์แดนในปี ๑๙๔๖ ซึ่งที่นี้อังกฤษมีกองทหารอาหรับ (Arab Legion) ภายใต้การบังคับบัญชาของนายทหารอังกฤษชื่อกลับป์ ปาชา (Glubb Pacha)

การก่อตั้งรัฐอิสราเอล กลายเป็นที่มาหลักของปัญหา การสร้างรัฐอิสราเอลถือกำเนิดมาจากการตกลึกทางความเชื่อนับพันปีอันเป็นการกลับคืนสู่ดินแดนศักดิ์สิทธิ์ และตามแนวคิดของธีโอดอร์ เฮิร์ซล (Theodor Herzl, ปี ๑๘๖๐ - ๑๙๐๔) ที่เรียกว่าลัทธิไซออนนิสต์ (zionism) (การกลับสู่ไซออน ไซออน = เยรูซาเลม) ซึ่งชักจูงให้ชาวยิวที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วโลกกลับไปหาพวกพ้องที่ยังคงอาศัยอยู่ในดินแดนปาเลสไตน์ อังกฤษซึ่งได้รับอาณัติให้ดูแลดินแดนแถบนี้ หลังจากที่เคยสนับสนุนแนวคิดการตั้งหลักแหล่งของชนชาติยิวด้วยคำปฏิญญาบัลโฟร์ (Balfour Declaration, ปี ๑๙๑๗) กลับเปลี่ยนไปมีนโยบายนิยมอาหรับด้วยการหยุดยั้งการอพยพและการแบ่งซอยดินแดนที่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของอังกฤษ แต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นตัวเร่งสถานการณ์ การเปิดเผยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ช่วยสนับสนุนแนวคิดไซออนนิสต์ในความคิดเห็นของสาธารณะ และช่วยเร่งการอพยพชาวยิวไปยังดินแดนปาเลสไตน์ ซึ่งในปี ๑๙๔๕ มีชาวยิวอยู่ ๕๕๓,๐๐๐ คน ส่วนชาวอาหรับมีอยู่ ๑,๒๔๐,๐๕๐ คน มีการทำสงครามกองโจรต่อต้านอังกฤษโดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรชาวยิว ขณะที่อังกฤษก็หมดความอดทนและอยากที่จะปลดเปลื้องภาระที่หนักอึ้งนี้ นอกจากนี้ คณะกรรมการการสอบสวนปัญหาปาเลสไตน์ขององค์การสหประชาชาติยังเสนอในปี ๑๙๔๗ ให้ก่อตั้งรัฐยิวควบคู่ไปกับรัฐอาหรับและให้กรุงเยรูซาเลมเป็นนครนานาชาติ ภายใต้แผนการแบ่งสันปันส่วนดินแดนซึ่งชาวยิวเห็นชอบกับแผนการนี้ แต่ชาวอาหรับปฏิเสธ

อังกฤษยุติอาณัติของตนในดินแดนปาเลสไตน์ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๔๘ โดยไม่รอให้มีการนำแผนการข้างต้นไปปฏิบัติ ชาวยิวประกาศตั้งรัฐอิสราเอล

เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม โดยสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตให้การรับรองทันที ไม่นานหลังจากนั้น กองทัพอาหรับก็บุกเข้าปาเลสไตน์ แต่อิสราเอลกลับพลิกมา ได้เปรียบในการยุทธ์ต่าง ๆ (พฤษภาคม ๑๙๔๘ - มกราคม ๑๙๔๙) และทำให้ อาหรับต้องเจรจาสงบศึก ข้อตกลงหยุดยิงถือเป็นการยุติการต่อสู้ด้วยกำลังแต่มิใช่ การยุติสถานะสงคราม สิ่งที่ได้คือสถานะเดิม (status quo) ตามแผนการของปี ๑๙๔๗ โดยมีการตีเส้นเขตแดนที่เอื้อประโยชน์แก่อิสราเอลมากกว่า แต่ พรมแดนเหล่านี้ก็เป็นเพียงพรมแดนทางพฤตินัย กรุงเยรูซาเลมถูกแบ่งระหว่าง ชาวยิวกับชาวทรานส์จอร์แดน ซึ่งพวกหลังนี้ผนวกเอาฝั่งขวาของแม่น้ำจอร์แดน และก่อตั้งเป็นรัฐจอร์แดนขึ้นในปี ๑๙๕๐ อียิปต์ผนวกฉนวนกาซาในเดือน พฤษภาคม ๑๙๔๙ ต่อมาอิสราเอลเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ สันนิบาตอาหรับปฏิเสธการรับรองเรื่องที่สำเร็จไปแล้ว (fait accompli) และมีการลงนามในสนธิสัญญาป้องกันร่วมระหว่างประเทศอาหรับในเดือนเมษายน ๑๙๕๐ ปัญหาการมีอยู่ของรัฐอิสราเอลยุ่งยากมากขึ้นเมื่อเกิดปัญหาผู้ลี้ภัย ชาวอาหรับจากปาเลสไตน์ที่หนีภัยสงครามและไปแออัดอยู่ในค่ายผู้อพยพใน ประเทศข้างเคียง เงื่อนไขต่าง ๆ เริ่มสะสมนับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปทำให้ปัญหาที่ ไม่มีทางแก้เริ่มสร้างผลกระทบที่น่าเศร้าต่อไป

ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง เมื่อซีเรียต้องเผชิญหน้ากับเพื่อนบ้าน ใหม่ที่เข้มแข็งคือกษัตริย์อับดุลลาห์แห่งจอร์แดน การเมืองซีเรียจึงไร้เสถียรภาพ อย่างรุนแรงและดูเหมือนลึกลับระหว่างหันไปนิยมตะวันตกกับรักษาความเป็นกลาง แต่การลอบปลงพระชนม์กษัตริย์อับดุลลาห์เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๑๙๕๑ ถือ เป็นการสิ้นสุดความฝันที่จะเห็นการก่อตั้ง “ประเทศซีเรียอันยิ่งใหญ่ (Greater Syria)” ภายใต้ราชวงศ์ฮัชไมต์ (Hashemite) เพื่อเป็นการทุเลาความขัดแย้ง ต่าง ๆ ในตะวันออกใกล้ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และอังกฤษ จึงกำหนดจุดยืนร่วมกันในเดือนพฤษภาคม ๑๙๕๐ ภายใต้คำประกาศสามฝ่าย ทั้งสามประเทศตัดสินใจจำกัดการค้าอาวุธโดยจะขายให้แก่เฉพาะประเทศที่แสดงท่าทีที่จะไม่กระทำการ

คุกคามใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งสามประเทศจะประกันสถานะเดิม (status quo) ของดินแดนนี้

เดิมพันน้ำมัน การแย่งชิงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำมันปิโตรเลียมในตะวันออกกลางเพิ่มความซับซ้อนให้กับปัญหาทางการเมือง สหรัฐอเมริกาโดยเหล่าบรรษัทเอกชนของตนที่มีความเชื่อมโยงกันพยายามเข้าไปมีส่วนแบ่งในการผลิตน้ำมันปิโตรเลียมในภูมิภาคแต่ก็ต้องสะดุดเข้ากับผลประโยชน์ของอังกฤษ ขณะที่บรรษัทน้ำมันต่าง ๆ เช่น Irak Petroleum Company, Anglo Iranian Company, Kuwait Oil Company และ Aramco (ในซาอุดีอาระเบีย) ต้องเจอปัญหาลัทธิชาตินิยมในโครงการก่อสร้างท่อส่งน้ำมันออกสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนหรือเจออุปสรรคในการเจรจาสัมปทาน ทว่าบรรษัทเหล่านี้ยังมีผลกำไรมหาศาลเนื่องจากอิหร่านได้รับส่วนแบ่งในปี ๑๙๕๐ เพียง ๙% ของผลกำไรของบริษัท Anglo Iranian Oil Company เท่านั้น ขณะที่สถานการณ์ในอิหร่านปะทุขึ้นและนายกรัฐมนตรีโมซาเดกห์ (Mosaddegh) เลือกที่จะสู้ ในเดือนมีนาคม ๑๙๕๑ ภายใต้แรงกดดันจากกลุ่มชาตินิยมที่นำโดยโมซาเดกห์ รัฐสภาอิหร่านจึงตัดสินใจยึดกิจการน้ำมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพย์สินของบริษัท Anglo Iranian Company เข้ามาเป็นของรัฐ วิกฤตครั้งนี้กลายเป็นการประลองกำลังกันระหว่างอังกฤษกับอิหร่านและเป็นความขัดแย้งภายในที่รุนแรง ในที่สุดโมซาเดกห์ถูกจับกุมเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๑๙๕๓ อังกฤษและสหรัฐอเมริกากลับเข้ามามีอิทธิพลเหมือนเดิมภายใต้ระบอบเผด็จการของพระเจ้าชาห์ (Shah) แต่สมรภูมิเศรษฐกิจนี้เป็นบทนำของวิกฤตคลองสุเอซที่จะตามมา

ข้อพิพาทระหว่างอังกฤษกับอียิปต์ อียิปต์อ่อนแออย่างหนัก โดยอังกฤษเป็นฝ่ายริเริ่มให้เอกราชแก่ซูดานในเดือนมิถุนายน ๑๙๔๘ ซึ่งถือเป็นการขัดอิทธิพลของอียิปต์ในซูดาน เพื่อเป็นการตอบโต้ ในเดือนตุลาคม ๑๙๕๑ รัฐบาลอียิปต์ของนายนาฮาส ปาชา (Nahhas Pasha) ตัดสินใจเสนอให้รัฐสภายกเลิกสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับอียิปต์ปี ๑๙๓๖ (ซึ่งตามปกติจะมีผลบังคับใช้ไป

จนถึงปี ๑๙๕๖) และประกาศให้กษัตริย์ฟารูก (Farouk) เป็น “กษัตริย์แห่งอียิปต์และซูดาน” อังกฤษคัดค้านอย่างหนักและเสริมกำลังขนาดใหญ่เข้าไปในเขตคลองสุเอซเพื่อแสดงเจตนารมณ์ที่จะรักษาสถานะผลประโยชน์ไว้ ส่วนประเทศตะวันตกเสนอให้อียิปต์เข้าร่วมการรักษาความปลอดภัยคลองสุเอซภายใต้การนานาชาติหนึ่งที่อียิปต์จะเป็นสมาชิกด้วย ภายหลังการจลาจลต่อต้านอังกฤษในกรุงไคโรในเดือนธันวาคม ๑๙๕๑ และมกราคม ๑๙๕๒ ความตึงเครียดระหว่างอังกฤษกับอียิปต์สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกษัตริย์ฟารูกตัดสินใจแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ที่มีท่าทีผ่อนปรนมากกว่านายนาฮาส ปาชาขึ้นมาทำหน้าที่แทน (มกราคม ๑๙๕๒) ภายหลังรัฐประหารของนายทหารกลุ่มหนึ่งภายใต้การบังคับบัญชาของนายพลนากีบ (Naguib) กษัตริย์ฟารูกจึงทรงต้องสละราชสมบัติ (๒๘ กรกฎาคม ๑๙๕๒) และล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไป นายพลนากีบก้าวขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีจนกระทั่งถูกโค่นและมีพันเอกนัสเซอร์ (Nasser) เป็นประธานาธิบดีแทน (ฤดูใบไม้ผลิปี ๑๙๕๔) นัสเซอร์มีแผนการที่ใหญ่กว่า นั่นคือการรวมอาหรับ (Pan - Arabism) เขาประสบความสำเร็จในการลงนามในสนธิสัญญาถาวรกับอังกฤษ (๑๙ ตุลาคม ๑๙๕๔) ที่รับประกันการถอนกำลังของอังกฤษออกไป นัสเซอร์นำนโยบายเป็นกลางแบบต่อต้านตะวันตกมาใช้และประกาศความตั้งใจที่จะทำลายรัฐอิสราเอลให้สิ้นซาก

เมื่อเผชิญกับท่าทีของอียิปต์ อังกฤษจึงสนับสนุนความริเริ่มของอิรักและตุรกีในการทำสนธิสัญญาแบกแดด “เพื่อรักษาเสถียรภาพและความปลอดภัยในตะวันออกกลาง” (๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๕๕) ในปีเดียวกันปากีสถาน (๒๓ กันยายน) และอิหร่าน (๓ พฤศจิกายน ๑๙๕๕) ก็เข้าร่วมในสนธิสัญญาดังกล่าว ส่วนจอร์แดนถูกกดดันอย่างหนักให้เข้าร่วมในสนธิสัญญานี้ อียิปต์ภายใต้ นัสเซอร์กับสหภาพโซเวียตคัดค้านสนธิสัญญาแบกแดดอย่างแข็งขัน ขณะที่สหรัฐอเมริกาถือว่าสนธิสัญญาแบกแดดเป็นภัยคุกคามหนึ่งในระบบป้องกันของตน

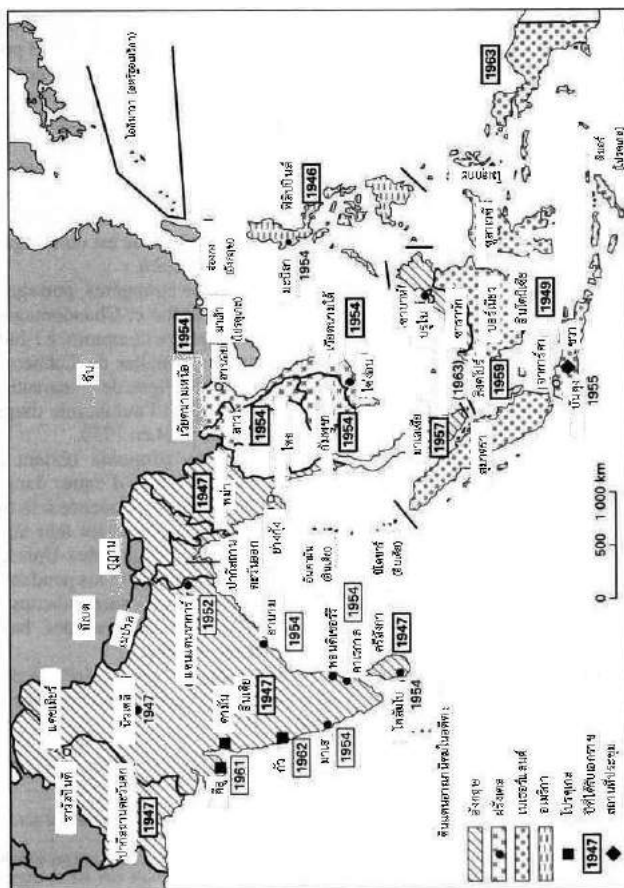

การปลดปล่อยอาณานิคมในทวีปเอเชีย

การหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นในปี ๑๙๔๕ ประเทศเดียวที่ยังคงเอกราชไว้ได้คือไทย ในอีกไม่กี่ปีต่อมา อาณานิคมทั้งหมดก็มีอธิปไตยเป็นของตนเองยกเว้นส่วนที่อยู่ในความครอบครองของโปรตุเกส ได้แก่ กัว (Goa) และติมอร์ (Timor) ในปี ๑๙๕๗ ประเทศใหม่สิบประเทศถือกำเนิดขึ้น การได้เอกราชเหล่านี้เกิดจากความรู้สึกชาตินิยมและต่อต้านยุโรป และจากคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ในช่วงสงครามทั้งจากญี่ปุ่นผู้ยึดครองและจากมหาอำนาจยุโรปต่าง ๆ รวมถึงแรงสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา การปลดปล่อยอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีขึ้นท่ามกลางความรุนแรงและไม่ได้บรรลุถึงการมีเสถียรภาพอย่างแท้จริง

อินเดีย ในอินเดียมีขบวนการชาตินิยมที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบมาเป็นเวลาช้านานคือพรรคองเกรสซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ๑๘๘๖ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ญี่ปุ่นกำลังคุกคามอินเดียอยู่นั้น หัวหน้าพรรคองเกรส นายเนห์รู (Nehru) เรียกร้องเอกราชโดยทันทีและให้กองทัพอินเดียเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้กับญี่ปุ่น เมื่อสงครามยุติ นายแอตทลี นายกรัฐมนตรีพรรคแรงงานคนใหม่มีท่าทีเห็นชอบอย่างมากกับการให้เอกราชแก่อินเดีย แต่การยกเลิกอาณานิคมแห่งนี้มีความยุ่งยากซับซ้อนอันเกิดจากความจริงที่ว่าอินเดียนั้นเปรียบเสมือนแผ่นหินโมเสสที่ประกอบขึ้นมาจากชนเผ่าและศาสนาต่างๆ ซึ่งมีกลุ่มฮินดูและกลุ่มมุสลิมที่โดดเด่น พรรคองเกรสต้องการที่จะประคับประคองเอกภาพของอินเดียเอาไว้ แต่ชาวมุสลิมที่รวมตัวกันภายใต้ “สันนิบาตมุสลิม (Muslim League)” ไม่ต้องการให้ตนต้องกลายเป็นชนกลุ่มน้อยทางศาสนาและทางการเมืองในอินเดียที่ถูกปกครองโดยพรรคองเกรส จึงเรียกร้องตั้งรัฐอิสระปากีสถานขึ้นมา การกระทบกระทั่งกันรุนแรงเพิ่มมากขึ้นในเดือนสิงหาคม ๑๙๔๖ และขยายวงกลายเป็นสงครามกลางเมืองอย่างแท้จริง เมื่อเข้าสู่ทางตัน อังกฤษจึงตัดสินใจถอนตัวออกจากอินเดียในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๔๗

การปลดปล่อยอาณานิคมในทวีปเอเชีย

อินเดียทวงสิทธิ์ความเป็นเจ้าของดั้งเดิมในดินแดนขนาดเล็กต่าง ๆ ที่อยู่
ในมือของต่างชาติคืนมาโดยทันที ซึ่งได้แก่ กัวของโปรตุเกส และพอนดิเชอร์รี
(Pondicherry) ยานาม (Yanam) คาราไกล (Karaikal) มาเฮ (Mahé) แชนแดน
นาการ์ (Chandannagar) ของฝรั่งเศส โปรตุเกสปฏิเสธ ส่วนฝรั่งเศสรอจนถึง
ปี ๑๙๕๔ จึงคืนเมืองท่าเหล่านี้ให้แก่อินเดีย ปากีสถานอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่
ชายแดนของแค้วนแคชเมียร์ (Kashmir) ซึ่งยกให้อินเดีย สงครามระหว่างปี ๑๙๔๗ -
๑๙๔๘ จบลงด้วยการตีเส้นแบ่งเขตแดนซึ่งจะกลายเป็นเวทีแห่งความขัดแย้ง
เรื่องดินแดนต่อไปในอนาคต ส่วนทิเบตนั้นได้ปกครองตนเองโดยขึ้นกับอินเดีย
แต่จีนคอมมิวนิสต์ก็เข้ามาควบคุมดินแดนนี้ทั้งหมดในปี ๑๙๕๐

พม่าซึ่งถูกญี่ปุ่นยึดครองในช่วงสงครามก็ได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อ
วันที่ ๔ มกราคม ๑๙๔๘ และปฏิเสธเข้าร่วมในคอมมอนเวลท์ รัฐใหม่นี้ต้องตก
อยู่ในวังวนของสงครามกลางเมืองกับพวกคอมมิวนิสต์และชนเผ่ากะเหรี่ยง
ที่ต้องการปกครองตนเอง ส่วนฟิลิปปินส์ อาณานิคมเก่าแก่ของสเปนแต่ถูกยกให้
สหรัฐอเมริกาในปี ๑๙๔๘ ภายหลังสงครามสเปน-สหรัฐอเมริกา และถูกญี่ปุ่น
ยึดครองช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น ได้รับเอกราชเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๑๙๔๖
โดยมอบสิทธิพิเศษทางเศรษฐกิจและการคงฐานทัพเรือและฐานทัพอากาศเป็น
เวลานาน ๙๙ ปี ให้สหรัฐอเมริกา

สำหรับอินโดนีเซียแล้ว สงครามโลกครั้งที่ ๒ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง
พรรคชาตินิยมอินโดนีเซียของดอกเตอร์ซูการ์โน ไม่ลังเลที่จะร่วมมือกับญี่ปุ่น
ซึ่งจะเป็นผู้มอบเอกราชให้แก่ตน

เป็นการยากที่ฮอลแลนด์จะกลับมาทวงคืนอินโดนีเซีย ฮอลแลนด์จัดตั้ง
สหพันธรัฐอินโดนีเซียในปี ๑๙๔๗ ประกอบด้วยดินแดนชาวที่ให้ชาวอินโดนีเซีย
ปกครองตนเองและดินแดนส่วนอื่น ๆ ซึ่งฮอลแลนด์ปกครอง ความสัมพันธ์ขาด
สะบั้นลงในปี ๑๙๔๘ หลังจากที่มีการกระทบกระทั่งกันหลายครั้งและการลุกฮือ
ของพวกคอมมิวนิสต์ในชาวแต่ล้มเหลว ฮอลแลนด์คิดว่าโอกาสมาถึงแล้วที่จะเข้า

ควบคุมประเทศ แต่หลังจากเริ่มสู้รบกัน ภายใต้แรงกดดันจากสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และองค์การสหประชาชาติ ฮอลแลนด์ต้องยอมให้เอกราชอย่างสมบูรณ์ แก่อินโดนีเซีย เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๑๙๔๙ ฮอลแลนด์ละทิ้งอธิปไตยทั้งหมดเหนือดินแดนที่เคยเป็นอีสต์อินเดียนของดัตช์ ยกเว้นพื้นที่ด้านตะวันตกของเกาะนิวกินี (New Guinea) ซึ่งก็ถูกอินโดนีเซียทวงคืน และฮอลแลนด์ต้องยอมยกให้ในปี ๑๙๖๒

เครือจักรภพหรือคอมมอนเวลท์ (Commonwealth)

คอมมอนเวลท์หมายถึงกลุ่มรัฐและดินแดนต่าง ๆ ที่เป็นอิสระจากจักรวรรดิอังกฤษและต้องการรักษาความสัมพันธ์ทางจิตใจระหว่างกัน มากกว่าทางการเมือง ปกครอง คำที่ใช้เรียกนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกเมื่อปี ๑๙๒๑ ในสนธิสัญญากรุงลอนดอนที่รับรองการมีอยู่ของรัฐอิสระใหม่ (dominion) ที่มีชื่อว่ารัฐอิสระไอร์แลนด์ และก็มีรัฐอิสระอื่น ๆ เพิ่มขึ้นมาอีก (พิจารณาให้แก่ดินแดนที่เห็นว่ามีการพัฒนาอยู่ในระดับที่สามารถปกครองตนเองได้แต่ยังอยู่ภายใต้การดูแลของอังกฤษ) อันได้แก่ แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสหภาพแอฟริกาใต้

ในปี ๑๙๓๑ กฎหมายเวสต์มินสเตอร์ (Westminster) ตั้งเครือจักรภพอังกฤษ (British Commonwealth of Nations) แทนที่จักรวรรดิอังกฤษ ซึ่งผูกพันกันด้วยคำสาบานที่จะจงรักภักดีต่อมงกุฎแห่งอังกฤษ และด้วยความปรารถนาอย่างเสรีที่จะเข้าร่วม ในปี ๑๙๓๒ ข้อตกลงออกตาวา (Ottawa) กำหนดหลักการของ “ระบบการค้าจักรวรรดิ (imperial preferences)” แต่การปลดปล่อยอาณานิคมทำให้ต้องมีการพิจารณาคำนายกต่าง ๆ ที่ให้ไว้ก่อนหน้านั้นใหม่ เดิมดินแดนทั้งหมดที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของอังกฤษไม่ได้เข้าร่วมในคอมมอนเวลท์ จนกระทั่งปี ๑๙๔๙ คอมมอนเวลท์จึงถูกกำหนดให้เป็นกลุ่มรัฐที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และภาษา มีประมุขเป็นกษัตริย์อังกฤษ จัดให้มีการประชุมเป็นวงรอบระหว่างประมุขของรัฐหรือผู้นำรัฐบาลต่าง ๆ

เพื่อรักษาความสมัครสมานและมีเลขาธิการประจำคอมมอนเวลท์ตั้งอยู่ที่กรุงลอนดอน

แม้หลายประเทศลาออกจากองค์การ เช่น พม่าและไอร์แลนด์ (ปี ๑๙๔๘) ชูदान (ปี ๑๙๕๖) โซมาเลีย คูเวต และแอฟริกาใต้ (ปี ๑๙๖๑) โรดีเซีย (Rhodesia) (ปี ๑๙๖๕) เอเดน (Aden) (ปี ๑๙๖๗) และปากีสถาน ตะวันตก (ปี ๑๙๗๒) ก็ตาม แต่คอมมอนเวลท์ก็ยังมีสมาชิก ๔๘ ประเทศ ในปี ๑๙๙๐

สมาชิกคอมมอนเวลท์ (เรียงตามลำดับวันที่ได้รับเอกราช)

อังกฤษ	บอตสวานา ๓๐ กันยายน ๑๙๖๖
แคนาดา ๑ กรกฎาคม ๑๘๖๗	เลโซโท ๔ ตุลาคม ๑๙๖๖
ออสเตรเลีย ๑ มกราคม ๑๙๐๑	บาร์เบโดส ๓๐ พฤศจิกายน ๑๙๖๖
นิวซีแลนด์ ๒๖ กันยายน ๑๙๐๗	นาอูรู ๓๑ มกราคม ๑๙๖๘
อินเดีย ๑๕ สิงหาคม ๑๙๔๗	มอริเชียส ๑๒ มีนาคม ๑๙๖๘
ศรีลังกา ๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๔๘	สวาซิแลนด์ ๖ กันยายน ๑๙๖๘
กานา ๖ มีนาคม ๑๙๔๗	ตองกา ๔ มิถุนายน ๑๙๗๐
มาเลเซีย ๓๑ สิงหาคม ๑๙๕๗	บังกลาเทศ ๑๖ ธันวาคม ๑๙๗๑
ไซปรัส ๑๖ สิงหาคม ๑๙๖๐	บาฮามาส ๑๐ กรกฎาคม ๑๙๗๓
ไนจีเรีย ๑ ตุลาคม ๑๙๖๐	เกรเนดา ๗ กุมภาพันธ์ ๑๙๗๔
เซียร์ราลีโอน ๒๗ เมษายน ๑๙๖๑	ปาปัวนิวกินี ๑๖ กันยายน ๑๙๗๕
แทนซาเนีย ๙ ธันวาคม ๑๙๖๑	เซเชลส์ ๒๙ มิถุนายน ๑๙๗๖
ซามัว ๑ มกราคม ๑๙๖๒	หมู่เกาะโซโลมอน ๗ กรกฎาคม ๑๙๗๘
จาไมกา ๖ สิงหาคม ๑๙๖๒	ตูวาลู ๑ ตุลาคม ๑๙๗๘
ตรินิแดดและโตเบโก ๓๑ สิงหาคม ๑๙๖๒	โตมิเนียกา ๓ พฤศจิกายน ๑๙๗๘
ยูกันดา ๙ ตุลาคม ๑๙๖๒	เซนต์ลูเชีย ๒๒ กุมภาพันธ์ ๑๙๗๙
เคนยา ๑๒ ธันวาคม ๑๙๖๓	คิริบาตี ๑๒ กรกฎาคม ๑๙๗๙

มาลาวี ๖ กรกฎาคม ๑๙๖๔ เซนต์วินเซนต์และเกรนาดีนส์ ๒๗ ตุลาคม ๑๙๗๙
มอลตา ๒๑ กันยายน ๑๙๖๔ ซิมบับเว ๑๘ เมษายน ๑๙๘๐
แซมเบีย ๒๔ ตุลาคม ๑๙๖๔ วานูอาตู ๓๐ กรกฎาคม ๑๙๘๐
แกมเบีย ๑๘ กุมภาพันธ์ ๑๙๖๕ เบลีซ ๒๑ กันยายน ๑๙๘๑
มัลดีฟส์ ๒๖ กรกฎาคม ๑๙๖๕ แอนติกาและบาร์บูดา ๑ พฤศจิกายน ๑๙๘๑
สิงคโปร์ ๙ สิงหาคม ๑๙๖๕ เซนต์คิตส์และเนวิส ๑๙ กันยายน ๑๙๘๓
กายอานา ๒๖ พฤษภาคม ๑๙๖๖ บรูไน ๑ มกราคม ๑๙๘๔

การยึดครองอินโดจีนโดยญี่ปุ่นมีความสำคัญด้วยเช่นกัน วันที่ ๙ มีนาคม ๑๙๔๕ ญี่ปุ่นเข้ายึดครองส่วนที่เหลือที่ยังอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส วันที่ ๑๑ มีนาคม ๑๙๔๕ เวียดนามประกาศเอกราชและจัดตั้งรัฐบาลผสมนำโดยโฮจิมินห์ซึ่งประกาศให้เวียดนามเป็นสาธารณรัฐ จักรพรรดิเบา ไต้ (Bao Dai) รับรองสาธารณรัฐนี้แต่เลือกเดินทางออกนอกประเทศ ทันทีที่สงครามยุติ นายพล เดอ โกล ตัดสินใจจัดตั้งกองกำลังรบนอกประเทศ (force expéditionnaire) ให้นายพลเลอแคลร์ (Leclerc) เป็นผู้บัญชาการเพื่อกลับเข้าไปในอินโดจีน ซึ่งขณะนั้นญี่ปุ่นถอนกำลังกลับไปแล้ว จีนปลดปล่อยภาคเหนือและอังกฤษปลดปล่อยภาคใต้ การเจรจาที่ยุ่ยยาวระหว่างฝรั่งเศสและเวียดนามบรรลุผลเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๑๙๔๖ โดยมีข้อตกลงให้กองทัพฝรั่งเศสเข้าไปในด่งเกียได้ และให้ฝรั่งเศสรับรองสาธารณรัฐเวียดนามซึ่งประกอบด้วย ๓ มณฑลคือด่งเกีย ในตอนเหนือ อันนัมในตอนกลาง และโคชินไชนา (Cochinchina) ในตอนใต้ รวมถึงจัดตั้งสหพันธรัฐอินโดจีน ประกอบด้วย เวียดนาม กัมพูชา และลาว และเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพฝรั่งเศส แต่ทว่าการนำข้อตกลงนี้ไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมนั้นยากเป็นอย่างยิ่ง นายพลตีแยรี ดาร์ซองเลียอ (Thierry d'Argenlieu) ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงใหญ่ประจำอินโดจีน ตั้งมณฑลโคชินไชนาขึ้นเป็นสาธารณรัฐอิสระภายใต้อาณัติของฝรั่งเศส สวนทางกับการลงนามในข้อตกลงฟงแตนโบลในเดือนกันยายน ๑๙๔๖ ระหว่างโฮจิมินห์กับรัฐบาลฝรั่งเศส สถานการณ์ในอินโดจีนจึงเลวร้ายลงทันที ภายหลังเหตุการณ์รุนแรงที่ไฮฟอง

และการทิ้งระเบิดตัวเมืองโดยนาวิกโยธินฝรั่งเศส สงครามจึงปะทุขึ้นเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๑๙๔๖ และจะกินเวลายาวนานเกือบ ๘ ปี ฝรั่งเศสไม่สามารถกลับคืนสู่อินโดจีนได้โดยง่ายเหมือนในสภาพที่เป็นอยู่ก่อนสงครามโลก แคมเลวร้ายถึงขั้นที่ฝรั่งเศสต้องทำข้อตกลงอ่าวหาลอง (Halong) จัดตั้งรัฐเวียดนามในเดือนมิถุนายน ๑๙๔๘ โดยให้ เบา ไต้ ขึ้นเป็นประมุข และฝรั่งเศสสัญญาว่าจะให้เอกราชอย่างสมบูรณ์แก่เบา ไต้

นับตั้งแต่ข้อพิพาทเกาหลีเริ่มต้นขึ้น สงครามอินโดจีนก็แปรสภาพเป็นสนามรบทางอุดมการณ์อีกสนามรบหนึ่งระหว่างตะวันตกกับตะวันออก ในเดือนมกราคม ๑๙๕๐ รัฐบาลโฮจิมินห์ได้รับการรับรองทางการทูตจากมอสโกและปักกิ่ง และได้รับความช่วยเหลือทางทหารขนาดใหญ่ ในเดือนตุลาคม ๑๙๕๐ กองกำลังผสมฝรั่งเศส-เวียดนามต้องเผชิญกับความสูญเสียอย่างหนัก เป็นการพิสูจน์ว่าเวียดนามหมีกำลังเข้มแข็งขึ้น ขณะที่กองทัพฝรั่งเศสได้นายพลเดอ ลาทร์ เดอ ตาซินญี (de Lattre de Tassigny) มาเป็นผู้บัญชาการและได้รับความช่วยเหลืออย่างมากทั้งในด้านยุทธโศปกรณ์และการเงินจากสหรัฐอเมริกา ก็สามารถกอบกู้สถานการณ์ให้ดีขึ้นมาได้ชั่วขณะหนึ่ง

สงครามอินโดจีน

- ๑๙๔๕ - ๙ มีนาคม ญี่ปุ่นบุกเวียดนามดินแดนในอารักขาของฝรั่งเศส
- ๒ กันยายน โฮจิมินห์ประกาศที่ฮานอยให้เวียดนามเป็นเอกราช
- ๕ ตุลาคม นายพลเลอแคลค์ตั้งฐานที่มั่นในไซ่ง่อน
- ๑๙๔๖ - ๖ มีนาคม ข้อตกลงแซ็งเตอนี - โฮจิมินห์ (Sainteny - Ho Chi Minh) ฝรั่งเศสรับรองสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม โดยแลกกับการอนุญาตให้ฝรั่งเศสกลับเข้าไปในตั้งเกีย
- กรกฎาคมถึงกันยายน การประชุมที่ฟงแตนโบล
- ๒๔ พฤศจิกายน การทิ้งระเบิดถล่มเมืองท่าไฮฟอง
- ๑๙ ธันวาคม การลุกฮือในกรุงฮานอย สงครามอินโดจีนเริ่มต้นขึ้น

- ๑๙๔๘ - ๕ มิถุนายน คำประกาศแห่งอ่าวหะล็อง “ฝรั่งเศสรับรองเอกราชของเวียดนามอย่างเป็นทางการและเปิดเผย”
- ๑๙๕๐ - พฤศจิกายน ฝรั่งเศสสูญเสียอย่างหนักในตังเกี๋ย
- ธันวาคม นายพลเดอ ลาทร ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำอินโดจีน
- ๑๙๕๒ - ๑๑ มกราคม อสังกรรมของนายพลเดอ ลาทร
- ๑๙๕๔ - ๒๖ เมษายน เปิดการประชุมที่กรุงเจนีวา
- ๗ พฤษภาคม เดียนเบียนฟูแตก
 - ๒๐ ถึง ๒๑ กรกฎาคม ข้อตกลงกรุงเจนีวาว่าด้วยเอกราชและการแบ่งดินแดนเป็นการชั่วคราวของเวียดนาม สิ้นสุดสงครามอินโดจีน
- ๑๙๕๖ - ๙ เมษายน รัฐบาลเดียม (Diem) เลื่อนการลงประชามติในเวียดนามใต้ เรื่องการรวมประเทศ
- ๑๙๖๐ - ๕ ตุลาคม เวียดนามเหนือกำหนดเป้าหมายที่จะปลดปล่อยเวียดนามใต้
- ๒๐ ธันวาคม ก่อตั้งแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติเวียดนามใต้ สงครามเวียดนามเริ่มขึ้น
- ๑๙๖๑ - ๑๖ ธันวาคม ประธานาธิบดีเคนเนดีตัดสินใจเพิ่มยอดทหารอเมริกันในเวียดนามเป็นหนึ่งในหมื่นห้าพันคน
- ๑๙๖๓ - ๑๑ มิถุนายน ภายหลังเหตุการณ์นองเลือดระหว่างกลุ่มพระสงฆ์กับกำลังปราบปราม พระรูปหนึ่งเผาตัวเองประท้วงในไซ่ง่อน
- ๑ พฤศจิกายน รัฐประหารในไซ่ง่อน อสังกรรมของโง ดิญ เดียม (Ngo Dinh Diem)
- ๑๙๖๔ - ๒ ถึง ๕ สิงหาคม เหตุปะทะกันในชายฝั่งอ่าวตังเกี๋ย
- ๗ สิงหาคม สภาองเกรสสหรัฐอเมริกาเห็นชอบในญัตติที่อนุญาตให้สหรัฐอเมริกาแทรกแซงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

- ๑๙๖๕ - ๗ กุมภาพันธ์ เริ่มต้นการทิ้งระเบิดทางอากาศของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามเหนือ
 - ๘ มิถุนายน จุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของการมีส่วนร่วมของกองทัพสหรัฐฯ ในการรบทางภาคพื้นดินในเวียดนามใต้
 - ๑๒ ถึง ๑๙ กุมภาพันธ์ รัฐประหารในไซ่ง่อน นายพลเถียว (Thieu) ขึ้นเป็นผู้นำประเทศ และนายพลกี (Ky) ขึ้นเป็นหัวหน้ารัฐบาล
- ๑๙๖๖ - ๓๐ สิงหาคม สนธิพจน์ของนายพลเดอ โกล ที่กรุงพนมเปญ
- ๑๙๖๗ - สหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดทางอากาศอย่างหนัก
- ๑๙๖๘ - กุมภาพันธ์ การรุกใหญ่เทศกาลตรุษญวน
 - ๓๑ มีนาคม ประธานาธิบดีจอห์นสันประกาศยุติการทิ้งระเบิดทางอากาศบางส่วน
 - พฤษภาคม การพบปะระหว่างคณะเจรจาสหรัฐอเมริกากับเวียดนามเหนือที่กรุงปารีส
- ๑๙๖๙ - มกราคม เริ่มการประชุมที่กรุงปารีส
 - ๑๒ พฤศจิกายน การชุมนุมประท้วงต่อต้านสงครามในสหรัฐอเมริกา
- ๑๙๗๐ - ๒๙ เมษายน การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในกัมพูชา
- ๑๙๗๑ - ๘ กุมภาพันธ์ การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในลาว
 - ๒๖ ถึง ๓๑ ธันวาคม การรุกของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามเหนือ
- ๑๙๗๒ - เมษายน ปฏิบัติการทิ้งระเบิดทางอากาศของสหรัฐอเมริกาครั้งใหม่ การติดต่อกันอย่างลับ ๆ ในกรุงปารีส
 - ๓๐ ธันวาคม ยุติการทิ้งระเบิดและรื้อฟื้นการเจรจาอีกครั้ง
- ๑๙๗๓ - ๒๗ มกราคม การลงนามในข้อตกลงกรุงปารีส
 - ๒๙ มีนาคม การถอนกำลังทางบกของสหรัฐฯ ชุดสุดท้าย
- ๑๙๗๕ - ๑๗ เมษายน กรุงพนมเปญแตก
 - ๓๐ เมษายน กรุงไซ่ง่อนแตก สงครามยุติ มีการรวมประเทศเวียดนาม
 - ธันวาคม ลาวเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐประชาชน

แต่ในไม่ช้าที่มั่นทางทหารของกองกำลังผสมฝรั่งเศส - เวียดนามก็ตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายลงทุกที เนื่องจากการเสริมกำลังของเวียดนามห์ และการตัดสินใจของผู้บัญชาการสูงสุดฝรั่งเศสในการสร้างฐานที่มั่นที่เดียนเบียนฟู ทางตะวันตกของด่งเกีย เพื่อเป็นศูนย์กลางการตั้งรับซึ่งกองทัพเวียดนามห์ก็เข้าตีจริง ๆ ในเดือนมีนาคม ๑๙๕๔ การต่อสู้กินเวลา ๕๖ วัน ในระหว่างการสู้รบนี้ ช่วงแรกสหรัฐอเมริกายินยอมจะเข้าแทรกแซงโดยตรง แต่ต่อมาก็ล้มเลิกไป

ขณะที่การประชุมที่กรุงเจนีวากำลังเจรจากันในเรื่องสันติภาพของเกาหลี (ภายหลังการสงบศึกที่ปันมุนจอมปี ๑๙๕๓) และเรื่องการหยุดยิงในอินโดจีนอยู่นั้น ข้าราชการการแตกพ่ายของเดียนเบียนฟู เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ก็มาถึง และเป็นตัวเร่งกระบวนการไปสู่สันติภาพ แต่การเจรจาที่กรุงเจนีวาก็ย่ำอยู่กับที่ ในเรื่องเส้นแบ่งเขตหยุดยิงระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ และเรื่องวันที่จะจัดให้มีการเลือกตั้งซึ่งจะช่วยให้เกิดการรวมประเทศเวียดนามต่อไป ในที่สุดมีการลงนามหยุดยิงเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๑๙๕๔ แบ่งอินโดจีนออกเป็นสองเขตตลอดเส้นขนานที่ ๑๗ คือเวียดนามเหนือปกครองโดยพวกคอมมิวนิสต์และเวียดนามใต้ปกครองด้วยกลุ่มชาตินิยมนำโดยโจ ดิญ เดียมและได้รับการหนุนหลังจากสหรัฐอเมริกา อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาจึงเข้ามาแทนที่อิทธิพลของฝรั่งเศส กองกำลังของฝรั่งเศสต้องถอนตัวออกจากอินโดจีนภายในระยะเวลาเพียงไม่กี่เดือนและการเลือกตั้งต่าง ๆ จะถูกจัดขึ้นภายในระยะเวลา ๒ ปี เพื่อเตรียมการรวมประเทศเวียดนาม หลังจากเกาหลีและเยอรมนี ประเทศใหม่อีกประเทศหนึ่งก็ถูกแบ่งออกจากกันโดยพรมแดนทางอุดมการณ์ที่มีชื่อว่า “ม่านไม้ไผ่” นี่จะเป็นที่มาของความขัดแย้งในอนาคต เนื่องจากสหรัฐอเมริกาตัดสินใจที่จะสนับสนุนโจ ดิญ เดียม ผู้ซึ่งจะกำจัดการพรรคิเบา ได้ด้วยการลงประชามติ สำหรับฝรั่งเศส นี่เป็นทั้งจุดจบของภาระอินโดจีนอันหนักอึ้งและการสิ้นสุดการคงอยู่ของตนในภูมิภาคแห่งนี้เป็นเวลาเกือบสามในสี่ส่วนของศตวรรษ เพราะข้อตกลงเจนีวารับรองชัยชนะของขบวนการปฏิวัติที่มีเหนือมหาอำนาจยุโรป และเป็นการเปิดทาง

ให้กับการปลดปล่อยอาณานิคมของจักรวรรดิเจ้าอาณานิคมที่ยิ่งใหญ่เป็นอันดับที่สองนี้

อินโดจีนในช่วงสงคราม

การประชุมที่กรุงเจนีวา จีนแสดงตนเป็นมหาอำนาจหนึ่งในเอเชียที่จะมองข้ามไม่ได้ ข้อตกลงระหว่างจีน - สหภาพโซเวียต (ลงนามเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๑๙๕๔) และการยิงถล่มเกาะต่างๆ ตามชายฝั่งของไต้หวันในเดือนกันยายน ๑๙๕๔ เป็นการยืนยันถึงการตื่นตัวของจีน

ภายใต้การบริหารของเนห์รู อินเดียเพียรพยายามที่จะแสดงบทบาทระดับโลก และก้าวขึ้นมาอยู่ในแนวหน้าของลัทธิเป็นกลางและลัทธิต่อต้านการล่าอาณานิคม แม้ว่าอินเดียจะยังคงอยู่ในคอมมอนเวลท์ แต่ปฏิเสธความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๑๙๕๔ และประณามองค์การซีโต้และสนธิสัญญาแบกแดดอย่างเป็นทางการ อินเดียยึดมั่นในหลักการของคานธี (Gandhi) อันทรงเกียรติที่จะไม่ใช้กำลังเป็นเครื่องตัดสิน อินเดียได้รับเมืองท่าทั้ง ๕ แห่งคืนจากฝรั่งเศสและผนวกเป็นของอินเดียเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๑๙๕๔ แต่โปรตุเกสไม่คืนกัวให้อินเดีย นโยบายต่างประเทศที่มุ่งมั่นของอินเดียปรากฏออกมาผ่านการพบกันหลายครั้งระหว่างเนห์รูกับโจว เอินไหล (Zhou Enlai) (มิถุนายน ๑๙๕๔ และพฤศจิกายน ๑๙๕๖) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเนห์รูกับผู้นำสหภาพโซเวียตซึ่งให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่แก่ “ความเป็นกลาง” ของอินเดีย และแกนของความเป็นกลางซึ่งอยู่ที่เนห์รู ดีโต และนัสเซอร์

แม้ว่าการเผชิญหน้าระหว่างค่ายทั้งสองยังคงมีอยู่ แต่บทบาทของรัฐเกิดใหม่และความต้องการก้าวข้ามโลกที่แบ่งเป็นสองขั้วและสงครามเย็นของรัฐเหล่านี้ นำไปสู่แนวคิดใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเผชิญหน้ายังคงดำเนินต่อไป แต่สงครามเย็นก็หลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอย่างค่อยเป็นค่อยไป